

UR DAGENS KRÖNIKA

TIDSTAFLOR

UNDER MEDVERKAN AF

MARCELLUS, KARL GJELLERUP

M. FL. SVENSKA OCH UTLÄNDSKA FÖRFATTARE

UTGIFNA AF

ARVID AHNFELT

ANDRA HÄFTET

STOCKHOLM
OSCAR L. LAMMS FÖRLAG.

UR DÄNSKA KRONIKA

högskola från 1881 års riksdag

TIDSTAFVOR

MÅNADLIG

MERCEDES, KARL GUELLER

”Parlamentariska” kontroverser och hugskott från 1881 års riksdag.

Afhandlade
af
MARCELLUS.

I.

Sällan eller aldrig har väl ett svenskt riksmöte öppnats, hvilket på grund af bristande ämnen till större meningsbrytningar kunnat tillvinna sig mindre intresse än det, som tog sin begynnelse den 15 Januari 1881. De stora försvars- och skattefrågorna hvilat lugnt hos de »parlamentariska» komitéerna för att en gång i tiden, då deras arbete blir ändadt, framkomma och uppröra världen; tullfrågan har ock fått sin komité, hvilken som bäst är sysselsatt med att taga reda på våra näringars ställning och förhoppningar, och den brännbara, mycket omtyckta och omhandlade bränvinsfrågan har väl passerat skärselden hos en bränvinskomité, men det sätt, på hvilket denna maktpåliggande fråga der bestått pröfningen, har gjort det mer än tvifvelaktigt om den kan, i det skick komitéen lemnat densamma, presenteras för riksdagen, och i hvilket fall som helst, så var det efter ministerskiftet i slutet af året 1880 temligen klart, att någon proposition från regeringen i detta stycke icke var att vänta, så att man åtminstone var befriad från detta tvisteämne. Icke heller var det några andra stora frågor på dagordningen, hvilka kunde hota det idylliska lugn, hvarunder detta riksmöte tog sin begynnelse.

Men icke förty var det med ett visst intresse eller man kan gerna säga en viss nyfikenhet, som detta efter allt utseende så lugna och fridsälla riksmöte mottogs, och till denna nyfikenhet funnos ganska giltiga skäl. Det var ju nu för första gången, som Aprilministären skulle framträda för representationen och pröfva sina krafter; grefve Arvid Posse, förr en energisk chef för Kongl. Maj:ts nådiga opposition och då för tiden en sträng herre gent emot alla regeringar och alla ministrar, skulle nu visa, hvartill han sjelf dugde, och tillfälle skulle nu gifvas honom att ådagalägga, huruvida det är lika lätt att på taburetten ordna och ställa med statens angelägenheter, som det är en smal sak att från oppositionsbänken nedrifva och klandra hvad af regeringen föreslås. Dessutom lofvade ju detta riksmöte ett skådespel af det mest intressanta slag. Man skulle nu få bevittna den angenäma företeelsen att se landtmannapartiet förbytt från ett oppositionsparti par préférence till ett regeringsparti; man skulle få se och beskåda — så förestälde man sig åtminstone — en svensk upplaga af den mycket prisade och mycket omordade parlamentarismen, med grefve Posse såsom parlamentarisk debutant och landtmannapartiet såsom hans representativa pidestal. Man skulle få se herrar Key, Carl Ifvarsson och Liss Olof Larsson såsom regeringens stöttepinnar, beredda att ställa sig i breschen för regeringens förslag och planer samt att med lif och blod försvara dem mot första kammarens och »intelligensens» illfundiga planer i oppositionellt syfte.

Vi hafva här talat om Aprilministären, men det var icke hela den personal, hvilken med grefve Posse den 19 April 1880 bildade den nya råds-kammaren, som nu mötte riksdagen. Ganska viktiga ändringar hade i densamma under loppet af året vidtagits, hvarigenom dess skaplynne i väsentlig mån förändrats. Då den Posseska ministären bildades, var det isynnerhet två statsråds ingående i densamma,

som väckte uppmärksamhet och öfverraskning. Det var, att de förre ekklesiastik- och finansministrarne, statsråden Malmström och Forssell kunnat förmås att qvarstanna i en konselj, som ställes under grefve Posses ledning. Hvad först angår statsrådet Malmström, så var hans helsotillstånd sådant, att man redan på grund deraf hade väntat, att han icke skulle komma att qvarstanna. Dessutom var det ock af andra skäl, som man fann det förvånande att finna statsrådet Malmström i kamratskap med grefve Posse. Man hade icke väntat att finna honom, den utmärkte och grundlige forskaren i frihetstidens historia, den obarmhertige, men strängt rättvise nedergöraren af denna tidrymde olycksaliga partibildningar och skildraren af alla de olyckor, som dess förvillelser medfört — man hade icke väntat att finna honom i en konselj, hvars främste man varit en djerf och hänsynlös partigångare; i en konselj, som är ett viktigt medgivande åt ett det mest afgjorda och ensidiga partivälde, som någonsin hotat vårt land. Detta var i sanning underligt, och det öfverraskade ingen, att han snart tog sin hand från denna ministèr, hvars purifikation med hans utträde begynte, men för hvilket ändamål ännu åtskilligt återstod.

Länge dröjde det icke, innan statsrådet Forssell följde exemplet och lemnade konseljen. Det var också i högsta måtto märkvärdigt, att han någon gång lät förmå sig att inträda deri, då en så uppenbar schism förefans mellan honom och statsministern i de viktigaste ekonomiska spörsmål. Grefve Posse är, som bekant, en afgjord privatbankvän, då deremot Forssell är lika deciderad anhängare af ett faktiskt sedelmonopol. Han hade ju så godt som gifvit på hand, att redan till 1881 års riksdag ett kungligt förslag skulle vara att vänta om tiornas indragning och någon möjlighet att realisera detta löfte i en konselj, i hvilken grefve Posse var statsminister, fans naturligtvis icke. Dessutom existerade mellan de båda statsmännen en afgjord motsats

i den viktigaste frågan, som stod på den nya ministèrens program, nämligen rörande grundskatternas försvinnande. Grefve Posse är ju en representant för den politiska riktning, som vill en successiv afskrifning af dessa skatter, då deremot Forssell tydligt uttalat sig mot en dylik plan, och han yttrar till statsrådsprotokollet vid framläggande af regeringens förslag vid 1877 års riksdag rörande en partiel afskrifning af grundskatterna, »att det egentligen är genom fastställande af en orubblig afskrifningsplan, som en obehörig fördel kan sägas vara på statens bekostnad beredd åt den nuvarande jordegaren, enär denne i och med detsamma kan räkna sig till godo åtminstone en ganska stor del af hela den skatteeftergift, som successivt skall för hans jord inträda, hvaremot en eftergift, som endast i mån af statens tillgångar beviljas, just derigenom att den ej låter sig på förhand med säkerhet beräkna, också endast i mån af sin fortgång kommer jordens innehafvare till godo.»

De i många afseenden förefintliga olika åsikter, som besjälade statsministern och finansministern, kunde omöjligen tillåta ett längre samarbete dem emellan, så mycket mindre som båda ministrarne hvar på sitt håll voro utrustade med en energi, som icke tillåter overksamhet, och ingendera af dem var van att sticka under stol med sin vilja och sina åsikter. Allt detta måste göra Forssells utträdande ur konseljen till en snar tidsfråga, men det dröjde dock ända till december månad, innan han afgick. Det synliga motivet dertill var regeringens beslut rörande majstullen, hvilket icke gick i den riktning, som Forssell önskade, men de verkliga orsakerna till hans afträdande lågo vida djupare och äro att söka i oförenligheten i åsikter och föreställningssätt hos grefve Posse och statsrådet Forssell.

Det var efter denna purifikation, som Aprilministèren trädde mot den sammanträdande riksdagen, och om äfven denna purifikation kommit konseljen att förlora två fram-

stående förmågor, så hade den i stället gjort den mer homogen och för så vidt det ligger en sanning i det gamla ordspråket, att enighet ger styrka, så hade onekligen minoriteten vunnit på denna purifikation, då konseljen såsom ersättning erhållit statsrådet Richter, förr domare i Skåne, men hvilken icke spelat någon politisk rol, samt byråchefen i tullstyrelsen, Themptander, hvilken genom detta inträde i konseljen uppenbarligen gjort en stor uppoffring, då han derigenom antagligen tagit farväl af sitt riksdagsmannaskap för Stockholm, ty näppeligen lär det vara troligt, att hufvudstadens valmän skola finnas benägne att låta sig representeras af en medlem af den landtmannapartistiska ministèren Posse.

På vanligt sätt och med öfliga ceremonier öppnades riksdagen och konungen helsade, för första gången omgifven af sin nya ministèr, det svenska folkets representanter med ett trontal, hvars ord icke äro till fyllest så tydliga, som önskligt och godt hade varit, hvarförutom dess tendens synes gå i en riktning, som afspeglade den nya ministèrens skaplynne i en nyansering, som man hoppats icke skulle vinna auktorisation från sjelfva tronen. Den passus i trontalet, som väckt de nedslående känslor, hvilka här nämnts, är af följande lydelse:

»Nödvändigheten att på ett tillfredsställande sätt ordna landets skatteväsen och försvarskrafter erkännes af mig icke mindre lifligt än af eder. En fullständig lösning af dessa båda, genom så många band sammanknutna frågor bör ske i ett sammanhang och med tillbörligt afseende fäst på bestående rättsförhållanden. Sedan de förberedande åtgärder, jag låtit vidtaga, hunnit afslutas, är det min afsigt att till riksdagens pröfning öfverlemna omfattande förslag till ordnande af dessa så betydelsefulla angelägenheter. Jag underskattar ingalunda de svårigheter, som härvid skola möta, men enighet mellan konung och folk, grundad på rättvisa

och fosterlandskärlek, skall dock slutligen förmå öfvervinna dem samt bereda en för landets framtida trygghet och lycka gynsam utgång åt detta lika vidtomfattande som djupt in-gripande arbete.»

Hvad som först i detta konungens trontal varit af nedslående verkan är den ordning, hvori H. Maj:t ställer de två frågor, som stå främst på den nuvarande konseljens program. Det är ett genljud af det tal, som grefve Posse såsom andra kammarens talman år 1878 höll *inför* tronen, som man nu finner gå *från* sjelfva tronen. Det är skattefrågan, som der ställes i främsta rummet, och försvarsfrågan sattes såsom ett appendix dertill. Att grefve Posse i andra kammarens namn skulle sätta frågorna i denna ordning var att vänta, men att finna *detta* förhållande godkändt och gilladt i sjelfva trontalet var helt säkert en smärtsam öfverraskning för alla de många, som dock hålla före att i kompromissen försvarsfrågan är den principala och att till densamma sluter sig såsom ett nödvändigt och oundvikligt bihang den dervid fogade skattefrågan. Det skall visserligen för vännerna af ett verkligt effektivt försvarsverk kännas tungt att få »kungsord» på, att våra »försvarskrafter» i bjudande vigt och nödvändighet stå i andra rummet och »landets skatteväsen» i det första.

Det var dock en annan tanke, som låg till grund för 1873 års ryktbara skrifvelse, på hvilken den Posseska ministèrens politik är baserad, ty i *denna* skrifvelse innehar försvarsfrågan främsta platsen. Det heter *der*, att riksdagen i underdånighet anhåller, »att K. M:t under förutsättning att en sådan arméorganisation — som af riksdagen närmare bestämmes — varder af konung och riksdag antagen, i sammanhang med ofvan nämnda förslag, täcktes i nåder föreslå stadganden, genom hvilka efter en måttstock af tre procents årlig afskrifning, ej mindre rustnings- och roteringsbesvären med deraf härflytande kostnader komme att efter

hand minskas och slutligen försvinna, än äfven grundskatterna upphöra» etc. Så tänkte man sig *då* dessa frågors ställning till hvarandra, men den synes nu hafva väsentligen förändrats.

Onekligen måste man i dessa ord, med hvilka konungen i trontalet berör denna viktiga fråga, finna ett af honom åt den nya ministären gifvet moraliskt stöd, såvida man icke får antaga, såsom en tidning gjorde, att »detta omnämmande af och omdöme öfver kompromissen äro framkallade af benägenheten att öfverskylla och utfylla den totala bristen på några för närvarande på dagordningen stående frågor, hvilken brist kunnat föranleda konungen att äfven omnämna de förberedande arbeten som nu vidtagas».

Det har här förut blifvit sagdt, att trontalets ord icke äro till fyllest så tydliga, som önskligt och godt hade varit. Detta syftar, såsom lätt kan förstås, på de ord, hvilka der förekommo, att de reformer, som förberedas, skola ske »med tillbörligt afseende fäst på bestående rättsförhållanden». Hvad härmed menas, är ganska svårt att förstå, och man har karakteristiskt nog från båda sidorna sökt att göra sig dem till godo för sin mening. Å ena sidan har man hållit före, att detta uttryck syftar på grundskatterna, och man har dervid gladt sig åt, att uppfyllandet af det deri liggande löftet måste blifva en ganska svår hållhake för realisationen af hela kompromissidéen, som just utgår från en total omstöpning af hela jordbeskattningen. Kompromissen, sådan den af landtmannapartiet fattats — så tänkte man på denna sida — tager ingen hänsyn till bestående rättsförhållanden, utan vänder tvärtom upp och ned på hela det nuvarande förhållandet mellan de olika jordnaturerna, hvarför det var synnerligen hugnande att från tronen höra en försäkran om att tillbörligt afseende skall fästas å hvad i detta afseende existerar.

Trodde man på denna sida, att man här fick någon

hjälp mot en alltför omstörtande skattepolitik, så räknade man på en annan sida ut, att med det afseende, som konungen anser böra fästas vid »bestående rättsförhållanden», menas en admonition åt dem, »som hvar gång en utsträckning af värnpligten ifrågasatts, uttryckte sitt förakt för de mycket omtalade knektekontrakten.» Det är dessa kontrakt, som den sidan håller före, att konungen menat. Man har icke alls svårt att förstå hvad som härunder ligger. Med detta tal om knektekontrakten åsyftar man, att allmän värnpligt ej skall kunna af konung och riksdag såsom allmän medborgerlig skyldighet åläggas utan kontraktsbrott mot rust- och rotehållarne. Man vill göra troligt, att dessa knektekontrakt äro sådana, att rust- och rotehållarne skulle ega rätt att såsom en särskild statsmakt yttra sig jemte konung och riksdag i fråga om värnpligtens utsträckning, och dessa nya läror vill man förskaffa hemul i trontalet. Man glömmmer dock, att dessa s. k. kontrakt äro och måste af rege- ringsmaktens innehafvare erkännas vara lagar eller förordningar, hvilka, på samma sätt som alla andra sådana, gälla, till dess samhällets anspråk på ytterligare offer af dess medborgare fordra nya bestämmelser i nya lagar och sådana i vederbörlig ordning blifva godkända och antagna.

Den kungliga propositionen angående statsverkets tillstånd och behof företedde i år ett, hvad volymen beträffar, ganska anspråkslöst skick. Dess arkantal var denna gång, i jämförelse med hvad det brukar vara, helt ringa och det såg godt ut, så mycket mer som regeringen nu gått till mötes riksdagens begäran om denna propositions upprättande på ett sätt, som gjorde det någorlunda möjligt att hitta i denna digra luntas irrgångar, der förut varit en verklig labyrint, i hvilken en hjälpande ariadnetråd varit väl af behofvet. Aran af denna förenklade form tillkommer dock icke den finansminister, som kontrasignerat den kungliga propositionen, utan förtjensten tillkommer den afgangne chefen

för finansdepartementet, statsrådet Forssell, som redan före sitt tillbakaträdande uppgjort den plan, som sedan vid propositionens uppställning följts.

Men om propositionens yttre skepnad visade sig särdeles till sin fördel, så var deremot förhållandet icke alldeles det-samma med dess inre egenskaper. Den, som minnes tillbaka till åren före 1876 och hvad som då tilldrog sig i andra kammaren, kommer nog ihåg, hvilken ställning grefve Posse intog till de finansministrar, som då hade lyckan eller olyc-kan att existera. Han var då ett rytande lejon, som gick omkring för att se, hvem han uppsluka mån-de, och bland andra fick statsrådet Wærn hårdt pröfva på, att det på skånebänken satt en sträng granskare. Det stående temat var då, att regeringen icke iakttog sparsamhet, att budgeten år för år steg i vädret och att denna stigande tendens ho-tade att rakt af ruinera oss. För alla vänner af en exklusiv sparsamhet var därför den dag en stor glädjedag, då grefve Posse tog rodret i sin starka hand. Man väntade nu, att de gamla sparsamhetsprinciperna skulle på ett lysande sätt komma till heders i den kungliga proposition, för hvars innehåll den nye statsministern var ansvarig, och denna väntan, dessa förhoppningar blefvo så realiserade, att budgeten under grefve Posses auspici-er befans hafva stigit med den lilla summan af två millioner kronor. Dervid fordrar dock rättvisan det erkännandet, att ett par af de höjda posterna endast äro skenbara tillökningar i staten, utan att i verkligheten orsaka statsverket några ökade utgifter. Den ena af dessa poster är den i anslaget till lots- och fyrinrättningen med lifrädd-ningsanstalterna gjorda förhöjning af 100,000 kr., ty denna förhöjning motsvaras af en lika stor tillökning i inkomsterna af fyr- och båkmedlen. På enahanda grund neutraliseras det för postverket uppförda ökade belopp af 170,000 kr. af en motsvarande tillökning i postverkets inkomster. Men äfven med tillbörligt aktgifvande på dessa »dolda utgifter»

företer i alla fall budgeten en tillökning på cirka 1,700,000 kr., hvarmed den till makten komna sparsamhetsministären debuterade. En ganska vacker debut, synes oss!

Men det är icke blott detta lilla plus, hvarmed budgeten briljerar. Grefve Posse talade vid ett tillfälle om de förborgade utgifter, som förut existerat, och hvilka sedan krupit in i statsregleringen, men, om man noga skärskådar den kungliga proposition, hvarmed 1881 års riksdag hugnats, skall man finna, att det ock finnes utgifter, som den nuvarande konseljen anser nödiga, men hvilka icke fått plats i årets statsregleringsproposition. Det fins en del behof, som redan nu erkännas existera, men för hvilka regeringen icke funnit skäligt att begära anslag, utan lemnat åt den närmaste framtiden och möjligen åt en ministär, som icke uteslutande ur sparsamhetssynpunkt skall betrakta saken att för den samma kläda skott. Det framgår ock ganska tydligt, att särskildt ett par departementschefer icke skola befinnas vara i längden hugade att underkasta sig de restriktioner, som en ekonomipolitik kan göra nödig i deras uppfattning af hvad statens bästa kräfver.

Slår man upp det statsrådsprotokoll, som tillhör tredje hufvudtiteln, skall man finna hans excellens ministern för utrikesärendena framhålla, att åtskilliga af de vid Kongl. Maj:ts beskickningar anstälde embets- och tjenstemän ingalunda hafva sådana inkomster, som motsvara deras ställning, men han skyller på »statsverkets ställning», som påbjuder uppskof med dessa anslagsfordringar. Han tillägger dock, att »inom kort torde det emellertid blifva en oafvislig pligt för ministern för utrikesärendena att i hvad på honom beror tillse, att ingen bland de förenade rikenas diplomatiska embetsmän må vara utsatt för ekonomiska bekymmer, hvilka kännas synnerligen tryckande för dem, som hafva att bekämpa dem i främmande land». Här skymtar — som man ser — fram äfven under grefve Posses egid en liten flik af löne-

förhöjningar åt de af hans principaler så förkättrade embetsmännen och till på köpet åt de »guldsmidde diplomaterne», hvilka, enligt hvad våra dannemän från Maspelösa och Vestanor tro och förmoda, icke äro till någon nytta och därför gerna kunna svälta ihjel.

En annan departementschef, som också visar ett framtidsperspektiv af höjda anslag, är chefen för ecklesiastikdepartementet, som uttryckligen erkänner, att en förbättring af elementarlärarnes löneförmåner är af billighet och rättvisa påkallad samt »att den icke utan skada kan länge uppskjutas.» Här går det löst på den lilla nätta summan af 800,000 kr., hvaraf likvisst meningen vore att betäcka en del förmedelst höjda terminsafgifter, men, äfven om detta kan tänkas ske till halfva beloppet, hvilket fordrar en högst betydlig terminsafgift, så återstår dock alltid en förhöjning i den ordinarie staten af 400,000 kr., som ecklesiastikministern sätter i utsigt för den närmaste framtiden.

Såsom man behagar finna, har den Posseska ministären sålunda utom den nu synliga förhöjningen i budgeten ganska betydande belopp i reserv, hvilka äro färdiga att rycka fram trots sparsamhetsteorierna. Grefve Posse får snart göra som Gladstone gjorde, då han kom till makten och fann sig obehagligt berörd såsom premierminister af de vanvördiga ordalag, han, innan han trodde att lyckans gudinna skulle föra honom upp till maktens tinnar, fälde om Österrikes kejsare. Han tog tillbaka allt hvad han sagt om den främmande potentaten, och hans ministèr får efter den betan gå till odödligheten under namn af »ursäkternas kabinet». På samma sätt borde grefve Posse också göra, han borde efter den kungliga propositionens framkomst taga tillbaka allt hvad han sagt om lättheten att spara.

Men trots denna stigande budget visar den kungliga propositionen en fysiognomi, som kan komma hjertat att klappa af fröjd. Hvem minnes icke, hvilket bekymmer och

hufvudbry statsrådet Forssell hade att få debet och kredit att gå ihop? Han fick fresta på alla möjliga tänkbara utvägar för att lyckas i detta svåra värf, och han har knappast lemnat taburetten, förr än det är, som om man vändt om en hand. Nu är det icke längre någon nöd. All brist i statsregleringen är en öfvervunnen ståndpunkt och ministèren Posse debuterar med ett öfverskott på mer än en million kronor, hvilka Kongl. Maj:t föreslår böra användas till betäckande, så långt det förslår, af den skuld, hvori statskontoret råkat till riksgäldskontoret. Men man bör noga akta sig att hängifva sig åt en alltför hejdlös glädje öfver detta förhållande. Visserligen är det sant, att den nya parlamentariska ministèren har den stora fröjden att kunna debutera med en inkomstsumma, som, tack vare de ljusnande konjunkturerna, med en million öfverstiger, hvad dess företrädare kunde beräkna såsom tillgänglig att betäcka statsverkets behof. Denna million är alltid en god hjälp, men trots denna så — om man betraktar förhållandena ur normal synpunkt — befinnes, att statsverket i sjelfva verket laborerar med en brist på 530,000 kr. oaktadt det prunkande öfverskottet, hvarmed nu stoltseras.

Saken kan synas något mystisk, men har sin naturliga förklaring, som icke heller skall uteblifva. Såsom man torde erinra sig, befans det under den tid, statsrådet Forssell skötte finansportföljen, oundgängligen nödigt att genom en tilläggsbevillning fylla den brist, som då uppstod. Att detta var en exceptionel åtgärd, framgår bland annat deraf, att denna bevillning icke tillades till och sammanslogs med den vanliga allmänna bevillningen, utan den kom att bilda en alldeles särskild skatt, som afsigten var att låta försvinna, så fort möjligt var. Det är genom att bibehålla denna skatt oförändrad vid det belopp, hvartill den, såsom nödfallsutväg bestämdes, som grefve Posse kunnat komma till det öfverskott, som nu figurerar i statsregleringspropositionen. Vi få fram-

deles tillfälle att återkomma till denna remarkabla angelägenhet.

Den post på utgiftssidan, som väckte den största uppmärksamheten, var regeringens proposition om anslag till ett stort pansarfartyg. Fartyget beräknades kosta 2,290,000 kr., hvaraf för 1882 äskades ett belopp af 650,000 kr. Här har blifvit sagdt, att denna proposition väckte förvåning, och orsaken dertill är lätt funnen. Riksdagsmajoriteten — naturligtvis bestämd af andra kammarens majoritet — har under den förflutna tiden så uttryckligt och så tydligt som möjligt förklarat, att den icke ville veta af några stora fartyg. Om nu verkligen regeringen på allvar hoppades, att detta nya försök skulle lyckas, — och något annat eger man naturligtvis icke rättighet att antaga — så måste till grund för en dylik uppfattning ovilkorligen ligga en stark tilltro till trollmakten af grefve Posses inflytande på majoriteten i andra kammaren, ty någon förändrad uppfattning hos denna majoritet angående flottans behof hade regeringen visserligen ingen anledning att förutsätta. Detta förslag var — man må derom säga hvad man vill — en liten blänkare som utsändes för att pröfva, hvad inflytande grefve Posse eger på riksdagen eller framför allt på det »regeringsparti», hvarpå den skall stödja sig. Det var ett försök att utröna, huruvida denna konselj äfven i andra frågor, än der den går majoritetens i andra kammaren ärenden och följer dess vilja, kan genomföra någon viktigare fråga, och ur denna synpunkt blir denna fråga af stor politisk betydelse.

Man eger nämligen icke rättighet att antaga, att konseljen till följd af någon påtryckning låtit detta förslag framgå till riksdagen; ty är *detta* händelsen, då är den Posseska ministären visserligen icke den man väntat, den är då en svag ministär, som icke är mer rädd om sin politiska prestige, än att den lånar sig till medel att hos riksdagen begära anslag till ändamål, om hvilkas nödvändighet och

nytta den icke är öfvertygad. Men, som sagdt, man kan icke gerna förutsätta denna svaghet, och om detta är riktigt, så är förslaget om anslag till pansarfartyget en verklig probersten på ministèrens inflytande i andra kammaren och resultatet har visat, att detta inflytande icke bestått profvet, det har ådagalagt att det icke är ministèren eller greve Posse, som leder andra kammaren, utan det är dennas majoritet, hvilken statsministern, om han vill hoppas på framgång af sina förslag, blindt får följa. Men i en dylik ställning är regeringen ingenting annat än denna majoritets fullmäktige i frihetstidens stil, som ingenting annat har att göra än att noga rätta sig efter principalernas vilja och som, då den vill gripa till initiativet, har att hålla sig inom det område majoriteten i andra kammaren utstakat. Man får krusa och buga för de rustikala elementen, och det värsta är, att man mången gång ingenting har för allt krus. Vi torde få återkomma till denna fråga längre fram.

Utskottsvalen företedde icke några större och märkvärdigare förändringar i utskottets sammansättning. Endast på ett par val vilja vi här fästa uppmärksamheten. Det ena gälde konstitutionsutskottet, der friherre Nordenfalk remplacerades af kommerserådet Sjöberg. Att utskottets förlust genom friherre Nordenfalks tillbakaträdande icke kan skattas särdeles högt, torde få medgifvas. Hans tendenser hafva, allsedan han förflyttades från första kammaren till den andra, i stigande progression lutat åt bondehället, och han har för denna sin^o tillböjelse hugnats med den belöningen att insättas i riksgäldskontoret, der han antagligen i allt sluter sig till dess ordförande. Efter hvad som förljudes, är det på grund af sin egen begäran, som han nu icke invalts i utskottet, antagligen af det skälet att hans åsigter i fråga om det politiska »streckets» nedflyttande icke passa in med de styrande rösterna i landtmannapartiet. Att i den afgångne baronens ställe insattes herr Sjöberg, var icke heller

någon öfverraskning. Herr Sjöberg har förut stått väl hos andra kammarens bönder, men hans hvassa tunga har väl antagligen någonstädes stött på patrull med den effekt, att han icke längre blef ansedd värdig att i riksdagens främsta utskott representera bondemajoriteten. Förmodligen har han nu gjort bot och bättring, eftersom han åter tagits till nåder och för Stockholms valmän må det ju vara till stor hugnad att se åtminstone en af sina representanter stå så pass väl hos det mäktiga landtmannapartiet, att han kan få plats i ett af de politiska utskotten — om vi så må kalla konstitutions- och statsutskotten.

Af större betydelse var förändringar i statsutskottet, då herr Carl Ekman i första kammaren undanbad sig att vid valet ifrågakomma, likasom han äfven undandrog sig inväljandet i det tiomannaråd, som första kammarens majoritet plägar tillsätta. Som bekant torde vara, har herr Ekman sedan år 1876, då grefve Posse såsom talman icke längre hade plats i utskottet, i egenskap af ordförande ledt dess förhandlingar, och det kan icke gerna förefinnas något tvifvel derom, att utskottet i honom förlorat en duglig och energisk ledamot. Hvad nu orsaken till herr Ekmans tillbakaträdande kan vara, är naturligtvis mycket svårt att afgöra, men onekligen skall han kunna anses ega fullgiltiga skäl till sitt beslut deri, att han af mångahanda arbetssamma och kraftpröfvande enskilda göromål är hindrad att mottaga ett uppdrag, så tidsödande, som att i egenskap af ordförande leda ett af en sådan mängd göromål öfverhopadt utskott som statsutskottet.

Emellertid har man velat se ett politiskt skäl till herr Ekmans tillbakaträdande och kanske icke utan orsak. Man torde erinra sig, att förliden riksdag, då den De Geerska ministèrens värnpligtslag diskuterades, herr Ekman var en af dem, som energiskt uppträdde för regeringens förslag, förklarande, att om landtmannapartiet drefve sin hårdnacken-

het till dess spets, så skulle det blifva nödvändigt för alla vännerna af ett verkligt effektivt försvar att genom motstånd mot grundskatternas afskrifning söka framtinga ett medgifvande i fråga om försvaret. Värnpligtslagen föll, och måhända har herr Ekman nu ansett tidpunkten vara inne att förverkliga de åsikter, han 1880 framkastade, samt sålunda icke velat ingå i ett utskott, der han i många fall skulle hafva ansett sig nödsakad att arbeta för en regering, hvars stora politiska mål han icke gillade. Möjligen kan man till stöd för denna mening åberopa de ord, med hvilka från landtmannapartistiskt håll hans vägran att inträda i statsutskottet förklarades. Det heter nämligen i Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning att »det måste också medgifvas, att en man med herr Ekmans politiska färg under nuvarande förhållanden icke kan anses vara den rätte att stå i spetsen för riksdagens mest betydande och företrädesvis politiska utskott.» Om någonsin ordspråket »otack är verdens lön» blifvit besannadt, så är det väl här. Att höra från landtmannapartiets sida klander utgå i fråga om den »politiska färg», herr Ekman visat, är verkligen i högsta måtto orättvist och obilligt. För sänjans och fredens skull har herr Ekman gjort, hvad på honom ankommit, för att tillmötesgå landtmannapartiet; han var en af hufvudmännen för kompromissens åstadkommande, han arbetade på skjutsfrågans ordnande på det sätt, som landtmannapartiet ansåg önskligt, och han var slutligen en af dem, som talade och ifrade för försvars- och skattefrågornas lösning i den riktning, som de sju landtmannamotionerna vid 1878 års riksdag angaf. Att efter dessa tjänster, som herr Ekman gjort landtmannapartiet, finna honom beskyld för en icke passande politisk färg var en öfverraskning, som den landtmannapartistiska tidningen beredde allmänheten.

Genom herr Ekmans vägran att inträda i statsutskottet blef det nödigt för detta utskott att skaffa sig en ny ord-

förande. Den i alla afseenden mest lämplige var utan gensägelse f. d. statsrådet Carlson, som nu af första kammaren åter insatts i utskottet och hvars »statsmannablick och fina diplomatiska kanske mindre underhandlings än kombinationsförmåga» ansågs böra göra honom till en särdeles lämplig ordförande. Om man också tänker rätt på saken, så borde hans val med ifver hafva omfattats af landtmannapartiet. Det är af Carlsons hand, som 1873 års beryktade kompromisskrivelse utgått, och denna hans andel i detta beryktade aktstycke borde hafva förskaffat honom evig tacksamhet från landtmannapartiets sida, synes oss. Emellertid är det en ganska egendomlig företelse, som icke kan eller bör förbises, nämligen, att det hardt när vill synas, som om för landtmannapartiet kompromissen är en öfvervunnen ståndpunkt. Kompromissens fordringar hafva trädt i bakgrunden, och dess löften, dess lukrativa hälft, hafva, som vi redan här förut sett, trädt fram i förgrunden. Kompromissens män äro icke längre landtmannapartiets män, de stå på en punkt, som detta parti håller före vara alltför gammalmodig. Vi hafva nyss funnit herr Carl Ekmans politiska åsigtter från detta håll anses icke längre befinnas i jemnhöjd med den parlamentariska nivå, hvarpå vi nu befinna oss. Sammanlunda gick det ock Carlson, äfven han en af kompromissens främste män. Hans kandidatur till ordförandeplatsen i statsutskottet vann alldeles icke något gehör hos andra kammarens utskottshalfva, och den bragtes därför icke vidare på tal.

Första kammarens ledamöter i utskottet sökte nu göra ett val, så behagligt som möjligt för de landtmannapartistiska männen i utskottet och satte därför upp till kandidat grefve Gustaf Sparre, hvars ställning till landtmannapartiet icke lemna något öfrigt att önska, och hvars kandidatur därför troddes skola komma att behaga landtmännen, men man bedrog sig högeligen. Andra kammarens utskottsledamöter hade fått i sina hufvuden, att de kunde under sin egen kapp

finna ett lämpligt subjekt, och det såsom passande befunda subjektet var herr Emil Key. Han blef andra kammarens kandidat, man röstade, och det befans att grefve Sparre och herr Key lyckats erhålla precis lika många röster. Ödets gudinna fick nu fälla utslaget och var landtmannapartiet gunstig. Lotten föll på herr Key, och han var utskottets lycklige ordförande. Nå ja — hvarför icke? Då landtmannapartiets förre nominelle chef sitter såsom statsminister, då dess verkliga ledare slagit sig ned i vice talmansstolen i andra kammaren, hvarför i all rimlighets namn skulle icke partiets père noble kunna sköta klubban i statsutskottet, vårt »företrädesvis politiska utskott?» Triumviratet var ju nu fullt, och hvad kan man med fog hafva att derom säga? Allt detta är ju parlamentariskt stilfullt, och det är ju i parlamentarismens smekmånad vi berättas hafva lyckan att lefva.

En ovanligare företeelse vid utskottsvalen lät sig dock förnimma i andra kammaren, då nämligen dess minoritet, gemenligen med ett allt annat än intelligent namn intelligensen» benämnd, beslöt sig för att efter franskt minoritetsmönster rösta med blanka sedlar, men denna importation af republikansk parlamentarism vann föga bifall i vårt vid dylika småförsök ovana land. Intelligensens anordning att rösta med blanka sedlar rönste därför ett allmänt ogillande och undran. Visserligen måste man medgifva, att det för denna minoritet är ett synnerligen otacksamt värf att år efter år uppgöra och bära fram sina listor utan den ringaste tillstymmelse till hopp att gent emot landtmannapartiets kompakta majoritet kunna genomdrifva sina kandidater, men saken får icke af dem betraktas ur denna synpunkt. Det är deras pligt mot de valmän, som visat dem förtroendet att välja dem till sina representanter, att icke förtrötts i den ojemna striden och att icke utan kamp lemna fältet åt sina numeriskt öfverlägsna motståndare. Allmänheten bör

hafva rättighet att få veta, att i andra kammaren resurser finnas till en utmärkt utskottssammansättning, och att det endast och allenast är genom den mest ensidiga partipolitik, som utskotten få den exklusiva bondefysiognomi, hvilken nu så godt som uteslutande utmärker utskottssammansättningen. Man betraktade nu detta tillvägagående såsom bevis på en modlöshet, som icke bör eller får finnas, ty, säga-hvad man vill, och, om än dess inverkan på de positiva riksdagsresultaten icke kan blifva särdeles stor, så har dock en upplyst och kunnig minoritet, som representerar nationens mer bildade del, sitt stora moraliska inflytande, hvars vikt icke må underkännas.

Men man har sökt försvara detta tillvägagående och har velat hålla före, att anledningen till den hållning, intelligensen intagit, beror af dess förändrade ställning till regeringen. Denna intelligens eller, om man vill kalla den centern, har, såsom man vet, varit den stump af andra kammaren, med hvilken jemte första kammaren det visat sig vara för regeringen en någorlunda rimlig möjlighet att utan alltför stora ryckningar och ristningar i fogarne föra en regering. Lojalt har denna minoritet stått regeringen bi och ärligt sträfvat att stödja den. Genom ministèrförändringen i April sistlidne riksdag blef förhållandet annorlunda. Det hittills oppositionella landtmannapartiet skulle nu enligt parlamentariskt skick och sed blifva ett regeringsparti, och den nya regeringen grundade sin tillvaro på principer, hvilka centern eller intelligensen af alla krafter motarbetat och måste motarbeta. Intelligensen, var sålunda förflyttad, enligt hvad för partibildningar annorstädes gäller, från regeringsidan öfver till Kongl. Maj:ts nådiga opposition, en rol som i sin fulla utsträckning lika litet ligger i intelligensens lynne, som landtmannapartiet duger till ett regeringsparti quand même.

Nu har man så sökt förklara de blanka sedlarne, att

intelligensen ansett hela sin blifvande hållning icke vara rätt skarpt markerad och att just dessa blanka sedlar äro beviset på, att intelligensen icke intagit sin definitiva position. Man har framhållit detta såsom bevis på, att denna intelligens beslutit intaga en afvaktande hållning, till dess af någon regeringens slutgiltiga åtgärd med visshet kunde inses, huruvida den sjelf ville betraktas som en fullt parlamentarisk regering eller icke. I så fall — har man sagt — är det så långt ifrån, att de blanka sedlarne skulle antyda någon modlöshet, något slappadt intresse eller någon fortskridande upplösning inom intelligensen att man tvärtom af dessa sedlar kan se vitsordadt, att den känner sig säkrare än någonsin, att den känner sitt ansvar, erkänner nödvändigheten af en strängare sammanhållning och är besluten att modigt häfda den ställning, som i det afgörande ögonblicket de politiska förhållandena kunna komma att anvisa. åt de i omfattande mening sant fosterländska intressenas män.

Med bästa vilja i världen kunna vi omöjliggen instämma i denna förgyllande förklaring öfver intelligensens blanka sedlar. Regeringens ställning kan icke vara underkastad något tvifvel. Den är kött af landtmanpartiets kött och ben af dess ben, så att dess sträfvan icke kan vara föremål för tvekan. Minoriteten i andra kammaren är alldeles ovederläggligen hänvisad till en oppositionel ställning, och denna ställning gör det nu mer än förut nödvändigt att hålla samman och anvisa en hvar af dess medlemmar den plats, han har att intaga i striden, samt tillika för allmänheten ådagalägga hvad förtroende partiet hyser för enhvar af sina medlemmar. Nu kan dock hända, att partiet icke *vill* betrakta sig såsom ett oppositionsparti par préférence, och att det icke heller *är* det, har under loppet af Riksdagen ådagalagts derigenom, att i flere fall, der landtmanpartiet öfvergifvit den parlamentariska fanan, har den enligt naturens ordning oppositionella intelligensen varit regeringens stödje-

pelare. Men om också icke i *hvarje* fråga intelligensen vill uppträda på oppositionens sida, så är det dock en själfklar sak, att den *måste* vara att finna på detta håll, då det gäller »det politiska systemets riktning och karakter». Intelligensen måste, derest den vill vara trogen sina föregående, i den stora striden afgjort ställa sig på motståndets sida gent emot regeringens planer och funderingar, och för detta ändamål är det för denna fraktion af oundgängligaste behof påkalladt att väl hålla samman samt söka vid hvarje tillfälle befordra och befrämja sina syften. För detta måls nående är ett tillvägagående af det slag, som vid utskottsvalen visades, icke rätt lämpligt och kan icke befordra den stora och från enskilda intressen fria uppgift, som åligger intelligensen.

Vi hafva här nämnt något om regeringen och dess parlamentariska ställning och vi rycka nu på fullt allvar den stora frågan in på lifvet, huruvida den nuvarande konseljen är att anse såsom en verklig parlamentarisk ministèr. Det är klassiskt nog att se, huru från det nuvarande ministeriella hållet detta påstås och förnekas allt efter omständigheterna, allteftersom den förmenta parlamentariska majoriteten hjälper till att understödja eller den förnekar sin gemenskap med ministèren Posse. Vi skola en smula titta på denna svenska parlamentarism. Redan af motionernas beskaffenhet kunde alltför väl skönjas, att vår parlamentarism var alltför klassisk för att icke anses patenterad. Landtmannapartiet skulle ju vara denna ministèrs parlamentariska underlag, och man hade ju sålunda att förvänta, att dess ledande män skulle göra, hvad i deras förmåga kunde stå att upprätthålla den politik, som regeringen representerade. Men till allmän förvåning har man ju fått se landtmannapartiets mest betydande man, själfva vice talmannen i andra kammaren, drifva jernvägs politik på egen hand, utan att bekymra sig om regeringen. Och icke nog härmed. I den motion

som han i detta afseende väckt, finner man ett oppositionellt mummel, som alldeles icke är parlamentariskt. Han och de män af Hallands läns representation i andra kammaren, som motionerat om statsanslag till en kustbana genom nämnda län, yttra temligen skarpt mot regeringen:

»Vi, som i denna kammare representera Hallands län, hade hoppats att, derest icke uppgörandet af en allmän plan för framtida jernvägsbyggnader inom landet, med de förberedande åtgärder, den kunde kräfvat, förorsakade ett uppskof med framläggandet af förslag till nya jernvägsbyggnader, den af Hallands landsting till Kongl. Maj:t underdånigst ingifna skrivelsen i fråga om en kustbana genom länet skulle tillvunnit sig nådigt afseende. Härvid hafva vi dock missräknat oss, då af för oss obekanta skäl hvarken någon undersökning föreslagits i fråga om hvilka nya banor kunde vara de för landet mest gagneliga och följaktligen i främsta rummet berättigade att komma i åtanke, ej heller något afseende på det af Hallands landsting gjorda erbjudandet blifvit af Kongl. Maj:t fästadt, enär landstingets underdåniga ansökan lär blifvit afslagen, så att någon Kongl. Maj:ts proposition i ämnet för närvarande icke torde kunna förväntas. Under sådana omständigheter återstår för oss ingenting annat än att antingen låta frågan om en kustbana genom Halland på obestämd tid hvila, det vill säga nu förfalla, eller begagna den enda utväg, som under sådana förhållanden står representanten till buds, nemligen att genom motion bringa frågan under riksdagens pröfning. Då vi likväl äro öfvertygade om såväl billigheten af länets önskan som nyttan af den ifrågavarande jernvägen, detta senare icke mindre i det allmännas än i ortens intresse, kunna vi icke underlåta att på denna fråga fästa riksdagens uppmärksamhet, under hemställan om icke den-

samma bör ställas fullt i jembredd med, om icke framför frågan om en jernbana i Norrland, hvilken är föreslagen att byggas *uteslutande* på statens bekostnad utan ringaste bidrag af ortens invånare.»

Detta tal om misräkning och det otydliga framhållandet af regeringens mannamån för Norrlandsbanan, hvilken fått stå framför den af herr Carl Ifvarsson och hans motionerande kolleger föredragna Hallandsbanan, äro just icke några särdeles lysande bevis på en uppoffrande parlamentarisk ministerdyrkan, utan stöter snarare något på en missnöjd oppositions klagan.

Men vi kunna — man ser detta nog helst från den ministeriella sidan — hålla före, att detta af lokala intressen och fördelar framkallade missnöje är litet kärleksgnabb under smekmånaden, som blott ökar och stärker vänskapen. Det finnes dock vissa andra symptom, som icke äro alldeles likgiltiga för bedömande af den moderna svenska parlamentarismen. Man hade i detta afseende väntat, att remissdebatten skulle gifva stoff till uppbyggliga betraktelser, men den gången blef det ingenting af. Mindre underligt var detta hvad första kammaren beträffar. I denna kammare har remissdebatten nu förlorat all betydelse och sjunkit ned till ett i många afseenden åtminstone ur politisk synpunkt ganska litet vägledande småprat. Annat var det på den tiden, då i begynnelsen af den nya representationens tillvaro grefvarne Henning Hamilton och Carl Göran Mörner läto sina kritiska dissekerknifvar sondera regeringssystemet och läto konseljens göranden och låtanden passera revy inför deras temligen obarmhertiga skärskådande. Då var remissdebatten i denna kammare af verkligt intresse, men det har nu totalt gått förloradt. Visserligen skulle det vara möjligt att än i dag upplifva och uppfriska dessa pikanta diskussioner och synnerligast skulle detta kunna låta sig göra *nu*, då regeringen kommit i händerna på en konselj,

som måste till sina motståndare räkna kammarens mest framstående och i debatten starkaste ledamöter. Men friherre Klinkowström har, sedan Vestergötland hugnat kammaren med denna acquisition, likasom tagit patent på att förstöra remissdebatten.

Denne talföre ledamot har den vanan att alltid vara den förste, som begär ordet vid remissdebatten, och malisen har till och med velat hålla före det fast otroliga, att den ädle baronen i slutet på hvarje riksdag prenumererar på att vid början af den kommande få ordet. Men visst är dock, att friherre Klinkowström med en beundransvärd påpasslighet skyndar sig att begära ordet, då den kungl. propositionen om statsverkets tillstånd och behof remitteras till vederbörligt uttkott, och när baronen väl fått ordet, så släpper han det icke, förr än han grundligt uttröttat talmannen och auditoriet, för att icke tala om de stackars notarierna, som af friherre Klinkowströms stora meddelsamhet slita ganska ondt. När man hör dessa timplånga anföranden, späckade af en aktningvärd falang siffror, så frestas man ovilkorligen att tänka på att friherre Klinkowström skulle vara en synnerlig värderik acquisition för de irländska agitatorerne i engelska parlamentet. Få skulle bättre än han spela en framstående och utmärkt rol vid denna handfull folks obstruktionsförsök, ty en segare flit att tala och draga ut på förhandlingarna kan icke ens herr Parnell begära af sina obstruerande vänner.

Men denna friherre Klinkowströms stora och prisvärda flit, som dock visserligen skulle vida mer senteras, om han lade den i dagen vid några privata föreläsningar, än såsom anföranden till första kammarens protokoll, sträcker sig icke allenast till talets område utan äfven till skrifarbete, och ingen författar digrare motioner än han. Det är icke små utkast på fri hand, med hvilka han kommer, utan det är digra böcker på ett par hundra sidor in quarto, hvar-

med han uppbygger kammaren hvarje riksdag, ibland om grundskatterna, andra gånger om försvarsfrågan och tullväsendet och nu senast om hela vår ekonomiska ställning. Då man ser dessa hiskliga luntor, för hvilka statsverket får betala dryga tryckningskostnader, så förekommer verkligen herr Lagerstråles motion i första kammaren såsom en händelse, hvilken ser ut som en tanke. För friherre Klinkowström skall det blifva besvärligt och i hvarje fall förenligt med ett ganska artigt renskrifvarearfvode om herr Lagerstråles förslag går igenom, nämligen att alla motioner i första kammaren skola aflemnas i två exemplar. Men för att nu återvända till första kammarens remissdebatt, så antecknas här, att friherre Klinkowström, som började med det högtidliga och glädjande löftet att icke länge upptaga kammarens tid, höll detta löfte så, att han i två timmar tog, visserligen icke kammarens uppmärksamhet, men väl dess tid i anspråk, och sedan han uttömt sina krafter, var äfven kammaren så uttröttad, att den knappast nog orkade höra på herr Wallenbergs anmärkningar eller statsministerns försvarsarrangement, och remissdebatten var helt enkelt i denna kammare förstörd, tack vare friherre Klinkowströms språksamhet.

I andra kammaren väntade man likväl etwas anders. Här borde väl andarne drabba samman och här kunde detta någorlunda låta sig göra, då några obstruktionsförsök icke voro att befara, ty till sådana attentat kan man dock icke räkna herr Jöns Rundbäcks skäligen långgrandiga expektorationer i den högre finanspolitiken. Här väntade man något riktigt storstatligt af prima qualité, en sammandrabbning mellan det ministeriella landtmannapartiet och den oppositionella intelligensen, som skulle gifva genljud i hela landet och i våldsamhet vid anfall och försvar icke gifva Brävalla slag efter. Väl förkunnade det mångspråkiga ryktet, att intelligensen beslutit sig före att supplera sina blanka sed-

lar vid utskottsvalen med att tiga vid remissdebatten, men på den sagan ville man icke tro, och man hade rätt, ty intelligensen var icke tigande, men af den stora kalabaliken vardt intet; den blef instäld och alltsammans inskränkte sig till en liten oskyldig skärmytsling, som icke lemnade blodiga spår efter sig. Intelligensen var väl oppositionslysten och ett par landtmannapartister försökte sig på att spela regeringsvänner, men hela deras uppträdande påminde något om Sjövalls arrangement, att de, som i första akten spela prester, blifva röfvare i den andra, blott att det här var tvärtom. Dock förmärktes här och der, att röfvarenaturen — allt naturligtvis à la Sjövall — hade svårt att gå bort. Det var litet knystande, som förmärktes bland regeringstruppernas led.

Det var ganska märkligt att höra, hurusom på regeringens sida uppträdde herrarne Larsson, Carl Anders och Liss Olof, hvilka förut icke just dokumenterat sig såsom särdeles regeringsvänliga. Men rörande den verkliga halten af dessa herrars regeringsunderstödsförsök kan man någorlunda göra sig en föreställning, derest man får veta att herr Carl Anders Larsson från Maspellösa serverade kammaren den kolossala ankan att, då år 1878 ett lån upptogs af riksgäldskontoret på 18 millioner kronor för att konvertera äldre lån, så användes för detta ändamål endast och allenast 1,300,000 kronor och, försäkrar den värde representanten med den allra trovärdigaste min, att »resten strök för att betala de höjda lönerna». Man skall hafva — som Sehlstedt så trefligt sjunger — allra minst en »iskällare i magen» för att till protokollet öfverlåta en sådan godbit som denna. För öfrigt var det med något lustig uppsyn, som kammaren af den orerande östgöten mottog den försäkran, att det icke var »gentlemannalikt» att neka anslå tilläggsbevillningen till betäckande af statskontorets skuld till riksgäldskontoret. Det undrades och icke utan skäl, om herr Larsson var den

rätte mannen att tala om gentlemannafasoner. De pläga annars icke hafva någon plats hos den representant, som nu derom ordade.

Den andre herr Larsson, som hade ordet under remissdebatten, gaf naturligtvis regeringen sitt »moraliska understöd» i afseende å tilläggsbevillningen som föll — af skäl som vi sedan skola söka att förklara — »regeringspartiet» synnerligen på läppen. Herr Jöns Rundbäck spelade den kritiske magisterns rol men var anspråkslös nog att genast afgifva en insolvensförklaring rörande sin kompetens att bedöma statsverkspropositionen. Han egde icke »de insigter och den skarpa blick», som fordrades för att »genast kunna genomtränga och sätta sig fullständigt in i alla detaljer af detta omfattande arbete», hvilket icke hindrade honom att, som en annan Klinkowström, ehuru naturligtvis i miniatyr genomgå de särskilda hufvudtitlarne från början till slut, för att nu icke tala om hans granskning af inkomstberäkningen, allt emedan han fann »ett och annat i Kongl. Maj:ts proposition dunkelt och otydligt», hvilket han i sin fortsatta anspråkslöshet förklarade bero icke derpå att »Kongl. Maj:ts proposition i och för sig skulle vara dunkel, utan detta uttryck gäller naturligtvis endast min oförmåga att bedöma alla deri förekommande märkvärdigheter». Med hänsyn till de stränga anmärkningar, som herr Rundbäck sedan gör, så må man med allt skäl påstå, att han hyllat den gamla latinska sentensen »fortiter in re, leniter in modo», ty med större tillbakadragenhet kunde han väl icke gerna uppträda. Han gjorde ju allt för att ställa sin egen värda person i skuggan.

Men det är icke herr Rundbäcks anmärkningar, som vi här skola uppehålla oss vid, utan vid något helt annat. Herr Rundbäck talar om statsverkspropositionens »märkvärdigheter», men man skall ock i hans yttrande finna en passus af mer än vanligt remarkabel beskaffenhet. Han inlåter sig

nämligen i inledningen till sitt yttrande på det politiskt-parlamentariska diskussionsområdet och söker med en sällspord sakkunskap och skarpblick förklara remissdebattens betydelse hos oss och hvarför icke här åt densamma tillmätas samma vikt som i andra länder. Synnerligast nu, då vi ju befinna oss i ett slags nytt politiskt skede, måste det alltid vara af intresse att de mer märkliga politiska spörsmålen erhålla belysning, särdeles då den kommer från den dominerande sidan, och vi bereda helt säkert våra läsare en stor och angenäm njutning genom att återgifva de djupsinniga betraktelser, som herr Rundbäck framställer rörande den ytterst intressanta frågan.

Han yttrade: »Det är ett förhållande, som utbildat sig till sedvana, att vid remissen af Kongl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behof representanterna uttala de intryck, de erfarit vid studerandet af detta digra opus. Detta förfarande anser jag för min del vara ganska klokt och ändamålsenligt, ehuru jag dock icke vill tillmäta det den betydelse och den vikt vissa personer dervid velat fästa, nämligen att en dylik diskussion här skulle i någon mån motsvara de adressdebatter, som i vissa representativa församlingar, i stater med parlamentariskt styrelsesätt, vid kammarsessionernas början merendels förekomma, då man uttalar sig öfver budgeten och regeringspolitiken i allmänhet. Hvarför icke remissdebatten hos oss kan få samma vikt och betydelse, torde hänleda sig deraf, att man hos oss vid remissen af statsverkspropositionen mindre vänder sig till regeringen än till Stats-Utskottet, der alla dessa millioner sedermera skola skiras och dryftas. Från den sidan sedt har jag dock hört sägas, att alla yttranden vid remissdebatten skulle vara öfverflödiga och icke tjena mycket till, när det värda Stats-Utskottet ändå icke lär underlåta att uppmärksamma hvad uppmärksammas bör. Detta medgifver jag gerna, och erfarenheten skall utan tvifvel i

regeln gifva de personer rätt, som hysa en sådan åsigt; men det kan ju hända, att, om uppmärksamheten ej särskildt fästs derå, vid det trägna och ansträngande arbete, som åligger statsutskottet vid denna omfattande detaljgranskning, någon sak af större eller mindre vikt, som likväl förtjent att komma under granskning och skärskådande, eljest blifvit glömd eller förbigången.»

Oppositionens talan sköttes af herrar Dickson, Casparson och Rundgren m. fl., för att icke tala om den lilla meritlista, som herr Hedin till regeringens berömmelse uppgjorde. I koncentrerad form framlade herr Casparson intelligensens såväl bifall som missnöje med Kongl. Maj:ts nådiga proposition, och på sitt vanliga skämtsamma manér redogjorde denne intelligensens fyndige debattör för statsverkspropositionens såväl goda som dåliga sidor i följande lilla nätta skildring:

»Då vi vid riksdagens början förnummo, att de oundgängliga anslagsbehofven kunde fyllas utan förhöjning i de nuvarande skattebidragen, så var detta för visso för alla riksdagens ledamöter ett ljufligt och gladt budskap. Då jag sedermera emottog statsverkspropositionen och fann, huru dess förr så svällande former reducerats till sådana, som påminde om det nya representationsskickets mera menlösa ungdomsdagar, och då jag tillika såg den klarhet och öfversigtlighet i uppställningen, hvarmed herr statsministern inaugurerat sitt öfvertagande af finansdepartementets portfölj, så var detta för mig en ytterligare anledning till belåtenhet; men då jag tog kännedom af propositionens innehåll, gick ett moln öfver den leende tafan, ty jag fann att, ehuru volymen minskats, likväl budgetens specifika vikt ökats med 2 millioner, och att för fyllande af de ökade anslagsbehofven äskades en tilläggsbevillning äfven för nästa år.»

Men trots bifallet från landtmannapartiets två herrar Larsson, trots herr Rundbäcks hyperkritiska reflexioner,

trots herr Johan Anderssons i Tenhult missnöjda funderingar, trots intelligensens oppositionsförsök och grefve Erik Sparres oförlåtligt misslyckade jernvägskalkylationer, så föredde hela denna remissdebatt, af hvilken man väntat så stora ting, en skäligen tarflig effekt. Annat var det på den tiden, då grefve Arvid Posse satt, icke på statsrådsbänken, utan på den mer blygsamma plats, öfver hvilken Herrestads och Ljunits härad förfoga i andra kammaren. Det var då en viss kläm i hela denna ordvexling och det var onekligen effektrikt, då statsutskottets fruktansvärde ordförande slog den då till volymen skäligen korpulenta statsverkspropositionen i bänken framför sig med de hotande orden af ungefärligen denna lydelse: »den är diger nu, denna lunta, men jag svarar för, att den skall krympa, när den får genomgå statsutskottets pröfning». Se det var andra tider, då var det något att se och höra vid en remissdebatt.

Om således sjelfva remissdebatten var skäligen matt, så bjöds dock i stället på ett postskriptum, som onekligen hade en viss karakter. Det var vid justeringen af protokollet, som en liten episod timade, hvilken kan förtjena att nämnas, då den visade, att hans excellens statsministern är ojemnförligt mycket styfvare i anfall än i försvar. Historiens upprinnelse var följande. Herr Casparsson hade, som ofvan synes, framhållit det faktum, att, ehuru statsverkspropositionens volym minskats, så hade dock »budgetens specifika vikt ökats med 2 millioner». Detta uppkallade herr statsministern, som under remissdebatten synbarligen gick och spekulerade på att få sista ordet i båda kamrarna, och han gjorde sig mödan att söka förklara huru en »opartisk jämförelse» mellan de senaste årens budgeter skulle komma att ställa sig. Toge man ett medeltal af de sex sista årens budgetssiffra, så finge man en summa af 66,586,000 kronor eller mer än 3 millioner kronor högre än Kongl. Maj:t äskar för 1882. Härmed var munnen tillstoppad på de sa-

duceer, »alla öfriga talare tego», som Gladstone en gång råkade säga i engelska parlamentet, och statsverkspropositionen blef remitterad.

Men saken var icke härmed slutagerad. Protokollet skulle justeras, och herr Dickson passade på tillfället att så höfligt som möjligt förklara, att hans excellens statsministern roat sig och kammaren med ett litet skämtsamt escamotage med budgetssiffrorna. Under de tre första af de sex jmförelseår, som grefven för sin kalkyl använt, hade i budgeten upptagits hela den utgiftssumma, som jernvästrafiken kräfde, under det att å den andra sidan också bland inkomsterna inlutit hela bruttointäkten af jernvägarne, då man deremot de senare tre åren endast och allenast bland inkomsterna upptagit nettoinkomsten. Derigenom hade numera budgetssiffran minskats med 10 à 11 millioner kronor, hvilka deremot ingå i de tre första jmförelseåren och sålunda komma dessa års budgetssiffror att stiga högt. Genom detta förhållande — menade herr Dickson — hade grefven fått medelsiffran så hög, och på detta sätt hade han kunnat åberopa den såsom gynsam för sin jmförelse. Nu ville talaren på Göteborgsbänken hänvända sig till den närvarande stats- och finansministern för att få förklaring öfver denna enligt anmärkarens förmenande högst oförklarliga kalkyl.

Det var ett förargligt uppdrag, nu ålåg grefve Posse, att utveckla och klargöra hvad som icke kunde göras klart. Det var en stöt, som icke kunde pareras, och grefve Posse begagnade äfven den metod, som utmanadt folk använder, då det icke ser någon dager att helskinnadt komma ifrån en begärd duell; han inlät sig alldeles icke på densamma utan förskansade sig bakom grundlagen eller arbetsordningen, det är icke godt att veta hvilketdera, ty det som i detta afseende tilldrog sig, påminner omisskänneligt om bonden, som vann vid tinget och tappade i papperen.

Icke annorlunda hände det grefve Posse. Han förskansade sig i kammaren bakom riksdagsordningen, men i protokollet hade han genom någon outgrundlig förvandlingsprocess endast och allenast arbetsordningen för att betäcka sin vägran att inlåta sig på en parlamentarisk duell med herr Dickson.

Saken låter otrolig, men är sann. På herr Dicksons framställning svarade grefve Posse helt snävt, att »grundlagen medger ej rätt för en kammarledamot att återupptaga en diskussion, som talmannen redan förklarar vara avslutad. Herr Dicksons statsekonomiska föreläsning är därför ej på sin plats. Grundlagen och riksdagsordning berättiga mig ej heller att bemöta honom. Först då han i grundlagsenlig ordning fått kammarens tillåtelse att interpellera mig, är jag beredd att besvara hans anmärkningar.»

Emellertid måtte grefve Posse hafva ångrat sig och med skäl hållit före, att det väl icke ginge an ändå att låta de grava anmärkningar, som herr Dickson framställt, kvarstå utan tillstymmelse till försök att vederlägga dem. Då nu herr Dickson efter den snäfva behandling, han rönt af statsministern, alldeles icke var hågad att formligen interpellera honom, så mycket mindre som han naturligtvis icke ville medgifva, att han begått något formfel, som behöfde rättas, måste nu annan kanal sökas för att grefven och statsministern skulle få säga några ord, hvilka skulle kunna se ut såsom ett slags försvar. Man borde åtminstone i tidningarna få läsa, att grefve Posse haft något att säga. Herr Lyttkens vidtalades således att räcka en hjälpare hand, och sålunda kom från honom en formlig interpellation, för hvilken grefve Posse fann sig manad att aflägga sin tacksägelse och hvilken han äfvenledes bjöd till att besvara; men det skulle han hafva låtit bli.

Hans yttrande är så karakteristiskt och hans försvarsförsök så till den grad ur luften gripna, att det vore skada

att undandraga detta yttrande läsarens kännedom. Han medgaf, att det förhöll sig, som herr Dickson yttrat, nämligen att i riksstaterna för 1876—78 förekomme 10 à 11 millioner kronor afsedda för utgifter i och för jernvägs-
trafiken, men det vore helt och hållet oriktigt att påstå, det grefven förbisett detta förhållande. »Det har jag för visso icke gjort — yttrade herr statsministern — utan jag har sett och uppskattat och öfvervägt det. Det förhåller sig nämligen så, att i dessa trenne års statsregleringar, der jernvägstrafikmedlen äro upptagna, förekomma icke med någon siffra de belopp, som till löner utgått af sportler och boställen. Dessa belopp har jag ansett på goda skäl motsvara jernvägstrafikomkostnaderna. Att så är förhållandet, synes äfven framgå, då man jemför den ordinarie statsregleringssumman för år 1876 med den för år 1879. Utgifterna på ordinarie stat uppgingo 1876 till 55,185,000 kronor. Af dessa utgjorde 10 millioner jernvägstrafikomkostnader. Det första året af de tre sista, eller 1879, då denna post uteslöts från utgiftssidan, visar den ordinarie staten 56,490,000 kronor eller nära en och en half million högre än 1876, då dessa 10 millioner kronor stodo der; och detta öfverskott har jag ansett vara en följd hufvudsakligen deraf, att i de tre senare årens statsreglingar ingått löner i kontant, som förut bestått i aflöning af boställen eller utgjorts af sportler och i följd deraf icke kunnat till siffran utföras. Vid frågans bedömande böra väl icke alldeles förbises de högst betydliga löneförhöjningar, som ingå i de tre sista jemförelseårens stater och icke ega sin motsvarighet i staterna för de tre första åren, der tolags- och postutgifterna dessutom varit upptagna med alldeles otillräckliga, sedermera höjda belopp.»

För sitt uppträdande vid detta tillfälle råkade herr statsministern synnerligen illa ut i pressen. Aftonbladet visade i en ledare huru »tiderna förändras» och hurusom

greffe Posse totalt skiftat mening rörande befogenheten af de anmärkingar, som vid justeringen af ett protokoll må kunna framställas. Då han ännu satt på oppositionsbänken, hade han i detta afseende en annan mening. Händelsen förskref sig från 1874 och passerade den 21 Februari nämnda år. Då fann greffe Posse intet hinder hvarken i grundlag eller kammarens arbetsordning att vid protokollsjusteringen åter upptaga den om statsregleringspropositionen förda diskussionen, och han gjorde det med en skärpa och ett eftertryck, som på den tiden var hans vanliga tal. Det gälde då beskyllningar, som gingo in på en regerings politiska heder, nämligen att regeringen upplånte penningar för att dermed bestrida löpande utgifter. Den dåvarande finansministern, som alltför lätt kunde visa grundlösheten af denna svåra beskyllning, behöfde icke förskansa sig bakom konstlade hinder, och han upptog frågan.

Emellertid var kammarens dåvarande vice talman, friherre Åkerhielm, af precis enahanda åsigt, som greffe Posse var sju år efteråt. Han fann detta återupptagande af diskussionen icke tillåtet, men han fick då till svar af greffe Posse följande nog irriterade ord: »Jag vill icke alls ingå i något bedömande af herr vice talmannens uppfattning; jag underkastar mig talmannen i denna del, och så vida jag icke blir afbruten af honom, då jag nu fortsätter, kommer jag att fortsätta», och han blef icke afbruten.

Med allt skäl tillägger Aftonbladet några reflexioner till denna parallel mellan hvad oppositionsmannen greffe Posse ansåg sig kunna göra och hvad statsministern Posse ville tillåta *andra* att göra, alltsammans en ny, men god illustration till hvad den af Kellgren besjungne gamle heder mannen tänkte, då han

»tålte lätt kritiker

så snart de gälde någon ann'»

Dessa af Aftonbladet anställda reflexioner lyda:

»Så kunna tiderna förändras. *Då* fann grefve Posse alldeles i sin ordning att diskussion kunde få återupptagas, fastän talmannen förklarar densamma slutad; *nu* var detta olagligt. *Då* ansåg han den indirekta formen för en interpellation förträfflig; *nu* var den otillbörlig. *Då* stod han på sin rätt att begagna ordet efter som han af talmannen fått det och att fortsätta till dess talmannen afbrutit honom; *nu* tillät han sig att såsom grundlagsvidrigt förklara ett af talmannen icke ogilladt och af honom ej afbrutet anförande, sålunda sättande sig till doms öfver talmannen och viljande i dennes ställe föreskrifva kammaren hvad som vore grundlagsenligt eller ej. — Vi hafva aldrig från en statsmans sida — och såsom en sådan vill ju hans excellens statsministern anses — kunnat tänka oss en sådan lek med grundsatser och principer eller, rättare sagdt, ett så komplett förakt för bådadera, då de icke befinnas vara för situationen för ögonblicket passande. »Staten, det är jag», var en viss konungs under dåvarande tidsförhållanden icke alldeles omotiverade tanke; »rätten, det är jag», tyckes vara hans excellens statsministerns, med andra ord den maxim, åt hvilken Polykarpus i Kronfogdarne gifvit ett så drastiskt uttryck.»

Till grefve Posses försvar uppträdde naturligtvis Dagens Nyheter, sin ministeriella rol trogen, och slog under den lika snillrika som originella titeln: »en som trampar i klaveret» ett kraftigt slag för grefve Posse. Det var helt andra förhållanden som existerade 1874, menar Dagens Nyheter, och hör nu på, säger den officiöse, huru grefve Posse då motiverade sitt återupptagande af debatten vid protokolljusteringen:

»Då jag sist hade ordet inom kammaren, tillät jag mig yttra såsom min enskilda öfvertygelse, att — — — —, men att någon säker ledning för kammaren i dess omdöme icke

kunde lemnas förrän efter fullbordad utredning af den kongl. propositionen, hvilken utredning då var börjad inom statsutskottets riksgäldsafdelning. Denna utredning är nu gjord och såsom resultat deraf äro i kamrarne utdelade tablåer, som göra statsregleringen lättare öfverskådlig. Det är också med hänvisning till dessa, som jag nu förnyar mitt påstående att — — — —»

Och nu utbrister Dagens Nyheter med fröjd förkunnande, att det ju hade inträffat, att statsverkspropositionen ej var i sådant skick, att den vid remissdebatten lemnade »någon säker ledning för kammaren i dess omdöme». Den tarfvade — fortsätter tidningen — en utredning; denna utredning kom till stånd och meddelades kammaren i form af tablåer. Öfver dessa tablåer uttalade sig greve Posse icke såsom herr Dickson för att bistå en kamrat, utan endast försvarande sina egna anmärkningar. Hvar äro nu, så slutar jublet, de jembörelsepunkter, som skulle ådagalägga greve Posses inkonsequens?

Sakta i backarne och låtom oss icke blanda bort korten! Låtom oss utan alla krumbugter hålla oss till saken, sådan den är. Hvarom gäller frågan alltså? Jo — statsministern greve Posse förklarar det sjelf — »grundlagen medger ej rätt för en kammarledamot att återupptaga en diskussion, som talmannen redan förklarat vara avslutad». Vi fasthålla noga detta påstående. Nåväl, var icke diskussionen af talmannen förklarad avslutad, när greve Posse den 21 Februari 1874 åter tog upp den? Jo visserligen, men då är ju också saken klar. Grefven förklarade ju tydligt 1881, att, efter sedan detta skett, diskussionen *icke* finge upptagas, *men* han gjorde det icke förty sjelf 1874 och alltså måste han *då* hafva hyst en annan tanke än den han sedan såsom statsminister proklamerade. Allt tal om de skäl och grunder, som kunde föranleda honom att ånyo taga till ordet i saken, blir således nonsens. Är förbudet

mot återupptagande af en afslutad diskussion positivt, så lärer den omständighet, att greve Posse och möjligen några hans meningsvänner ansåg denna proposition dunkel och tarfvande förklaring, icke utgöra det ringaste skäl att bryta mot detta positiva förbud. Trots alla slingerbultar af den ministeriella tidningen, så är det och blir det ett faktum, att statsministern hyste en annan mening än oppositionsmannen om yttranderätten. Då den konvenerade, så blef den godkänd, men när den besväras, förnekas den.

Vi hafva här nämnt om den snillrika titel, som den ministeriella tidningens icke mindre genialiska utlåtelse bära, och man får i den lilla uppsatsens slut lära känna de motiv, som föranledt denna expressiva titel. Talet om inkonsequens af statsministern påminner nämligen — så uttrycker sig Dagens Nyheter — »om den rustike virtuos, som ej använde fingrarne, då han ville spela piano». Skämtet är onekligen qvickt — det blott väcker en viss förvåning att finna det i Dagens Nyheter. Dess politiske gynnare och vänner kunde möjligen taga illa upp det der roliga talet om *rustika* virtuoser och det hade i hvarje fall varit artigare af Dagens Nyheter mot det regeringsparti, hvars talan tidningen för, om den icke så prononceradt skämtat med detta grannlaga ämne.

Om greve Posse sålunda råkade in i en återvändsgränd, då han icke ville svara herr Dickson, så gick det icke bättre, då han inlät sig på det vågsamma företaget att besvara herr Lyttkens formliga interpellation. Vi hafva här ofvan anfört, hurusom greve Posse försvarade sina kalkyler med att i de föregående statsregleringarna icke upptagits utgifter, som dock utgått, och hvilka i de senare jämförelseåren belasta riksstaten, samt att han »på goda skäl» ansett dessa förut osynliga, nu i budgeten synliga be-
lopp motsvara jernvägstrafikomkostnaderna.

Mot detta försök att försvara de oförsvarliga påståendena uppträder Nya Dagligt Allehanda och yttrar bland annat:

»Rycka vi frågan något närmare in på lifvet och söka utreda *hvilka* de poster äro, som från och med 1879 tillkommit och hvilka grefve Posse åberopar såsom berättigande hans jmförelse, så skall man lätt finna, att dessa posters slutsumma stannar *långt* efter jernvägsomkostnadsmedlen. Det är hufvudsakligen landsstatens lönereglering, som nu kommit förut icke upptagna utgifter att inflyta i budgeten. Men huru betydlig denna reglering än var, så finnes den dock i jmförelse med jernvägsomkostnadsmedlen gifva en ganska låg siffra. I stället för sportler från landsstatens tjänstemän, hvilka sportler ersattes af stämpelpapper, anslogos vid 1878 års riksdag kontant åt desse embets- och tjänstemän 600,000 kr. och af de höjda arrendemedlen för 1879 finner man afkastningen af landsstatens boställen beräknad till högst 400,000. (Arrendemedlen höjdes då från 2 $\frac{1}{2}$ millioner till 2,900,000 kr.) Dessutom åberopar grefve Posse tolagsmedlen, som under de tre första åren varit alldeles för lågt upptagna. Nå ja — låt gå! Grefve Posse får derigenom till sin jmförelses favör närmare 400,000 kr. Skulle man nu dertill lägga de ökade postutgifter, som under de tre senare åren måst gäldas och till hvilka äfven grefve Posse hänvisar, så finnes detta tillskott för alla tre senare åren uppgå till jemt en half millon kr., således i medeltal till endast 166,000 kr. *pr år*. Addera vi nu samman dessa »dolda utgifter», som för de senare tre åren kunna uppgifvas, så kommer man *på denna väg* till en summa af 1,566,000 kr., och detta belopp skall enligt grefve Posses mening i jmförelsen motsvara de förra årens 10 och 11 millioner kr.»

»Vill man verkligen anställa en *fullgiltig* jmförelse mellan å ena sidan budgetens medeltal under de sex sista

åren och å den andra sidan den nu föreslagna budgetssiffran, så måste man söka medeltalet så, att från summan af de *sex* årens budgetssiffra dragas de 32 millioner, som under de tre första representeras af jernvägsomkostnadsmedlen, men i stället tilläggas de 6 millioner — högt tilltaget — som under de senare tre åren genom upptagandet af förut »dolda utgifter» tillkommit. Gör man *detta* så blir medeltalet för de sex åren 61 millioner kronor, och då nu föreslås en budget med 63 millioner kronor såsom slutsumma, är det lätt att räkna ut, i hvad mån grefve Posse förmått motsvara sparsamhetslöftena.»

Vi hafva här utförligt sysselsatt oss med denna utmärkta parlamentariska episod, därför att den väl förtjenar att i sin helhet utförligt relateras och därför att den är alltför karakteristisk för att glömmas bort. Denna lilla historia är ju ett verkligt praktstycke af svenskt statsmannaskap och den har därför här fått en plats såsom — om man så vill — en målande kulturbild.

Vi hafva här kommit att något orda om parlamentarism och dess nuvarande tillvaro i vårt politiska lif. Visserligen har det för oss varit omöjligt att upptäcka några synbara spår af denna företeelses existens, men det torde väl antagligen bero af vår oförmåga att uppfatta en så märkvärdig politisk situation. Men den som vet och är viss om, att parlamentarismen, det prisade regeringssättet, såsom en mogen frukt fallit till våra fötter, det är Dagens Nyheter vårt nya ministeriella organ, som nu med händer och fötter, med näbbar och klor försvarar den Posseska ministèrens göranden och låtanden. Det var en dag, som den ministeriella tidningen öfverraskade allmänheten med det jublande segerropet: »parlamentarismen har i lördags vunnit en afgörande hufvudbatalj. Såväl debatt som omröstningar visade, att det inom riksdagen finnes en verklig *regeringsmajoritet*.» Ett stort slag var sålunda vunnit. Regeringen stod triumferande gent

emot sina motståndare och parlamentarismen, denna efterlängtnade herliga parlamentarism, var sålunda en svenska folkets eröfrade skatt. Tänk hvad hjertat måtte hafva svält af fröjd och förtjusning på alla dem, som i denna parlamentarism se summan af allt godt och stort! Af jublet kunde man allra minst förmoda, att någon af de stora frågorna, helst grundskattefrågan, var löst och att regeringen och ministären Posse genomdrifvit jordbördornas afskrifning. Ja, mindre kunde man icke tänka sig, då man fick höra talas om »ett fast, beräkneligt och fullkomligt parlamentariskt parti, hvilket i en fråga af den största betydelse ställt sig på regeringens sida.» Det må ock medgifvas att skälet till glädje var stort, ty riksdagen, d. v. s. andra kammaren — efter den parlamentariska ministeriella tidningens uppfattningssätt är, trots sådana små hinder som grundlagar o. d., andra kammaren synonym med *riksdagen* — hade godkänt, och man räknade ut att riksdagsmajoriteten skulle vid en nödig gemensam votering godkänna, — kan man gissa hvad? — jo regeringens beräkning af jernvägstrafikmedlen. Häri låg den storartade segern, för hvilken ett högtidligt te deum uppstämdes alla rättrogna parlamentarister till fröjd och gamman. —

»Hör, hvilken storm af rop! Hvad vållar fröjden,
som brusar jublande från man till man?»

Så kan man ock med skäl fråga vid dessa segerhymners uppstämmande för en så likgiltig saks framgång. Det är visst ingen likgiltig fråga, detta säga vännerna af det parlamentariska styrelsesättet, det är tvärtom en stor »principfråga», som det gäller. Här var det visst fråga om en eller annan half million på trafikmedlen — nej bakom denna fråga låg en annan stor fråga, det gälde nämligen ingenting mer eller mindre än »tilläggsbevillningens vara eller icke vara» det var denna »hufvudfråga», som här vann den der ståtliga »afgörande segern.»

Man kan någorlunda förstå, hur listigt de herrar och män räknat ut, som här satte sig på tvärn. De tänkte i en handvändning göra hela tilläggsbevillningen obehöflig och detta var en stor olycka, för hvilken vi borde söka bevara oss. De knipsluga herrar, som arrangerade detta »kombinerade anfall», hade räknat ut saken på följande fiffiga sätt. Om vi nu kunna ställa så till, att beräkningen af jernvägs- trafikmedlen höjes med en half million, så blir tilläggsbevillningen icke vidare af nöden för att få statsverkets debet och kredit att gå ihop, men detta strider helt och hållet mot vår nyförvärfvade parlamentarisms hufvudstycken, af hvilka det första bestämmer att tilläggsbevillningen skall utgå, vare sig den behöfs eller icke. Man kan sålunda förstå, hvilken kolossal vigt måste vara fästad dervid att detta vådliga attentat afvändes och till all lycka så »stod ock regeringsmajoriteten orubblig».

Så räknade i sin vishet Dagens Nyheter ut, men dess mer sansade och förståndigare ministeriella kollega på vestkusten var af en annan åsigt rörande betydelsen af denna utbasunade stora och lyckosamma »hufvudbatalj». Från detta håll togs saken nyktrare och bedömdes sålunda: »Här var alldeles icke fråga om vare sig förtroende eller misstroende utan endast helt enkelt om en probabilitetskalkyl på ett fullkomligt neutralt område. När andra kammaren lät beräkningen stanna vid den lägre siffran, så berodde det helt visst icke derpå, att kammaren höll denna för god, utan på den omständigheten, att K. M:t beaktat trafikstyrelsens framställning rörande de högre utgifter för inköp af ny materiel m. m., som året 1882 ansågs komma att bära i sitt sköte. På båda kamrarnes flertal torde väl äfven den framlagda tilläggsbevillningen hafva utöfvat ett mer eller mindre doldt inflytande, i det första kammaren gerna vill undgå denna, under det att andra kammaren icke är angelägen derom.»

Hvad skall nu en menniska tänka? Dagens Nyheter,

hvars regeringsvänliga tendens är alldeles omiskännelig, påstod, att regeringen vunnit en stor batalj, en lysande seger och Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, hvars ministeriella tendenser äro icke mindre tydliga, tror och håller före, att det här helt enkelt gäلت »en probabilitetskalkyl på ett fullkomligt neutralt område». Om vi skulle taga hans excellens statsministern till skiljedomare i detta svåra dilemma? Han bör väl såsom general en chef vara den mest kompetente att bedöma, om han och hans trupper vunnit någon afgörande seger eller om ingenting passerat — det bör så tyckas åtminstone. Granskar man hans uppträdande i frågan, så skall man finna, att detta alldeles icke påminte om en fältherre, den der tänkte vinna någon batalj, som kunde berättiga honom till ett triumftåg. Han stödde sig helt och hållet på de beräkningar, som trafikstyrelsen gjort, och det var denna beräkning, som godkändes. Det var icke heller just någon positiv ton herr statsministern anslog, då han angaf regeringens ställning till frågan såsom helt och hållet beroende af trafikstyrelsens beräkning, och han yttrade, att man väl icke kunde begära, att regeringen i detta fall borde hålla »kontraräkning med trafikstyrelsen».

Så lydde hans excellens statsministerns votum i denna riksvigtiga fråga och man kan ju någorlunda sjelf bedöma, huruvida detta votum går till fördel för Dagens Nyheters storartade hufvudbatalj eller för Handelstidningens »probabilitetskalkyler». Det ser nästan misstänkt ut, att Dagens Nyheter i ungdomlig yra lupit åstad och visat sig mer ministeriel än ministrarne sjelfve. Man må dock icke underskatta den beskedliga välmening, som låg till grund för planen till det triumftåg, hvilket den med lifligt sinne och en högt flygande fantasi så lyckligt begåfvade tidningen velat i tankarne anordna åt greffe Posse. Men tilläggsbevillningen, tilläggsbevillningen, ropar den blott alltför ministeriella tidningen, var kanske icke den i fara genom detta försök och

skulle icke det hafva varit en olycka utan like, att få denna angenäma skatt gjord obehöflig? Men, hvem i all verlden har kunnat inplanta i Dagens Nyheters tankar, att den minoritet, som ville höja jernvägstrafikmedlen hade denna baktanke för sina förslag?

Man torde dock icke alltför mycket misstaga sig, om man håller före att, om visserligen en del af dem kunnat tänka på, att man kunde på detta sätt ömintetgöra behovet af tilläggsbevillningen, så gick dock en sådan beräkning aldeles icke in i det stora flertalets planer. Skälet till höjningen var helt enkelt det, att, vare sig jernvägstrafikmedlen räknas till 5 eller $5\frac{1}{2}$ mill. kronor, så är det ju ingenting som hindrar den »fasta, beräkneliga och fullkomligt parlamentariska» majoriteteten att hugna oss med en tilläggsbevillning, vore det ock till dubbla beloppet af hvad som nu föreslås, då ju ingenting i verlden kan förbjuda denna majoritet att anslå hela denna tilläggsbevillning för att täcka statskontorets skuld till riksgäldskontoret.

Lustigast af alltihop är dock, att den triumferande och attentatvädrande tidningen sjelf från den höga klimax af förtjusning, hvartill den med otrolig ansträngning uppskrufvat sig, faller ohjelpigen ned i ett stadium af tvifvel, som icke anger någon bergfast tro. Vi få af den omordade tidningen veta, att i denna strid »tilläggsbevillningens vara eller icke vara gjordes till en hufvudfråga», men sedan förtjufsningsebern fått nå sitt högsta stadium, så förmildras och nedsättes hela det storartade och effektrika företaget till rimligare dimensioner, och 21 rader nedanför försäkringen, att tilläggsbevillningens »vara eller icke vara», berodde på jernvägstrafikmedlens beräkning, får man veta, att af denna beräkning »tilläggsbevillningens fortvaro i viss mån är beroende». Må man nu öfva sig med att räkna ut den logiska konsekvensen af detta resonemang. Det var på grund deraf att tilläggsbevillningens »vara eller icke vara»

stod på spel, som regeringen vann sin storslagna seger, men af majoritetens hållning i frågan var blott »i viss mån» denna bevillnings existens beroende.

Men det förhåller sig likvisst så, att denna orubbliga majoritet vid, litet närmare pröfning alldeles icke var så präktig och homogen, som det stod att läsa i Dagens Nyheter. Den bestod af två mycket heterogena element. Intet tvifvel är väl derom, att landtmannaligan stred för tilläggsbevillningen såsom pro aris et focis, men denna majoritet fick ock till bundsförvandt från första kammaren en hel del ledamöter, hvilka ingalunda äro några oinskränkta beundrare af tilläggsbevillningen, allra minst om den kan undvikas, men som röstade för den af regeringen föreslagna beräkningen af jernvägstrafikmedlen, därför att de ansågo detta beräkningssätt vara det riktiga och af den orsak att de icke trodde att med säkerhet antagas kunde, att för år 1882 denna inkomstpost skall komma att uppgå till den högre siffra, som man från motsatta sidan ville beräkna inkomsten till. Så förhåller det sig med denna »orubbliga regeringsmajoritet»; dess inre styrka var just icke så särdeles att skryta med, som vi ock genast skola få se.

Vi hafva ett ordspråk, som talar om att »gå upp som en sol och falla ned som en skinnpels» och till detta ordspråk är Dagens Nyheter och dess onyktra förtjusning en likaså lyckad som lysande illustration. Det är hårdt för den, som står i sina egna tankar högt på ärans och rangens trappa, att helt hastigt och lustigt blifva nedsparkad derifrån och till på köpet lida den smäleken att blifva utskratad för sina höga tankar. Så gick det i denna sak Dagens Nyheter. Den tidningen pöste och kråmade sig, inbillande sig hafva bidragit att skapa den fasta, orubbliga regeringsmajoritet, på hvilken vår regering efter dess första ministeriella organs högtidliga försäkran kunde trygt hvila sitt hufvud. Kom så den gemensamma voteringen och den fasta

orubbliga majoriteten var bortblåst som agnar för vinden. Den stora och »afgörande parlamentariska hufvudbataljen» hade slutat med ett nederlag för regeringen; beräkningen af jernvägstrafikmedlen var höjd och tilläggsbevillningen för-lorad, åtminstone för så vidt den må anses *behöflig* för 1882 års statsreglerings ordnande.

Af medlidande borde man draga glömskans slöja öfver denna kolossala bock, men det ministeriella organet, som gjort regeringen den stora otjensten att göra en i sig sjelf ganska liten fråga till en stor, är sjelft alldeles icke vid dåligt humör, utan tänker på Jakob Ärligs lakoniska, men förståndiga valspråk: »tag saken kallt». Den ministerielle gör än mer, hon söker hålla couraget uppe och gör för den skull några slingerbultar än hit, än dit, grälar på de nio af första kammarens män, som »gått på orätt trottoar» d. v. s. i den gemensamma voteringen röstade på annat sätt än vid frågans afgörande i kammaren, och tidningen låtsar alldeles icke om, att den sjelf genom sina storartade lamentationer och ljudeliga trumpetstötar bidragit, att hos många uppkalla tanken på, att det icke vore så oäfvat att höja jernvägstrafikmedlen, då med temlig visshet kunde antagas, att de skulle komma att uppgå äfven till den föreslagna högre summan.

Emellertid hade Dagens Nyheter genom sitt otidiga jubel blottat en sak, som man alltför väl derförutan kunde förstå, men som man knappast trodde skulle så oförbehållsamt erkännas, nämligen att tilläggsbevillningen medtagits icke därför att statsverkets *behof* kräfdess fortfarande existens, utan på grund af andra skäl. Vi äro skyldiga förklaring öfver detta påstående.

Om nämligen ingenting annat varit bestämmande för regeringen vid dess förslag om tilläggsbevillningen än omsorgen om statsverkets ställning, så är det klart, att det för regeringen varit likgiltigt om riksdagsmajoriteten anvi-

sat ett annat sätt att få debet och kredit att stämma. Men med den ofantliga vigt, som man fäst vid sjelfva tilläggsbevillningens godkännande, är det klart, att det icke är denna skatt såsom en nödvändig fyllnadssumma, som man afsett, utan det är sjelfva denna skatt *såsom sådan*, på hvilken man hållit och detta i en sådan utsträckning, att man med skäl kan påstå, att ett visst bemödande genomgår hela vårt riksdagsarbete i syfte att söka rent af undvika statsregleringens uppgörande utan tilläggsbevillning.

Hvadan detta, kan man med fullt fog fråga? Visserligen är det en odisputabel sanning att för landtmannapartiet och dess principaler i orterna bevillningen, såsom den nu är ordnad, icke kännes mycket betungande i jmförelse mot hvad den trycker andra samhällsklasser, men i alla fall är den dock en skatt, som drabbar äfven jordbrukarne och, om den äfven för dem är relativt lätt, så kännes den dock, och, hur det än är, så kan det aldrig vara särdeles angenämt att betala skatt, såvida man kan slippa, derom kunna vi vara ense. Man skall såsom förklaringsgrund måhända hänvisa till önskligheten af att statskontorets skuld till riksgäldskontoret blir gäldad, att denna önskan djupt besjälar landtmannapartiet, och att detta är skälet, hvarför detta parti så gruffigt håller på tilläggsbevillningen. Må andra tro denna saga, men vi göra det icke. Icke skulle landtmannapartiet så envist kämpa för den der tilläggsbevillningen, om det icke gälde något annat än detta. Nej bevars, andra skäl måste förefinnas, och de äro icke så synnerligen svåra att räkna ut.

Alla känna vi, huru ömt grundskatteafskrifningen ligger landtmannapartiet om hjertat. I detta önskningsmåls realiserande ligger hufvudsumman af all dess diktan och traktan; för dess uppnående skyr partiet inga lofliga medel. Men om denna finansoperation, som, inclusive rustnings- och roteringsbesvärens ramponerande, belöper sig till den lilla

summan af cirka tio millioner kronor om året, för landtmannen kan synas tacknämlig, så visar den sig likväl icke så särdeles lockande för annat folk i staten, för hvilket den ljufva utsigten öppnar sig att få på sina skuldror taga en dryg anpart af de bördor, som äro prisgifna åt landtmannapartiets sköfving. Det gäller därför att göra utsigterna så litet anskrämliga som möjligt, och en faktor i denna lofvärda plan är tilläggsbevillningen. Den allmänna bevillningen är, som man alltför väl kan se och begripa, det utsedda offret som är till spillo gifvet för jordbördornas aflyftande. På denna skatttitel vill man kasta de bördor, som aflyftas. Under sådana förhållanden är det en ingalunda oäfvnen plan att söka bereda sinnena på den stegring, som bevillningen kan komma att undergå för att realisera landtmannapartiets mest älskade önskningsmål. Tilläggsbevillningen gör i detta afseende hvad den gör. Den ökar bevillningen till en början med femtio procent och det är alltid något. Om nu denna tilläggsbevillning under de pre-
 texter, som kunna förebäras, bibehålles, till dess man går i författning om grundskatternas afskrifning, så är icke så litet vunnet. Afskrifningen kan intill ett årligt belopp af ett par millioner försiggå utan att någon skatteförhöjning blir af nöden. Man endast bibehåller tilläggsbevillningen, vid hvilken man fått en viss vana. Den storartade operationen kan hinna ett godt stycke på väg med denna bevillnings hjälp, och man blir icke genast nödtvungen att öka beskattningen för grundskatteafskrifningen; man bibehåller endast och allenast en skatt, som eljest kunnat afskaffas, och för beskattningsväsendet är detta en ingalunda oviktig sak. Man torde sålunda finna, att det ligger icke så liten beräkning under detta envisa försök att på hvad sätt som helst få tilläggsbevillningen qvar.

Här ofvan har sagts, att, derest icke alla tecken be-
 draga, synes meningen vara, att så uppgöra statsregle-

ringen att tilläggsbevillningen blir oundgängligen nödig. Man hade eljest en lika så lätt som gifvande utväg att undvika anlitaudet af den mer än lofligt skrala bevillningsförordningen för att få samstämmighet mellan utgifter och inkomster. Ett sådant sätt anvisas i grefve Björnstjernas motion, att tobakstullen må höjas till det belopp, som regeringen i fjor föreslog. Denna höjda tullinkomst skulle lemna en 6 à 700,000 kr., hvilka sålunda komme att uttagas på ett det lättaste sätt man kan tänka sig, men denna utväg har det betänkliga felet att i högsta grad minska behovet af tilläggsbevillningen. Att vänta var därför, att ett intensivt motstånd skulle visa sig mot denna tullförhöjning, och man finner också bevillningsutskottet energiskt afstyrka dess godkännande. Bland andra skäl finner man följande märkliga strof anford: »Då utskottet derjemte hyser den förhoppning, att den ökade statsinkomst, som grefve Björnstjerna med sin förevarande motion afsett, vid en närmare utredning af statsverkets tillstånd och behof skall finnas icke vara af behovet påkallad, anser utskottet sig med fullt fog böra afstyrka bifall till motionen.» Af största intresse skulle dock vara att veta, huruvida det är med eller utan beräkning af tilläggsbevillningen, som bevillningsutskottet sålunda anser tullförhöjningen öfverflödig. Det är ett viktigt antingen — eller, detta, och det skulle för allmänheten icke hafva varit så alldeles ur vägen, om åtminstone upplysningsvis meddelats, huruvida denna lilla bevillning spelar någon rol vid den af utskottet med så stor tillförsigt motsedda utredning af statsverkets tillstånd och behof».

Trots allt detta, så var det dock nu skäligen själfklart, att planen om tilläggsbevillningen var en förlorad batalj. De båda kamrarne hade hvar på sitt håll hjälpt till att åstadkomma detta resultat. Första kammaren hade genom sitt beslut i fråga om beräkningen af jernvägstrafikinkom-

sterna i statsregleringen skaffat in en half million kronors höjda tillgångar och landtmannapartiet hade genom åtskilliga afprutningar åstadkommit en besparing på mer än sjuhundra tusen kronor, således inalles till statsregleringens favör en million tvåhundra tusen kronor. Då ej mer än en half million kronor behöfdes för att täcka bristen, som förefans i regeringens kalkyl, så hade man ett litet vackert öfverskott att vinka på. Om emellertid landtmannapartiet varit riktigt klyftigt, så skulle det likväl hafva kunnat utan förhöjda utgifter fått upp utgiftssumman till ett belopp, som nödvändiggjort tilläggsbevillningen. Det är en väl känd sak, att förslagsanslagen beräknats alldeles för lågt och att därför en förhöjning af dem varit väl befogad. En sådan anordning var ock från intelligensens sida föreslagen, men den vann icke gehör hos landtmannapartiet, som synes hafva en så stor panisk förskräckelse för utgifter, att det med flit leker kurra gömma med de poster, som redan äro beviljade. Partiet må pruta och sätta förslagsanslagen hur lågt som helst, så prutar det likväl icke ett enda öre på de anslag, som sålunda äro före, då ju regeringen har rätt att öfverskrida dem så mycket som behöfs för det ändamål, till hvilket de äro afsedda.

Om nu emellertid dessa anslag höjts till det belopp, hvartill de i verkligheten pläga uppgå, så hade på *detta* sätt tilläggsbevillningen kunnat räddas, och att icke detta medel användts, bevisar antingen att partiet icke förstår detta, men då är det verkligen bra oerfaret i politiskt afseende eller också har icke partiet och naturligtvis då icke heller regeringen satt en sådan ofantlig vikt vid denna bevillnings fortvaro, som Dagens Nyheter utbasunat. Om emellertid icke alla tecken bedraga, så fans det nog vilja att behålla tilläggsbevillningen — det syntes nog på hvad vid remissdebatten sådana herrar som Liss Olof Larsson och Carl Anders Larsson yttrade — men man synes icke rik-

tigt hafva kommit underfund med att i förslagsanslagens beräkning låg förborgadt ett medel att nå detta önskningsmål.

Men vi återgå till Dagens Nyheters parlamentariska taktik under den för dess ideal så förhoppningsfulla tiden mellan beräkningen af jernvägstrafikmedlen och den dag, då genom den gemensamma voteringen den lifliga tidningens alltför uppjagade ministeriella illusioner ohjelpigen och utan skonsamhet krossades.

På samma gång, Dagens Nyheter till skyarne upphöjde det fattiga beslutet om jernvägstrafikmedlens beräkning, fann den skäligt och försigtigast att sauvera den uppfunna parlamentarismen mot möjliga nederlag, som kunde hota, och tillägger till sitt segerjubel det reserverande förbehållet, att »inför en sådan seger i en principfråga betyder det föga, om en eller annan anslagsfråga skulle af riksdagen lösas på annat sätt, än regeringen föreslagit». Denna försigtighet var väl på sin plats, ty ett svårt nederlag hotade konseljen, och det var därför bäst att på förhand försäkra, att parlamentarismens kärna låg i enighet mellan regering och riksdag i de *stora* frågorna men alldeles icke »i mindre detaljbestämmelser eller i fixeringen af vissa oväsentliga anslagsbelopp».

Vi hafva här förut något talat om regeringens förslag om anslag till ett pansarfartyg. Nödvändigheten att något göra för flottans behof har, synes det oss, så tydligt som möjligt ådagalagts af sjöministern. I hans yttrande får man veta, att vi för närvarande icke egå ett enda fullt tidsenligt pansarfartyg, och det erinras dessutom derom, att icke något anslag blifvit till fartygs nybyggnad anvisadt under de tre sista riksdagarne. Vi få dessutom veta, att enligt sakkunniges utlåtande den fartygscert, som nu förordades, hade ett stort företräde framför andra certer, nämligen »att han till sin verksamhet icke är bunden af vissa på förhand bestämda försvarsställningar, hvilka tilläfventyrs aldrig blifva

anfallna utan kan obehindradt och hastigt flytta sig från ett försvarsområde till ett annat, dit omständigheternas kraf för tillfället må angelägnast kalla honom, ett företräde, hvilket torde böra tillmätas så mycket större betydelse, som, oafsedt den beaktansvärda omständigheten, att vi uti besittningen af den i hjertat af Östersjön belägna ön Gotland, hafva ett högst maktpåliggande intresse att bevaka och försvara. Ensamt vårt fastlands, vid pass 270 geografiska mil långa och till mer än en tredjedel alldeles öppna kuststräcka, erbjuder ett snart sagdt obegränsadt antal anfalls- och landstigningspunkter». Och »uppå tillstyrkan af statsrådets öfriga ledamöter behagade Hans Maj:t Konungen till alla delar i nåder bifalla», hvad chefen för sjöförvarsdepartementet hemställt.

Här förelåg tvifvelsutän en vigtig fråga. Det gälde att sätta vårt sjöförvar i någorlunda hjälpligt skick och icke helt och hållet låta det förfalla, ty om riksdag efter riksdag nekar att bevilja några anslag till nybyggnader vid flottan, så måste den nödvändiga konsekvensen blifva att, hvad vi hafva, blir allt sämre och sämre. Så synes också nästan landtmannapartiets mening vara, att det skall gå.

Redan vid remissdebatten såg det mörkt ut för den kungliga propositionen. Landtmannapartiet, ministèrens stöd och hopp, syntes föga hugadt att släppa till penningar för pansarfartyg, och intelligensen fann, vare sig drifven af sin nya rol såsom oppositionsparti eller därför, att den icke fann planerna för flottan särdeles lockande och lofvande, lämpligt att knorra. Flere dess talare funno tidpunkten illa vald, då ju besparingar måste göras på alla håll för ännu mer maktpåliggande ändamål än pansarfartygs byggande, såsom artilleribehof, Carlsborgs bestyckning m. m. Det spordes också snart, att inom statsutskottet andra kammarens ledamöter icke voro benägna för det begärda anslaget och med en viss nyfikenhet motsåg man hvad som var att vänta i

utskottet. Utskottets betänkande kom, och helt säkert voro de få, som kände sig nöjda. Utskottet hade sökt gå den gyllene medelvägen, och som det plägar hända enhvar, som vill tjena två herrar, hände det ock statsutskottet, det fick alldeles icke erkännande från någondera sidan. Regeringsvännerna voro icke nöjda och landtmannapartiet ännu mindre.

Då utskottets framställning och det slut, hvartill frågan kom, är af den mest märkliga beskaffenhet, vilja vi här meddela in extenso hvad utskottet hade att säga, så mycket hellre som hela denna frågas behandling visar hvilka parodier deras historier äro, som tala om den svenska parlamentarismen. Utskottet yttrar:

»Först efter den fullständiga utredning, som af den nu samlade sjöförsvarskomitén är att emotse, kan den frågan väntas blifva tillförlitligen afgjord, hvilken ställning inom försvaret sjövapnet för framtiden bör intaga. och på denna frågas pröfning måste ytterst bero bedömandet, hvilka fartygscerter må företrädesvis anses för våra behof lämpliga. Detta förhållande synes utskottet innebära fullgiltigt skäl för riksdagen att icke för närvarande bevilja medel till någon så stor och dyrbar fartygsbyggnad, som den nu af Kongl. Maj:t föreslagna, helst af Kongl. Maj:ts förslag framgår, att byggnadsarbetet är afsedt att på flere år fördelas, och således den tid, som nu i afvaktan på ämnets allsidiga pröfning må anses gå förlorad, framdeles lätteligen kan genom påskyndadt arbete återvinnas, dervid jemväl den fördel bör vinnas, att vederbörande få tillfälle att tillgodogöra sig den erfarenhet, som under väntningstiden blifvit ernådd och de uppfinningar, som derunder sett dagen.

Då emellertid det ej lärers kunna anses välbetänkt, att i afvaktan på utredningens verkställande alla ar-

beten till stärkande af sjöförsvaret skulle ligga nere, samt certkomitén till antagande förordat, förutom den fartygstyp, hvilken Kongl. Maj:t nu till utförande föreslagit, äfven flere andra mindre certer, hvilka kräfva betydligt mindre kostnad och i afseende å hvilka certers fulla användbarhet för våra behof komiterade syns vara ense, har utskottet ansett sig böra föreslå riksdagen att, på det Kongl. Maj:t icke må sakna tillgångar till byggande af mindre fartyg, derest sådant skulle inom den närmaste tiden pröfvas vara af oundgängligt behof påkalladt, ställa dertill erforderliga medel till Kongl. Maj:ts disposition.

Bestämmandet af anslagssummans belopp måste emellertid alltid blifva i viss mån godtyckligt, men då de af certkomitén föreslagna mindre fartygen äro beräknade att kosta, det ena slaget 120,000 kronor, det andra 30,000 kronor och det tredje 240,000 kronor, har utskottet tänkt sig att siffran 480,000 kronor, hvilken, såsom med dessa belopp jemnt delbar, skulle lemna tillgång till byggande af fartyg utaf hvilken af de föreslagna certerna, som Kongl. Maj:t kunde finna lämplig, borde blifva för de nämnda behofven tillräcklig.»

Denna utgång var herr Keys verk. Den värde representanten från Södra Tjust har nu för tiden ett riktigt ansträngande arbete. Han har på sina breda skuldror tagit det dryga värfvet att söka utjemna alla stridigheter mellan den parlamentariska regeringen och den parlamentariska riksdagsmajoriteten. Med oförtröttad ifver sträfvar han i sitt kall såsom »den ärlige mäklaren» och gör både det möjliga och det omöjliga för att hålla verket i gång. Herr Key har en gång i landtmannapartiets namn sagt: »framtiden är vår», och det är väl detta stolta program, som han nu vill realisera. I statsutskottet, i kammaren, privatim, för att nu icke tala om i Dagens Nyheters spalter, arbetar

han oförtrutet och såsom på beting för att hjälpa ministèren Posse att få fram sina förslag. Han språkar vid de motsträfvige, han stärker de vacklande och han söker omvända de opponerande. Så sträfvar han i sitt anletes svett att stödja regeringen och han, den förut sjelfskrifne oppositionsmannen, 'är nu en inkarnation af en regeringsvänlig parlamentsledamot. Det var ock han, som använde sina bona officia för att göra pansarskeppsnerlaget så litet kämbart som möjligt och efter fruktansvärda ansträngningar lyckades det honom till sist att få ihop det utskottsbeslut som blef. Men detta gick på skrufvar. Elfva af första kammarens tolf ledamöter i utskottet yrkade bifall till den kungliga propositionen och den tolfte, friherre von Kræmer, han reserverade sig blankt, men uppenbarligen i syfte att få alltsammans afslaget. Den stora reservationen från första kammaren bådade icke godt för utskottets förslag derstädes.

Men så borde dess seger vara så mycket mer viss i den andra. Då herrar Key och Carl Ifvarsson i broderlig endragt med herrar Carl Anders Larsson och Nils Pettersson i Runtorp tillstyrkt utskottets betänkande, så borde man kunna vänta att förslaget med pukor och trumpeter skulle vinna seger i den andra. Det fans dock ett litet aber, som var i vägen. Ingen reservation var visserligen afgifven mot utskottets betänkande, men nedanför reservationerna upptäcker man ett litet tillkännagifvande, som synes temligen blygsamt, men som dock visade sig betydelsefullt nog. Bland tillkännagifvandena derunder fann man nämligen också det, att herr Liss Olof Larsson anmält, att »han hos utskottet ej deltagit i behandlingen af förevarande hufvudtitel». Häraf fick man sålunda veta, att den inflytelserike dalamannen icke varit med om utskottets mixtumfixtum-compositum, och det fans sålunda möjlighet att från detta håll finna ett mäktigt motstånd resa sig. Denna möj-

lighet, blef snart verklighet. Bland dem som mest energiskt och med synbart inflytande på landtmännens stora massa uppträdde mot såväl den kungliga propositionen som utskottets förmedlingsförslag, var just herr Liss Olof Larsson, och resultatet blef det, att ett blankt afslag så väl å ena som andra förslaget blef kammarens svar.

I första kammaren blef, som man väl kunde vänta, utgången en helt annan. Äfven der afslogs visserligen utskottets förslag, men der antogs i stället Kongl. Maj:ts med stor majoritet mot en liten minoritet, hvilken följde friherrarne Klinckowströms och von Kræmers nihilistiska sträfvan. Statsutskottets medlingsförslag, som kostat herr Key så mycken möda, var sålunda totalt undertryckt, och riksdagen hade i den gemensamma omröstningen endast att välja på Kongl. Maj:ts proposition och rent afslag. Detta dilemma var för den Posseska ministären ganska obehagligt. Hur konstmessigt det än kan låta, stod den i en sådan förarglig ställning, att vare sig propositionen föll eller den lyckades krångla sig fram, så var resultatet dock ett nederlag för grefve Posse. Att det var så, i händelse förslaget föll, behöfver naturligtvis icke några kommentarier, men deremot torde det kunna tarfva förklaring, hurusom det skulle kunna blifva ett nederlag, om propositionen segrade. Saken är dock ganska enkel. Det är ju icke för en regering nog, att dess förslag vinna framgång, utan en väsentlig faktor dervid är ock sättet, på hvilket segern vinnes. I här föreliggande fall var det just i det *sätt*, på hvilket regeringen hade hopp om att segra, som nederlaget gömde sig. Ett bifall till det kungliga förslaget om anslag till pansarfartyget skulle vara en tjänst gjord regeringen af dess motståndare, den skulle hafva sina vänner fienderna att tacka för förslagets framgång, då deremot de regeringsvänliche parlamentaristerne gjort hvad de kunnat för att störta regeringens förslag. Att i detta förhållande måste

ligga något för regeringen mindre behagligt är klart och aldrig mest för en parlamentarisk regering, som af sitt första organ fått den högtidliga försäkran, att den hade att i sina göranden stödja sig på »ett fast beräkneligt och fullkomligt parlamentariskt parti».

Denna något osedvanliga tillställning vållade de ministerielle mycket bekymmer. Att förklara denna konvertering af partiställningen hade sina ganska kinkiga sidor, men man bjöd till så godt man kunde. Det ministeriella organet på västkusten förklarade att »det är lätt att fatta, att om andra kammarens flertal fått sig förelagdt att uttrycka sin politiska ståndpunkt gent emot ministèren Posse, så hade det blifvit obetingadt *förtroende*. Men här fattades beslutet *trots* detta, och detta icke utan en känsla af obehag. Man kunde omöjligt gilla *saken* — derpå hängde det.»

Vi tvifla ingalunda på detta. Ett blankt förtroendevotum, då det ingenting gällt, kunde man väl hafva kostat på en ministèr, som visat sin tillböjelse att afskrifva grundskatterna samt lätta jordbördorna i allmänhet, men att för detta offra penningar på ett ändamål, som *icke* passar in på landtmannapartiets planer och projekt, det är något, som alldeles icke ingår i den moderna svenska parlamentarismens grundåsigter. Kommer regeringen med förslag, behagliga för landtmannapartiet — ja, då kan partiet finna det lämpligt och i sin ordning att vara ett parlamentariskt parti, men fattar man parlamentarismen i denna mening, då komma vi till det resultat, att detta styrelsesätt, som med den Posseska ministèrens tillkomst skulle göra sin entré i vårt offentliga lif, alldeles icke har nyhetens behag. Landtmannapartiet har aldrig någonsin förr försmått att säga »ja» till de för partiet behagliga förslag, som från regeringen kommit. Vi hafva funnit det spela en parlamentarisk rol, efter det sätt man nu ser saken, redan under den De Geerska konseljens dagar, då den alldeles icke fann betänk-

ligheter vid att hålla till godo med de skjutslindringar, som denna konselj föreslog, och den afslog på den tiden lika käckt som nu alla anslag till nybyggnad åt flottan. Ja, ställer man parlamentarismen på denna grund, då hafva vi icke haft ondt om parlamentariska regeringar, men det är också en parlamentarism som ingen annorstädes vunnit burskap; vi hafva i så fall en specifik svensk sådan.

Det är en parlamentarism, der regeringspartiet håller med regeringen, då den går dess ärenden, men eljest vänder den ryggen. På andra ställen åter, exempelvis i England, så är det visserligen sant, att ministrarne tagas ur den herskande majoriteten i underhuset, men det förhåller sig der så, att ministrarne innehafva och utöfva sin makt på grund deraf, att de äro den allmänna meningens och riksdagsmajoritetens *ledare*, ej dess tjenare, och en annan sak är att icke förglömma, den nämligen, att den representantförsamling, ur hvars majoritet den engelska ministèren utgår, bildas af män, för hvilka representantkallet är en hederspost och icke ett aflönadt allmänt uppdrag. Om också icke i hvarje småsak denna majoritet som utgör den styrande ministèrens parlamentariska underlag, godkänner de förslag, som komma från regeringen, så skulle dock aldrig någonsin i en så vigtig fråga som den rörande sjöförsvarets ställning ett så grundligt nederlag med jemnmod bäras. Det är också visst och sant, att i England regeringsmajoritetens enskilda individer och större fraktioner måste uppoffra sin enskilda mening för att tillvägabringa öfverensstämmelse mellan regeringen och majoriteten. Mångfaldiga gånger måste denna majoritet för samsjans skull uppoffra sina åsikter i ganska viktiga frågor, för att stödja och uppehålla en ministèr som i allmänhet har deras förtroende.

Dylika offer af den egna meningen ingå icke i vår nya svenska parlamentarism, och den förut citerade mini-

steriella landsortstidningen yttrar om dessa fordringar på meningsoffer från majoritetens sida, att »en sådan parlamentarism har dock icke ingått i svenska riksdagens föreställningssätt och lärer näppeligen komma att göra det. Lika litet, som riksdagen fordrar, att regeringen skall obetingadt rätta sig i allt efter honom, lika litet underkastar han sig att i allt följa ministären, allra minst då en fråga icke blifvit stäld på grunden af ett förtroendevotum. Vår svenska parlamentarism lär väl komma att bestå deri, att regeringen och riksdagens flertal äro eniga i sina stora syften, i det *politiska systemets riktning och karakter*. Längre kommer man väl icke »i denne kungens tid» och ej heller i den kommandes.»

Äfven i denna punkt komma de två ministeriella organen i konflikt med hvarandra och med den engelska parlamentarismen. Vi hafva här nämnt, att i engelska styrelsesättet ingår såsom en väsentlig faktor, att ministrarne äro underhusmajoritetens ledare, ej dess tjenare, men vårt svenska parlamentariska organ i Stockholm oktrojerar en annan parlamentarisk grundåsig. Detta organ vill göra den satsen gällande, att »parlamentarismens innersta väsen icke ligger deruti, att riksdagens majoritet lyder ministären utan tvärtom ministären majoriteten». Ministerorganet på vestkusten åter hyllar, som man ser, den försigtiga regeln, att »in medio consistit virtus», och dekretar för parlamentarismen den meningen, att »lika litet, som riksdagen fordrar, att regeringen skall obetingadt rätta sig i allt efter honom, lika litet underkastar han sig att i allt följa ministären». Här hafva vi tre slags parlamentarism att välja på, den engelska, Dagens Nyheters och Göteborgs Handelstidnings, hvardera med temligen motsatta och olikartade tendenser. Välje människan nu den bästa! Att döma af hvad som inträffat, torde den sista versionen vara den, som för närvarande i vårt goda land Sverige eger burskap,

ty visst är, att icke underkastar sig andra kammarens majoritet i allt ministären, och att icke ministären i allt rättar sig efter hvad denna majoritet tänker och vill, derpå är propositionen om pansarfartyget det bästa beviset, ty så okunnig kan den Posseska ministären icke vara om åsigtterna inom landtmannapartiet, att den icke vet, att flottan der är illa anskrifven.

Göteborgs Handelstidning — uppfinnaren af den mellansort af parlamentarism, som vi omnämmt — finner sig också böra taga den nuvarande konseljen i synnerlig upptuktelse, därför att den, trots antipatierna inom landtmannapartiet, kommit stickande med ett stort pansarfartyg och söker redan på förhand gendrifva hvarje tal om, att frågan angående pansarfartyget kunde vara en länk i det »politiska systemets riktning och karakter».

Tidningen yttrar härom några straffande ord, och då hela denna fråga, angående hvad insteg parlamentarismen eger i Sverige under nuvarande förhållanden, är af ett visst intresse, tro vi oss bereda våra läsare ett nöje, då vi än ytterligare återgifva några ord ur den framställning om den svenska parlamentarismens »riktning och karakter», som förekommer i nu nämnda tidning. Der yttras vidare:

»Nu kan häremot invändas, att pansarfartyget var en fråga, som gälde just det politiska systemet, och att de eljest ministerielle alltså här bort stödjå ministären.

Har detta varit fallet, så är det *ministären*, som felat, men icke de ministerielle. Landtmannapartiet har sedan flere år tillbaka, likasom nästan hela det liberala partiet derförinnan, förkastat hvarje förslag i riktning af den s. k. stora flottan. Denna sak har alltså, om någon, tillhört partiets program. Kan den anses tillhöra det *poliska systemet*, så hade Posse-ministären, då den velat vara en parlamentarisk minister, icke haft rätt att framträda med ofta

berörda pansarfartyg. Det har då varit *ministären*, men icke landtmannapartiet, som brutit mot programet.»

Vi äro just icke några anhängare af den Posseska ministären och vilja ingalunda slå oss till dess riddare, men detta hindrar dock icke, att vi kunna finna det i högsta måtto orättvist att påbörda den de beskyllningar, som här framkastats, nämligen för tillböjlighet för »den s. k. stora flottan». Icke ett ord kan framvisas i den kungliga propositionen eller sjöministerns yttrande, hvaraf framgår, att den nuvarande konseljen ens tänker på skapandet af en stor och för öppna sjön passande flotta. Hvad regeringen föreslagit är, att vi må bygga *ett* stort pansarfartyg — i förbigående må nämnas att vårt lilla grannland Danmark, trots de konstitutionella strider och tvistigheter, som under senare tid der egt rum, har byggt icke mindre än sju stora pansarfartyg — och hvilket sjöförsvaret vi än må ansluta oss till, så läser icke gerna kunna förnekas, att *några* stora fartyg alltid äro af nöden. Vi kunna i detta afseende åberopa en auktoritet, som af den lilla flottans anhängare icke gerna kan jäfvas, nämligen grefve Baltzar Julius von Platen, som väl gjort hvad han kunnat för att verka för ett kustförsvaret. I den plan, han för vårt sjöförsvaret uppgjort, framhåller han uttryckligen, att »Sverige måste visserligen alltid ega större sjögående krigsfartyg, för hvilka så väl under fred som krig många viktiga åligganden finnas att uppfylla».

Nåväl, hvad pratar man då om stora flottan för? Om det således måste anses tydligt, att med regeringens till 1881 års riksdag framlagda förslag icke åsyftats någon stor flotta, så förfaller ju allt detta talet om det obefogade hos regeringen att framställa denna proposition, såvida man icke får anse, att allt sjöförsvaret strukits från landtmannapartiets politiska »program», men är detta häudelsen, då undra vi sannerligen icke på, att regeringen gör hvad den

kan, för att, om också regeringspartiet till trots, upptaga denna viktiga fråga på *sitt* program.

Trots de snubbor, som den parlamentariska regeringen fått af sitt misslynta ministeriella organ, så söker denna sistnämnda likväl, så godt sig göra låter, att med hartas- sen öfverstryka sina hårda ord till regeringen för dess brytande »mot programet», och man får till lifs en liten förklaring af följande lydelse:

»Men sannolikt har Posse-ministären icke betraktat saken så. Den har upptagit detta fartyg, efter de »sakkunnige» herrarnes i den s. k. »Cert-komitén» utredning och förord, såsom en länk i vårt sjöförsvär, efter som väl något borde göras, och har lemnat saken till riksdagens ompröfning och afgörande, utan att derpå lägga hufvudsaklig vikt. Härmed har också andra kammaren kunnat fatta sitt beslut utan att deri inlägga ett uttryck af vare sig förtroende eller misstroende. Man afslog framställningen icke gerna, utan tvärtom, men det måste ske.»

»Det måste ske» — det låter något. Men hvarför så? Landtmannapartiet hade väl icke störtat hvarken sig eller landet i några stora olyckor genom att bevilja hvad regeringen föreslagit. Emellertid tör för den Posseska ministären detta försvar vara mer välment än klokt. Det är väl möjligt, att i landtmannapartiets ögon dessa här anförda försvarsgrunder kunna något höja ministärens aktier i fråga om propositionen angående fartygsanslag, men särdele smickrande är det icke för regeringen att på detta sätt höra den uttydningen af dess handlingssätt, att den »blot til Lyst» framställt sina förslag. Nekas kan dock icke att af det sätt, på hvilket grefve Posse i andra kammaren uppträdde vid behandlingen af denna fråga, man verkligen kan få skälig anledning att tro, det konseljen blott till benäget påseende lagt fram pansarfartygsanslaget för att något göra. Att den ministeriella tidningen i Göteborg i sin ifver att

söka bortresonera det ofördelaktiga intryck, som pansarbåten kunnat göra på »de ministerielle», griper till en förklaring, som verkligen är en förolämpning mot en känslig natur, kan icke väcka förvåning, men deremot var det öfverraskande nog att finna en så klok och förfaren man som grefve Posse göra sig saker till en sådan oförsigtighet som att landtmannapartiet till behag låta påskina en viss likgiltighet för frågans framgång, hvilken på samma gång den kastar ett egendomligt sken öfver det allvar, som Posseministären har med sina stora förslag, också sätter hela denna ministèrs existens på ett högst betänkligt sätt på spel.

Ty, trots allt tal och allt prat om parlamentarism, och majoritetsvälde m. m., har det ännu icke kommit så långt, att vår riksdag eller dess andra kammare är regerande herre på täppan och — för att tala med Göteborgs Handelstidning — hoppas och tro vi, att man icke kommer dit »i denne kungens tid och ej heller i den kommandes». Om vi således måste vara ense derom, att om också regeringsformens stadgande, att konungen eger »allena» styra riket icke innefattar någon envåldsauktorisering, så förhåller det sig likväl så, att konungamaktens innehafvare ännu har något att säga i Svea land och rike. Det är därför i högsta måtto oförsigtigt af en ministèr, som dock är ovilkorligen beroende af konungens förtroende, att låta påskina ett föga nitiskt intresse för regeringens framställningar, hvilka konungen på grund af deras vikt för statens välfärd måste betrakta såsom ytterst maktpåliggande samt från ministèrens sida värda en kraftfull och energisk ansträngning. Grefve Posses artighet — för att begagna ett lindrigt uttryck — mot landtmannapartiet att söka med en alldeles icke konseljpresidentmessig nonchalence reparera sjunkna aktier, kan alltför lätt på en annan och visserligen viktigare fondbörs vålla ett vida större fall på dessa aktier än den prisstegring, de undergått genom kurtisen med bönderna.

Det kan icke gerna vara konungen behagligt att finna sin förste minister visa försummelse eller inläggga en alldeles icke passande lätthet i behandlingssättet af så viktiga frågor, som det här gälde. Posseska ministären har sitt berättigande endast och allenast i de förhoppningar, som vid densamma möjligen kunna knyta sig, om dess förmåga att något uträtta för försvarsverkets stärkande, och då nu samma konselj spelat bankrutt i försöket att något göra för sjöförsvaret, så måste den också derigenom hafva i icke obetydlig mån förlorat kredit på det håll, der en oinskränkt sådan är absolut nödvändig, och visserligen har icke denna kredit kunnat vinna derpå eller stärkas genom åsynen af det bristande allvar och den lambhet, hvarmed konseljens främste man trädde fram i striden för att befrämja det kungliga förslagets framgång.

Det återstår ännu en bit af den parlamentariska apologien från Göteborg, och vi gå nu att fullborda vår granskning af dess slutstrofer. Handelstidningen ordar om farorna för landtmannapartiet att i denna fråga gifva efter, sägande att, ifall landtmannapartiet hade »uppoffrat sin öfvertygelse om rikets sannskyldiga nytta för parlamentarismen, så hade rätt. betänkliga följder kunnat deraf härflyta. Posse-ministären hade kunnat blifva drifven till än den ena, än den andra framställningen, och landtmannapartiet hade varit oafåtligt nödgadt att bevilja allt. Men när så de stora frågor framkommit, åt hvilkas lyckliga lösning alla dessa offer blifvit bragta, så — varder af dem intet. Då stode man der — att tala med en viss riksdagsman — med lång näsa. »Mohren har gjort sin tjenst; nu kan mohren gå». Det lär svärligen vara att tjena ministären, då man bringar sakerna i sådant läge. Bättre då att stämma i bäcken.»

För Posse-ministären äro dessa utgjutelser icke särdeles smickrande och att höra dem från ett ministerielt organ bör säkert vara en öfverraskning af oangenäm art för grefve

Posse. Denna tirad förutsätter hos denna ministèr tillvaron af åtskilliga, allt annat än goda egenskaper, för hvilka man näppeligen kunnat vänta konseljen skulle komma att beskyllas från så lojalt håll. I dessa uppdukade farhågor ligger först och främst den beskyllningen, att greve Posse skulle vara svag nog att låta förmå sig till åtskilliga ytterligheter, som han sjelf icke skulle kunna gilla. Det ligger än vidare i dessa ord en misstanke, att denna förmenta svaghet skulle kunna drifvas ända derhän, att ministèren skulle söka att, på grund af påtryckningen från en del håll, sjelf på sin sida använda sitt inflytande hos landtmannapartiet för att framdrifva hvilka förslag som helst.

Om således denna paniska fruktan för följderna af ett bifall till framställningen om anslag till pansarfartyget icke just är särdeles förtroendefull för ministèren, så är den det icke heller för landtmannapartiet. Den förutsätter att, på den grund att landtmannapartiet beviljat det nu begärda anslaget, så skulle det ock se sig nödsakadt att bevilja allt möjligt, hur obilligt och orimligt det än kan vara. Men detta är just att totalt orättvist mistro landtmannapartiet. Icke plägar det hylla en konsekvens så kolossalt omöjlig, som att beviljandet af *ett* anslag medför skyldighet att bevilja ett annat. Landtmannapartiets fruktan att i detta hänseende lägga i dagen en ganska uppenbarlig inkonsekvens plägar just icke vara så särdeles stor, och vi känna dessutom en viss tidning i en stor stad, hvilken — tidningen nämligen — mot dylika argument plägar anföra en historia, i hvilken biskop Thomander spelar hufvudrolen. Nämnde snillrike biskop plägade nämligen, då någon drog slutsatser in absurdum, vederlägga detta med den dräpande afspisningen, att, om en borgare i den goda staden Lund går ut genom norra stadsporten och immerbadd fortsätter att gå mot norr, så komme han slutligen till nordpolen, och alltså bör en borgare icke gå ut genom norra stads-

porten. En sådan nordpolskonsequens är det ock som Göteborgs Handelstidning vill etablera. Om man godkänner denna framställning af den Posseska ministären, så måste man godkänna *alla* framställningar och alltså bör man afslå hvad nu föreslås. Premiss och konklusion hänga — som man ser — klen ihop.

Man skall nog komma och tala om, att det här gälde en stor principfråga, nämligen huruvida landtmannapartiet borde rätta sig efter ministären eller icke, och vid pröfning befans detta *icke* böra ske. Men detta resultat förutsätter icke just stort tillmötesgående hos landtmannapartiet mot den parlamentariska ministären. Den första önskan, som utgick från densamma och som icke passade in i det landtmannapartistiska »programmet», blef ohjelpigen ihjälslagen och, att döma af hvad i den ministeriella tidningen i Göteborg förkunnas, af det skälet att man icke trodde sig hafva kraft nog att i annat fall afslå de önsknigar, som ministären sedermera kunde »blifva drifven» till att framställa. Man tyckes hafva känt sin svaghet all, men den är alldeles icke befogad denna sjelfunderskattning, ty hvad fel och svagheter, som än kunna tillskrifvas landtmannapartiet, så är det dock alldeles malplaceradt att underkänna dess kraft att — afslå kungliga framställningar. Emellertid är det en sanning, att landtmannapartiet »stämde i bäcken» och det med eftertryck till på köpet.

Roligast af alla är dock Dagens Nyheter, ty denna i parlamentarismens djupaste mysterier väl invigda ministeriella tidning har med en beundransvärd skarpsinnighet räknat ut och för en förvånad verld förkunnat, att, om än intelligensen — för att nu icke tala om första kammaren — i denna sak dansat en politisk »cancan», så har deremot landtmannapartiet visat sig stabelt och pålitligt och, hvad som är märkvärdigast af allt, är, att partiet genom afslag på pansarfartyget lemnat »ett moraliskt stöd åt den regering, hvars

uppgift det är att handla i närmaste öfverensstämmelse med majoritetens önskningsar» samt att samma regering »genom afslaget å pansarfartyget har friare händer än någonsin.» Brr! Undrar just hur regeringen skulle se ut med *bundna* händer, då anslagsvägran är ett sätt att förskaffa den »friare».

Men det är ock en annan omständighet, som härvidlag är att observera. Vi hafva sett, hurusom regeringen i fråga om anslaget till pansarfartyget lidit ett högst oparlamentariskt nederlag. Denna malheur står dock icke ensam. Samma dekonfityr, som den parlamentariska majoritetens ledare i regeringen fick vidkännas, hafva ock partiets ledare *utom* densamma kommit i erfarenhet af. Trots att — som vi sett — statsutskottets hälft från andra kammaren endrätteligen tillstyrkt kamrarne att ansluta sig till ett af herr Key uppgjordt och i utskottet genomdrifvet förslag, som skulle på en gång söka sauvera apparencerna för regeringen och tillika undvika att väcka alltför mycket stim i landtmannalägre — hvilket visat sig vara ungefär lika lätt, som att förena olja och vatten — så blef af andra kammaren med ganska stor majoritet hela förslaget förkastadt och blankt »nej» satt såsom svar på första kammarens bifall, till hvad K. M:t föreslagit. Det var herr Liss Olof Larsson, som nu uppträdde såsom de oförsonliges banérförare, och för hans dalargument fingo statsutskottets öfriga storheter stryka på foten. Herr Liss Olof Larsson har vid denna riksdag för öfrigt uppträdt såsom den yttersta vensterns ledare gent emot de Keyska opportunisterna och hvad, som här passerat, visar tillfyllest — hvad man väl ock visste förut — att herr Key alldeles icke är någon Gambetta, som förmår hålla de påträngande intransigenterne på behörigt afstånd. Det är icke blott i sjökrigsfrågan, som herr Liss Olof Larsson, var — sans comparaison för öfrigt — andra kammares Clemenceau, har slagit hela det öfriga utskottsdussinet ur brädet. Det skedde ock i en annan vigtig fråga, nämligen

om uppförande af en nybyggnad för statens jernvägstrafik, der han likvisst hade hjälp af herr Nils Petersson i Runtorp, men, känna vi herr Liss Olof Larsson rätt, så vore han nog karl att utan Runtorparns hjälp väga upp kamraterne.

Denna företeelse är ganska egendomlig och förtjenar att påpekas. Det ministeriella organ, ur hvars parlamentariska deduktioners klara källa vi så rikligen öst, söker visserligen afspisa detta med några ord angående otrefligheten af att öfverallt spåra förtroende- eller misstroende-votum. Tidningen finner sig uppfordrad att gifva statsutskottet en liten lektion i fördragsamhetens svåra konst och ger detta mäktiga utskott, som synes vilja spela rolen af vår tids sekreta utskott, en liten filippik för dess ömtålighet. »Varder dess mening» — säger den straffande ministeriella gynnaren — »icke i *allt* gällande, så uppstår der tal om »prickning» m. m. äfven då den skiljaktiga meningens förfäktare icke haft någon tanke på »prickning», utan fastmer ganska ogera uppträdt mot utskottet.» Ja, det är då för obeskedligt att på detta sätt taga åt sig hvarje liten motgång, såsom afsigtliga och illvilliga förolämpningar. För vår del skola vi icke göra oss skyldiga till något dylikt. Vi finna alldeles icke några »prickningar» i de ganska känbara nederlag, som statsutskottets ledamöter från andra kammaren vid denna riksdag lidit, men vi se deri något helt annat.

Det är en allom bekant sak, att andra kammaren i statsutskottet insätter sina mest betydande män, om vi icke misstaga oss så godt som hela dess niomannaråd, hvilket plägar utöfva ett nära nog oinskränkt och diktatoriskt herravälde inom partiet. Väl har det förut understundom händt, att en riktigt genompositionslysten liten kärntrupp af sparsamhetsdeliranter¹ under anförandeskap af Jöns Pehrsson i

¹ Vi bedja om ursäkt för uttrycket, det är icke vackert, men dess senare hälft måtte vara ett parlamentariskt uttryck, att döma af

Svaneryd — på den tiden han hedrade kammaren med sin närvaro — eller nu för tiden af Anders Peter Danielson slagit sig på opposition mot statsutskottsdespotismen, men det har dock icke lyckats dessa opponenter att bilda någon segermöjlig kohort, utan de hafva fått stanna såsom en vanmäktig liten falang, som visat att den velat spara allt hvad sparas kan. Vid denna riksdag har det sett betänkligare ut, icke därför att statsutskottet fått några misstroendevota, ty det tro vi aldrig meningen varit, utan därför att det visat sig, att det fordom så godt som allsmäktiga niomannarådet förlorat sitt förra inflytande eller icke kan rätt bedöma meningen hos de djupa leden, men så har också en af detta niomannaråds mest sadelfasta ledamöter, dalrepresentanten från Vestannor, tagit ledningen i sin hand. För landtmannapartiets öfriga ledare är detta ett memento mori. Det är för dem en maning att icke våga sig ut alltför långt på ministerialismens bonade golf, der ett fall så lätt kan ske.

Pansarfartyget var alltså fallet i andra kammaren, tack vare landtmannapartiets förvållande, och en gemensam votering i denna fråga sålunda af nöden. Med 169 röster mot 152 *afslogs* i den gemensamma voteringen hvarje anslag till flottans nybyggnad och ett af de första budskap, grefve Posse hade att framföra till sin herre och konung efter dennes återkomst från Norge, var det nederlag han i denna viktiga fråga lidit. Han fick på samma gång aflemna sin insolvensförklaring i fråga om förmågan att bidraga till utvecklingen af vårt sjöförsvär.

Vi hafva här ofvan sökt visa, att, hvad man än kan säga om landtmannapartiet, icke är det åtminstone, att det förmått sätta sig in i sin påtrugade ställning såsom parlamentariskt parti. Men, om det borde för alltid taga farväl af alla ärelystna drömmar i detta afseende, så har partiet

hvad det ministeriella organet N:o 1 plägar andraga om »försvarsdelirium», då någon tror att vi behöfva göra något för vårt sjöförsvär.

också så totalt som möjligt förspilt alla anspråk på att kallas ett liberalt parti. Det är genom det bemötande, som friherre De Geers motion rörande ändringar i bevillningsstadgan fick, som landtmannapartiet visat, att det högre skattar åtskilligt annat än ryktet för liberalism. Såsom bekant hade friherre De Geer föreslagit sådan ändring i fråga om bevillingens utgörande, att bevilling för kapital och arbete komme att utgå med endast en half procent för inkomstbelopp mellan 400 och 900 kr. Svårt är icke att inse betydelsen af detta förslag. Det var icke blott afsedt att lätta och minska bördorna för de svagaste skattekategorierna, utan dess praktiska verkan var att vidga kretsen af de i politiskt afseende röstberättigade.

I sin motion anför friherre De Geer, att de nuvarande bestämmelserna medföra en alltför betungande beskattning för de skattskyldige, hvilkas inkomster af kapital och arbete föga eller intet öfverstiga de oundgängliga lefnadsbehofven. Visserligen hafva till förbättring häraf vid flere föregående riksdagar väckts förslag om förhöjning af det inkomstbelopp, som betingar frihet från bevilling efter andra artikeln, från 400 till 600 kr., men riksdagen har alltid afslagit dessa framställningar, derför att denna höjning af det skattefria existensminimum skulle beröfva många samhällsmedlemmar rösträtt i kommunala angelägenheter. Emellertid hafva beskattningsmyndigheterna i känsla af de nuvarande bestämmelsernas obillighet och hårdhet mångenstädes tagit för sed att uppskatta de mindre bemedlades inkomster till lägre belopp än det, hvartill de i sjelfva verket uppgå. Härigenom har visserligen ett ganska stort antal samhällsmedlemmar kommit i åtnjutande af skattefrihet, men denna skattefrihet har också medfört förlust af all rösträtt i kommunala angelägenheter. Nu ansåg friherre De Geer och framhöll i sin motion, att dessa samhällsmedlemmar skulle kunna få tillbörlig lindring i sina bidrag till allmänna behof, utan att

de derigenom beröfvades sin kommunala befogenhet, om blott för de lägre inkomstbeloppen bevillingens procent nedsattes från en hel till en half procent.

Den minskning i statsverkets inkomst af bevillingen, som härigenom skulle uppstå, blefve icke så särdeles stor, helst genom denna åtgärds vidtagande beskattningsmyndigheterna icke längre behöfde befara de skattskyldiges betungande öfver höfvan, hvarför antagas kunde, att de skulle blifva noggrannare i sin uppskattning af den verkliga inkomsten. På detta sätt, säger motionären, skulle den stora fördelen derjemte vinnas, att många, som nu icke ega rösträtt vid val af ledamot till andra kammaren, finge komma i åtnjutande af den politiska rösträtten. Detta förhållande kan lätteligen så förklaras att genom den vidtagna nedsättningen i bevillingen taxeringsmyndigheterna skulle till 800 kronors inkomst *uppskatta* många, hvilkas inkomst nog uppgår till detta belopp, men hvilka skattekomitéerna af vissa konsiderationer just på grund af bevillingen och framför allt på grund af de derefter bestämda kommunalutskyldernas belopp, nu icke velat taxera till den inkomst, de verkligt anses hafva och som behöfs för att skaffa dem politisk rösträtt.

Denna motion var väl om någon i folklig riktning gående, och man finner äfven den demokratiska reformföreningen uttala sig till förmån för densamma, ehuru med det från detta håll ganska naturliga tillägget att genom dess antagande man icke finge anse anspråket på utsträckt politisk rösträtt tillfredsstäldt. Bevillningsutskottet hade att behandla denna motion, och dess utlåtande lät särdeles lofvande. Utskottet erkände, att den förlust, som skulle för statsverket uppkomma genom minskad bevilling, icke hade särdeles mycket att betyda. Hela förlusten anslogs till 150,000 kronor, ehuru utskottet ansåg att den skulle komma att vida understiga detta belopp af den orsak, att sannolikt

färre afkortningar skulle blifva af nöden, derest bevillningsprocenten nedsattes. Vidare finner man utskottet på ett rörande sätt tala om nödvändigheten att »bereda skattelindring för hela den talrika samhällsklass, som bildas af de egentliga kroppsarbetarne, hvilka för närvarande endast med svårighet kunna tillfredsställa sina egna anspråk på livets nödtorft vid sidan af statens anspråk på skattebidrag». Så framhålles, att de personella afgifterna och konsumtionskatterna trycka de fattigare samhällsklasserna och — menar utskottet:

»En utväg för utjemnande af denna obillighet kunde ju vara, att eftergifva en del af inkomstkatten för dem, som af skatterna i deras helhet äro för mycket betungade. Kunde man dermed jemväl föranleda, att de skattskyldiges inkomster vid taxeringsförrättningarna uppgäfves och uppskattades till sitt verkliga belopp, så vore detta en vinst af oomtvisteligt värde för den offentliga moralen.»

Allt detta låter ju så bra och lofvande? Skada blott, att det fins äfven ett litet »men», ett »å andra sidan», hvilka helt och hållet förändra ställningen. Man talar om godtyckligheten af gränserna för de grupper, hvori de skattskyldige må indelas, om andra obilligheter, som borde afhjelpas — likasom man icke borde afhjelpa en erkänd obillighet, därför att andra obilligheter finnas, som också behöfva skaffas ur vägen —; utskottet talar vidare om de olägenheter, som skulle uppstå för de skattskyldige, hvilka erhöle lindring i sina utskylder, derigenom att de kunde få sin kommunala rösträtt nedsatt och derigenom förlora i »inflytande på kommunala angelägenheter samt sålunda öka de förmögna klassernas redan alltför stora betydelse». De låta något, alla dessa skäl, hvilka med fullt fog blifvit kallade en »klimax af de obotfärdigas förhinder». Hela sjukan uppenbarade sig dock i ett litet undanskymdt skäl som hette att, så länge skattekomitén håller på med sitt arbete, bör

man icke röra bevillningsstadgan. Naturligtvis. Det kan synas så för herrar jordegare, som föga känning hafva af bevillningen, tack vare de oefferrättliga bestämmelserna derom.

Men om bevillningsutskottet varit mindre liberalt, så kunde man vänta, att andra kammaren, der man så mycket ordar om nit och intresse för »folkets» sak, skulle med handling visa, hvad man i ord, då det ingenting kostar, varit så liberal att lofva. Man kunde ju vänta, att den kammare, som gör anspråk på att kallas företrädesvis den »folkvalda», nu borde ställa sig på »folkets» sida. Efter de stora ord och later man hört om dess folkvänlighet skulle man kunna ega rätt att vänta, att bevillningsutskottet hade fått sig en grundlig baklexa, att andra kammaren, som plägar förebrå den första för att slå döförat till för alla billiga anspråk till de fattigas bästa, nu skulle visa sig ega öppet sinne för dess kraf och anspråkslösa fordringar.

Annat fick man emellertid skåda. Landtmannapartiets hela kärntrupp slöt sig tillhopa under inspektorat af herr Liss Olof Larsson — alltid han — för att afslå motionen. Man fruktade kantänka att kommunalutskylderna skulle stiga för jordegarna och detta tal fick man höra från denna sida, der man förut slagit sig för sitt bröst och himlat sig öfver de »ordensprydda» herrarne i första kammaren, som icke ville behjerta folkets sak. Och hvilka summor det gälde sedan! Herr Johan Johansson i Bergsäng hade räknat ut, att fastighetsegarna på landet skulle i kommunalskatter få 270,000 kronor påökade, om motionen bifölls. Jo, jo, men, här klämde skon, men städernas invånare, som skulle i *sina* kommunalutskylder få en tillökning af 304,000 kronor, deras representanter hade ingen invändning att göra mot åtgärden, utan arbetade tvärtom för densamma. Dock fans det åtminstone *en* landtman, som visste bättre, nämligen herr Carl Aron Jönsson, som hade courage nog att förklara det vara en »skam», om motionen fölle i andra kammaren,

men denna skam tog landtmannapartiet på sig för att rädda de styfrar, som voro i fara, och med den stora majoriteten af 124 röster mot 42 afslogs motionen. På det sätt, som frågan nu stälde sig, var det temligen sjelfklart, att den skulle falla i den gemensamma voteringen. Så behandlades den första motion, som frih. De Geer, efter det nya representationsskicket genomförande väckte, och hvilken kan sägas i viss mån hafva varit ett supplement till riksdagsordningen.

Det är komiskt att se, hvilka förtviflade försök Dagens Nyheter, som dock vill låta påskina sig vara öfverdragen af en liberal fernissa, gör för att försvara detta landtmannapartiets fula streck. Den förra oppositions-, nu ministeriella tidningen gillar och godkänner nu *allt*, som detta parti tänker, gör och låter. Då det nu icke kan resonneras bort, att det ju var en förmån för den arbetande klassen, hvad som föreslogs i frih. De Geers motion, så måste man på annat sätt söka bortförklara det förargliga faktum, att det var af landtmannapartiet, som afslaget bereddades, och då ingen annan hjälp stod att få, så målas detta förslag ut såsom illvilligt och knipslugt, att derunder låg förborgad den tanken, att på denna väg tillintetgöra försöken att vinna en utsträckt politisk rösträtt m. m. Vi skola diskutera denna högvigtiga fråga. Från hvem skulle ett dylikt attentat härstamma? Omöjligen från landtmannapartiet, som ju alltid förklarar sig vara en stor vän af det politiska streckets nedflyttning — en sak hvilken den får tro som vill — hvilket parti just skulle genom sitt afslag på friherre De Geers motion i sin storartade välmening *hindra*, att slut gjordes på försöken att få rösträtten utsträckt, att hindra att genom denna »halfmessyr», som en landtmannapartist var qvick nog att kalla motionen, den stora frågan skulle blifva undanskjuten. Men mot detta svära högst betydligt de beskärmsel, som exeqverades om förhöjningen i kommunalbeskattningen, hvil-

ken förhöjning skulle drabba jordegarna såsom följd af bifall till denna förrådiska motion.

Det är således från första kammaren, som det maskerade attentatet kom, men man glömmet bort, att, om första kammaren vill hindra den politiska rösträttens utsträckning, så har den en mycket säkrare utväg att anlita än bevillningsstadgan, nämligen genom att helt enkelt afslå alla förslag till censusstreckets nedflyttning, en utväg som för första kammaren har den stora förmånen att icke anvisa en gemensam votering såsom ultima ratio. Första kammaren har hittills aldrig tvekat att på öppna vägar motsätta sig en dylik förändring af riksdagsordningen, och det är svårt att förstå, hvarför den nu mer än förr skulle behöfva anlita krokvägar för detta mål. Nej, det är just icke särdeles svårt att inse och begripa, att detta tal om de förmenta baktankar, som skulle ligga bakom denna motion, endast varit för landtmannapartiets s. k. liberala gynnare och vänner ett halmstrå, hvarefter de gripit för att om möjligt söka uppehålla partiets sjunkande liberala prestige. Dessa tillskyndare hafva icke haft samma ärlighet, som reformföreningen, nämligen att medgifva den De Geerska motionens behjertansvärda karakter, men på samma gång vidhålla fordringarne i afseende å den politiska rösträtten. Landtmannapartiets ära måste räddas från »skammen», och man försökte att tvätta ren morianen, men det skedde på ett mer än lofligt klumpigt sätt.

I öfrigt väckte detta beslut ett allmänt ogillande. Till och med den ministeriella N:o 2, Göteborgs Handelstidning, kunde icke neka till, att bättre hade kunnat ske. Här yttras med skäl, att »oblida omdömen komma nog att för detta besluts skull drabba nämnda parti» och att beslutet varit egnadt att »väcka öfverraskning och denna af för landtmannapartiet föga smickrande art», ehuru tidningen, såsom

»ideal landtman», naturligtvis fann förmildrande omständigheter vara till finnandes.

Strängare yttrar sig minoritetens organ, och det är ett rättvist tal, som Stockholms Dagblad ställer till partiet, då tidningen yttrar, att man i denna fråga fick bevitna, hurusom »från samma håll, der man med ständigt växande ifver sträfvar att få skatter och besyär till sammanlagdt värde af minst tio millioner aflyftade från jorden, för att ersättas med ökad inkomstskatt af så väl arbete som kapital och ökade förbrukningsafgifter, som förnämligast drabba den stora massan af befolkningen, från samma håll motsätter man sig en lindring i inkomstskatten för de fattigaste bland landets samtliga skattskyldige invånare, emedan denna lindring, som för staten skulle medföra en uppoffring af endast omkring 150,000 kronor årligen, icke innebär någon förmån för jordegarna, utan möjligen skulle kunna komma att i någon mån öka dessas kommunalutskylder».

Efter att sålunda hafva visat, att vårt s. k. regeringsparti hvarken är parlamentariskt eller liberalt i sina handlingar, sluta vi för denna gång vår öfversigt af »vårt första parlament».

Anders Fryxells barndomshem och deraf beroende drag i hans karakter.

Möjligen blifva vi i ett följande häfte i tillfälle att införa ett och annat utdrag ur And. Fryxells korrespondens. Redan nu hafva vi af hans efterlevande erhållit de intressanta meddelanden, hvilka föranledt denna lilla uppsats¹.

Anders Fryxells morfar var den rike kommerserådet *Ekman*, hvilken såsom riksdagsman under frihetstidens sista riksmöten utöfvade ett ej ringa inflytande inom det då mäktiga mösspartiet². Men oaktadt all klokhet och omtanke kunde han dock ej skydda sina skatter undan förstörelsen på en tid, då ännu hvarken brand- eller sjöför-säkringrar voro allmänt införda. På ett enda år förlorade han fyra fartyg, några bland dem med last, och hans vackra hus i staden blef lågornas rof. Morgonen efter den förstörelsens natt, som ödelade hans hem och dermed slutade raden af årets förluster, var han dock vid godt mod, då han såg sig ännu omgifven af en älskad hustru och fyra vackra, blomstrande döttrar, och med undergifvenhet och

¹ Af förekommen anledning anse vi oss böra anmärka något som annars nästan borde följa af sig sjelf, att nämligen, då en ryktbar man går hädan, tillhör en sådan tilldragelse dagens krönika, och äfven äldre aktstycken, *för så vidt de belysa den hädangångnes karakter*, synas oss vara fullkomligt på sin plats i en åt dagens företeelser egnad publikation, ty hafva dessa något mera framstående intresse, så äro de utan tvifvel rotfästa längre tillbaka.

² Se härom Fryxells Ber. ur Sv. hist. 41:a delen.

tacksägelse uttalade han Jobs ord: »Herren gaf och Herren tog, välsignadt vare Herrans namn».

Kort efter dessa profvingar blef en af döttrarna, *Eva Lovisa*, gift med en äldre, aktad och lärd prestman, kyrkoherden i Edsleskogs pastorat *Mathias Fryxell*. Denne lefde nästan uteslutande i och för sina böcker, och såsom vanligt var på den tiden fick den unga hustrun ingen kännedom om mannens affärsställning; hennes hela verksamhet var inskränkt till vården af den inre ekonomien. Kort efter födelsen af familjens andra barn såg hon sin man vara djupt nedslagen, och derjemte söka dölja sin oro för henne³. Sedan hon någorlunda återhemtat krafterna, förmådde hon honom ändtligen att omtala orsaken till sina bekymmer, och fick då veta, att huset var så djupt nedsänkt i skulder att man med det snaraste kunde motse utmätning af hela löseegendomen. Med ännu svag och darrande hand skref hon då till några bland de strängaste fordringsegarne, och bad om några månaders anstånd med betalningen, framställde för dem husets tillgångar och de medel, som kunde användas till betäckande af de mest trängande skulderna, och allt detta med den framgång, att kreditorerna medgäfvade henne det äskade anståndet.

Nu öfvertog den driftiga husmodren sjelf ledningen af husets ekonomi och det blef genast en helt annan ordning på prestgården. Allt hvad möjligtvis kunde med någon fördel afyttras blef såldt: inventarier, kreatur, bohag, och den därför influtna summan användes att betala den mest trängande gälden. Sedan utarrenderades prestgården på vissa år, men den omtänksamma prostinnan hade tagit undan

³ Professor Fryxells minnen af hvad nu följde har i uppteckning af en af hans döttrar varit offentliggjord såsom exempel på hvad en af »hvardagslivets hjeltinnor» kunnat uträtta, men namnen på personerna hafva icke varit utsatta, förr än nu så sker med vederbörandes medgifvande.

tvänne torp, på hvilka hon under arrendetiden uppfödde kalfvar och ungboskap för att vid nämnda tids slut kunna utan extra utgift förse prestgården med de nödvändigaste kreaturen.

I hemmet lefdes på det enklaste sätt: väfstolen var ständigt i gång och bearbetade det hemväxta linet samt ullen af fåren till varma och varaktiga kläder, och barfota i blågarnsskjorta och blågarnsbyxor och med halmhatt på hufvudet ströfvade sönerna under sommaren i getherdens sällskap omkring i utskogen, sedan de undangjort dagens pensum i *grammatica latina*.

Under sådana förhållanden vandrade unga Anders sommartiden utan skomakares anlitande ända till sitt trettonde år, derunder härdande sin fysik och icke öfveransträngande sig med läsning, som enligt faderns bestämmelse icke upptog mer än fyra timmar dagligen. S. k. hemlexor, utöfver lektionstimmarne, användes icke. Hans käraste studium på fristunder var Björners Kämpadater, i hvilkas läsning gossen stundom satt fördjupad om aftnarne vid faderns säng, sedan denne redan gått till hvila. Uppkrupen på en hög af folianter och i den allra lättaste kostym, höll Anders Fryxell här ofta på med sin älsklingslektyr, till dess fadern släckte ljuset och på detta sätt förmådde honom att krypa till kojs. — Men vi gå vidare i skildringen af det landtliga hemmet.

I skymningen efter slutadt dagsarbete gick husmodern vanligen ut i köket, medan drängarne åto sin qvällsvard, och sittande öfverst på köksbänken invid den stora krokspiseln, från hvars hall en munter brasa sprakade, afhörde hon rättarens redogörelse för dagens utförda sysslor och gaf ordres för morgondagens värf. Då hösten kom, och smörtionden var uppburen, följde prostinnan sjelf med lassen in till närmaste stad och afytttrade sin vara åt den mestbjudande. Hon färdades på simpel bondkärra och tog in på

det tarfliga värdshuset. Men derifrån gjorde hon besök hos sina rika släktingar i staden, i hvilkas umgängeskrets hon vann sådant bifall, att sällskapet en gång föreslog att följa henne ett stycke på hemvägen. Vid detta smickrande anbud fann sig den stackars frun helt besvärad i anseende till det intryck, hon förutsåg, att hennes tarfliga fordon skulle göra på det fina sällskapet. I tysthet meddelade hon detta bekymmer åt sin rike kusin; han afstyrde enligt hennes önskan förslaget, och ensam men med lätt hjerta och tung plånbok begaf hon sig åter på vägen till hemmet.

Så förflöto år efter år under arbete, omtanke och sparsamhet, och fastän familjen ökades, minskades skulderna oupphörligt, tills slutligen den glada dagen randades, då den siste fordringsegaren blifvit till sista skärfven betald. Deretter köptes en liten egendom ej långt från prestgården, som så småningom betalades och bebyggdes, och dit prestfrun, slutligen blifven enka, drog sig tillbaka med sina barn, af hvilka tre hoppgifvande söner då redan vandrat ut i världen och blott stundom återvände på besök till sin moders natursköna boning, hvilken en bland dem besjög med orden:

Djupa sjöar, höga fjell,
Mörka skogar, ljusa gården
Ligga kring ett litet tjell,
Bortgömdt från den stora världen.

Med detta barndomshem och lefnadssättet der för ögonen, hafva vi lättare att förstå, att Fryxell blef den han blef, framför allt huru han var i stånd att utföra sitt kolossala lifsarbete. En berghelsa var grundlagd, ett gladt lynne inför lifvets små bekymmer likaledes — »Kusin Glädje» kallades vanligen Anders i syskonbarnens krets — och i kroppsöfningar utbildade han sig till en mästare. Bekant är hans skicklighet i simkonsten, men han var lika framstående i bollkastning, i gymnastik och i skridskoåk-

ning. Ännu vid fyllda 72 år spände han ock stålsko å fot, och sin kammargymnastik — att lyfta stolar på rak arm m. m. dylikt — fortsatte han ända till tre månader före sin död.

Af hans hårdade ungdom förklaras vidare, åtminstone i viss mån, huru Fryxell kunde under åtskilliga år, såsom lärare vid skolor, under dagarne sköta sina embetsåligganden och under natten skriva de första banden af sitt nationalverk; detta användande af nattens timmar bibehöll han ock in i sena ålderdomen, intill och öfver 70:de året.

Den aktning för qvinnan och förtroende till hennes sjelfständighet, som Anders Fryxells förträffliga moder tidigt ingaf honom, framträdde redan i det sätt, hvarpå den lilla pjesen »Vermlandsflickan» kom till. Fryxell hade nämligen en afton hört sång-skådespelet »Den schweiziska familjen». Förtretad öfver den pjunkiga rol, hjeltinnan i detta bergland spelade, greps han af lust att beskriva en annan berglandstös — och så tillkom den raska Anna i »Vermlandsflickan».

Fryxells lefnadsmod och glädtighet bekräftas äfven af dessa rader ur Vermlandsvisan:

»Men friar du der, så var munter och glad;
Ty muntra gossar vilja vermlandsflickorna ha,
De sorgsna dem ge de på båten.»

Minnena från barndomshemmet föranledde förmodligen ock det sätt, hvarpå Fryxell uppfostrade sina döttrar och tog dem till rådgifvare och medhjelpare. Om hans verksamhet för nykter kvinnoemancipation bär dock Wallinska skolan det mest betydande vitnesbördet. Eget nog firade detta läroverk efter 50 års verksamhet sin inträdesfest i den nya lokalen samma dag och just samma tid, då skolans grundläggare utbars från sitt hem för att anträda resan till en aflägsen graf.

Fryxells nit för undervisningen stannade emellertid icke

vid de lyckligare lottade samhällsklasserna. Hvad han verkat för folkundervisningen har blifvit i allmänhet betonadt i minnesrunorna öfver honom; vi äro i tillfälle att anföra några speciela fakta. Till skolpremier och böcker åt fattiga skolbarn gaf han årliga anslag, och till befordran af nödiga förberedande småbarnsskolor inom församlingen lemnade han under en tid af öfver 20 år ett årligt anslag af 300 kronor. Liksom han vid fyllda 82 år predikade i sina fyra kyrkor, så bevistade han vid samma ålder skolexamina i alla fyra socknarna, bland hvars många skolor (ensamt i Sunne socken finnas 25) äfven upprättades en högre folkskola, till hvars alumner hört bland andra tre n. v. byggmästare som hafva sin verksamhet i hufvudstaden.

Ett arf från Fryxells barndomshem var den enkelhet och anspråkslöshet i vanor, som oföränderligen gjorde sig hos honom gällande, äfven sedan hans inkomster blifvit mycket betydande. För ett tiotal af år sedan gaf Göteborgs Handelstidnings »flygande korrespondent» (september 1871) en liflig skildring af ett besök i Anders Fryxells landtliga bostad vid sjön Fryken. »Vi närma oss Sunne», skrifver korrespondenten, »prestgården der Sveriges mest kände historieskrifvare bor, der han i årtal hängifvit sig åt sitt älsklingsverk. Vi passera en grönklädd liten ö, se framför oss Sunne på en höjd belägna hvitmålade kyrka, se tvänne större prydliga bygnader. Så närma vi oss en mindre rödmålad bygnad med hvita fönsterinfattningar, helt och hållet omgifven af lummiga träd. Stället är beläget med framsidan mot sjön. Ångaren glider sakta förbi; på den gröna ängsvallen visar sig en äldre man; han igenkännes af alla, hufvudena blottas och ett sakta rop ljuder från alla läppar: det är professorn, det är doktorn, det är *Anders Fryxell!* Och det var verkligen han, åldringen, som i lifvets sena höst med sitt silfvergråa hufvud och sin vördnadsbjudande resliga gestalt helsade de förbifarande.»

»Här i den enkla och anspråkslösa bostaden vid Frykens strand», heter det vidare, »är det som berättelserna ur fosterlandets historia skrifvits af Anders Fryxells hand eller gått dikterade från hans läppar. Vi inträda omedelbart i arbetsrummet, der allt förråder den anspråkslöse mannen. Möblerna bestå af ett skrifbord, några stolar, en soffa och ett par bokhyllor».

Samma enkelhet företedde sig äfven i Fryxells arbetsrum i Stockholm: en stor brunmålad byrå och ett stort svartmåladt bord (i hästskoform, så att det medgaf uppstaplandet af böcker och handlingar kring den arbetande) voro de mest i ögon fallande pjeserna jemte bokhyllor och en soffa, hvaröfver hängde en siluett af Fryxells moder samt andra familjeporträtt jemte utsigter af barndomshemmet och af Sunne — sådant stod rummet ännu efter den gamles död.

Ännu vid fyllda 86 år bar Fryxell sitt hufvud oböjdt på den resliga gestalten. Den som skrifver dessa rader hörde honom ännu på denna sin sista födelsedag uttala sig i literära och historiska ämnen; derjemte gaf han dock vid detta tillfälle luft åt aningar om sin nära förestående händelse. Flyttning till Sunne var beramad till våren, men Fryxell trodde icke på verkligheten deraf: »Jag har icke många dagar kvar i lifvet», yttrade han. Också blef det blott stoftet, som flyttades dit ned.

A. W. A.

En påyrkad reform i svenska tullstadgan.*

Redogörelse för tullupplag i Danmark

af

ERNST BRING.

Bland de många mer och mindre berättigade klagomål mot svenska tullagstiftningen och svenska tullväsendet, hvilka tid efter annan försports, torde den anmärkningen vara förtjent af synnerlig uppmärksamhet, att våra tullförhållanden lägga oöfverstigliga hinder i vägen för så godt som all handel på utlandet med hit importeradt tullpligtigt gods, samt vidare att tullen, oaktadt den är en förbrukningsskatt, likväl utkräfvdes af köpmannen, hvilken tjenar som mellanhand mellan den utländske fabrikanten och den enskilde konsumenten, utan afseende å huruvida den tullpligtiga varan blifver förbrukad inom landet eller ej samt i regeln långt innan densamma uttages till förbrukning, hvaraf följer, att köpmannen, som sålunda förskotterat tullen, måste i sitt pris inberäkna ränta och avance, ej endast å inköpssumman utan jemväl å tullbeloppet.

Särskildt på senasté tider har detta förhållande från olika håll blifvit öfverklagadt. Exempelvis hänvisa vi till Malmö Handels- och Sjöfartsnämnds nästlidne höst afgifna svar å tullkomiténs fråga, huruvida gällande lagstiftning vore i något hänseende för handeln och sjöfarten ofördel-

* Eftersom man så väl i Göteborg som i ett par skånska städer företagit sig att allvarligt skärskåda detta viktiga ämne samt saken sålunda snart torde föreligga till behandling af höga vederbörande, hafva vi ansett en utredning af frågan vara af synnerligt intresse.

Red.

aktig. Uti detta svar har nämnden framhållit, huruvida icke i vår tullstadga skulle kunna inrymmas stadganden, som medgäfve s. k. frilager, »på sätt i allmänhet i utlandet eger rum». Säkerligen skulle äfven Göteborgs Handels- och Sjöfartsnämnd vara villig att häri instämma; i detta afseende må påpekas, att herr Ed. Heyman inom Handelsföreningens fullmäktige i Göteborg helt nyligen väckt en motion angående vidtagande af åtgärder för beredande af frihamnsrätt åt sistnämnda stad. Jemväl tidningspressen har uttalat sig i ämnet (se t. ex. Aftonbladet för den 3 och 8 november 1880 samt Göteborgsposten för den 17 i samma månad). Lifligast hafva dock klagomålen varit inom handelsverlden, man och man emellan. Och då för några månader sedan fråga i Göteborg väcktes att företaga åtgärder för vinnande af ändring uti de gällande stadganden, som i nämnda hänseenden äro hinderliga, blef saken omfattad med ganska stort intresse. Man var allmänt af den åsigten, att vårt grannland Danmark redan länge haft institutioner, som lämpligen kunde tagas till förebild här. Till följd häraf blef förf. anmodad att företaga en resa till Köbenhavn för att der taga kännedom om nämnda institutioner. Kan något gagneligt följa af hvad förf. nu meddelar, så har man att derför i främsta rummet tacka de personer, på hvilkas uppdrag och bekostnad resan verkstälts. Bland dem må det tillåtas att särskildt omnämna grosshandlaren S. Heyman, enär äran af att hafva tagit initiativet i saken till stor del är hans samt han dessutom vid förf:s efterforskningar i Köbenhavn personligen biträdt med råd och dåd. Förf. begagnar vidare detta tillfälle att aflägga sin tacksägelse till de personer i Köbenhavn, genom hvilkas bemedling och tillmötesgående han erhållit sökta upplysningar: generaldirektören Lange, och overtoldinspektoren, kammarherren Barner samt kontrollören Hassing. För öfrigt åberopar förf. såsom källor:

Haandbog i Toldlovgivningen af V. V. Hassing. Aalborg 1869:

Lov om Told og Skibsafgifterne af den 4 Juli 1863;

Bekjendtgjørelse angaaende det almindelige VareFrilager paa Kjöbenhavns Toldbod af den 28 Mars 1866;

Oversigt over Kjöbenhavns Told og Havneforhold af V. V. Hassing, Kjöbenhavn 1873;

Haandbog i Toldlovgivningen (paa Grundlag af Forordn. af 1 Februar 1797) af V. V. Hassing, Kjöbenhavn 1878.

Bekjendtgjørelse för Creditoplagshavere af den 23 Mars 1878; samt

Uddrag af Kjöbenhavns Overtoldinspektorats Aarsberetning for 1879. Dateret den 12 Mai 1880.

Vårt grannland Danmarks tullagstiftning är uti ofvan nämnda hänseenden väl icke den bästa möjliga, men dock betydligt framom vårt eget lands. Redan danska tullförordningen af den 1 februari 1797, hvilken, ehuru med många tillägg och förändringar, ännu är gällande, innehåller följande i öfersättning återgifna stadgande:

Allmäneligen bör införselafgifterna af varor erläggas vid deras införsel, men för att främja handeln med främmande varor till främmande platser och på det att de handlande må kunna undgå att ligga i förskott med afgifter af varor, som de ännu icke hafva afsatt, beviljas det, att i alla köpstäder, som äro tullplatser, må för främmande varor finnas tvänne slags upplag, *transitupplag* och *kreditupplag*.

Till dessa inrättningar för underlättande af omsättningen så väl för exporthandeln som för afsättningen på inrikes orter, hafva senare genom »Bekjendtgjörelser» af den 30 juni 1851 och den 29 mars 1852 fogats *frilagerinstitutionen*, hvarjemte ur det ursprungliga transitupplaget utvecklats det s. k. *privata transitupplaget*.

För dessa inrättningar skola vi nu söka lemna en närmare redogörelse.

Det är transitupplag — säger ofvan nämnda förordning af år 1797 — när varor från främmande ställen uppläggas till vidare utförsel eller intilldess egaren eller kommissionären tillkännagifver deras bestämmelse och då angifver dem antingen till utförsel eller till kreditupplag eller till förtull-

ning. Transitupplagen äro af två slag: transitupplag i kungligt packhus och transitupplag i privat packhus. Varor uppläggas oförtullade på transitupplag i kungligt eller statens packhus antingen på derom af varuegaren framställd begäran eller ock, utan vidare formaliteter, då vederbörande uraktlåta att genast efter varornas ankomst förtulla dem eller angifva dem till visst upplag. Tullen tager i sistnämnda fall hand om varorna, så framt de icke bestå af störtadt gods eller eldfarliga varor, och är för dem ansvarig såsom för förtrodt gods. Under de första åtta dagarne efter uppläggningsen erlägges ingen hyra, men för tiden efter dessa åtta dagar betalas en i lag bestämd packhuslega. Denna lega utgör exempelvis för varor, hvarå tullen är mindre än en dansk skilling pr skålpund, 1 skilling i månaden pr 100 skålp. brutto och för varor med tull af 8 skilling eller derutöfver pr skålp. 6 skilling, likaledes i månaden pr 100 skålp. brutto. Om det skulle inträffa, att behörig person icke inom utgången af kalenderåret näst efter det, hvarunder uppläggandet skett, anmäler sig till erläggande af upplupen hyra, oaktadt egaren eller kommissionären, om han är känd, från tullen erhållit påminnelse, så blifva varorna efter kungörelse i offentlig tidning försålda genom tullens försorg. Af köpeskillingen betalas först och främst omkostnaderna för försäljningen, packhuslegan och tullafgifterna. Öfverskottet tillfaller tullkassan, så vida ej egaren inom tre år efter försäljningen anmäler sig och behörigen styrker sin eganderätt till de försålda varorna, i hvilket fall han är berättigad att utfå det.

På transitupplag i kungligt packhus må alla varor uppläggas, som icke äro eldfarliga.

Enligt regeln i 1797 års tullförordning är det icke tillåtet att ompacka varor, som ligga på transitupplag i kungligt packhus och ej heller att från sådant transitupplag uttaga mindre parti än helt kolly. Men redan genom ett plakat af den 23 februari 1815 blef det medgifvet handlande i Kjöbenhavn att, efter särskild begäran och tillå-

telse för hvarje gång, få i närvaro af tulltjensteman efterse och ompacka sådana i tullens packhus upplagda transitvaror, som icke kunde tagas på kreditupplag, äfvensom att i mindre delar än helt kolly utföra dem. Sedermera har det föreskrifvits, att, om någon vid undersökning på tullen finner ett af honom till förtullning angifvet kolly till någon del innehålla varor, som han icke kan begagna, antingen emedan varorna icke blifvit af honom beställda, icke äro öfverensstämmande med prof eller af någon annan liknande orsak, vederbörande tulltjensteman må tillåta, att sagda del af kollyns innehåll må förblifva oklarerad emot det att den angifves till återutförelse och af vederbörande klarerare behörigt emballeras och märkes.

Det beror på varornas egare, huru länge de skola blifva kvarliggande på transitupplaget. Från tullens sida möter intet hinder för deras kvarliggande huru länge som helst, endast packhuslegan ordentligt betalas. Då egaren sådant önskar, kan han *antingen* låta förtulla sina på transitupplag i kungligt packhus liggande varor *eller ock*, utan att förtulla dem, återutföra dem till utlandet eller upplägga dem inom landet på kreditupplag eller transitupplag i privat packhus. Innan varorna utlemnas, skall vederbörande tulltjensteman tillse, att den, som begär att utfå dem, innehafver till honom stäldt eller på honom transporteradt konossement eller fraktsedel.

Det nu omhandlade transitupplaget eger, såsom anmärkt är, rum i staten tillhörigt packhus. Men i brist på utrymme i sådant packhus kan det enligt lag tillåtas en varuegare att upplägga varor oförtullade under tullverkets lås och sigill uti annat tjenligt magasin. För detta s. k. privata transitupplag finnes icke, med undantag af nu nämnda korta stadgande, någon egentlig lag och ej heller något i administrativ väg tillkommet fullständigt reglemente. Tullmyndigheterna visa emellertid, enligt hvad det uppgifves i Kjöbenhavns Overtoldinspektorats årsberättelse för 1879, städse allt det tillmötesgående, som kan förenas med statskassans bästa och tullgöromålens behöriga skötande, men under det tullen kan tvinga de handlande att hemtaga sina varor, hafva de handlande sjelfve ingen i lag skyddad rätt att få sina varor upplagda på privat transitupplag, och, oaktadt tullen icke medgifver innehafvaren af sådant upplag tillträde till detsamma

annat än i tulltjenstemans närvaro, så är dock upplagsinnehafvaren skyldig att utan afseende derpå, att en upplagd vara utläcker eller på annat sätt förstöres, erlägga tull för hela den upplagda varuquantiteten, såvida ej densamma blifvit återutförd eller transporterad till annat upplag eller det styrkes, att varan förstörts genom olyckshändelse, i hvilket senare fall vederbörande tullmyndighet kan lemna befrielse från tullafgifternas erläggande. Det privata transitupplaget har egentligen ingen annan fördel framför transitupplaget i kungligt packhus än att upplagsinnehafvaren derigenom kan få varan i sin närhet, i sitt eget magasin, hvadan han alltså är fri från erläggande af packhuslega och åtskillig tidspilan kan undvikas. Det svenska nederlaget i enskilda personer tillhöriga magasin har ganska stora likheter med nu ifrågavarande transitupplag. Den synnerligen beaktansvärda skilnaden finnes dock, att under det man för gods å svenskt nederlag skall för uppläggandet betala nederlagsafgift med 1 % af tullen för godset samt likaledes, då godset återutföres, ytterligare 1 % af tullbeloppet, så är det danska privata transitupplaget fritaget från alla andra afgifter än de s. k. arbetspenningar, som skola betalas vid alla varors in- och utförsel till och från dansk tullplats.¹ Dessa arbetspenningar tillfalla arbetsfolket å tullplatserna och torde icke vara högre än att de utgöra en skälig ersättning för det arbetsbiträde, som vid varornas in- och utförsel lemnas.

Det privata transitupplaget har sin hufvudsakligaste betydelse såsom ett supplement till kreditupplaget. Det tillåtes i allmänhet icke att andra slags varor uppläggas på privat transitupplag än sådana, som icke få tagas på kreditupplag eller sådana, för hvilka icke medgifves frånskrifning på kreditupplag, då de derifrån utföras. För dylika varor

* I Danmark erlägges numera till följd af lagar af den 4 juli 1863 och den 11 mars 1865 hvarken utförseltull eller transitotull.

användes det privata transitupplaget ganska mycket. Särskildt med afseende på handeln på Sverige, Tyskland och Island lärer detta transitupplag ega betydelse. Enligt ofvan nämnda årsberättelse uppgingo de summor, transitupplagets begagnande i Köbenhavn fritog handlanderna från att stå i förskott med eller från att, i händelse af återutförelse, rent af förlora under år 1878 till 332,725 kr. 99 öre och under år 1879 till 311,017 kr. 28 öre. I samma arbetsberättelse yttras: Det lider knappast något tvifvel, att, om det icke på detta (genom privat transitupplag) eller annat sätt lemnades de handlande tullfrihet för transiterande varor, skulle transithandeln med åtskilliga uppräknade och i synnerhet de bland dem högst beskattade varorna alldeles upphöra, hvilket tydligen skulle förorsaka förlust icke allenast för de handlande sjelfva, utan äfven för åtskilliga andra, som få sysselsättning till följd af en sådan omsättning.

Oaktadt innehafvaren af privat transitupplag, såsom ofvan är nämndt, icke eger tillträde dertill annat än i tulltjenstemans närvaro, granskas varubehållningarna på sådana upplag af tullen temligen ofta, minst fyra gånger om året, nämligen snarast möjligt efter hvarje kvartals utgång.

I sammanhang med frågan om transitupplag anmärkes, att proviant, stenkol i ångfartyg derunder inbegripet, som inländska eller främmande fartyg medföra från främmande eller tullfria orter, är fri från införseltull, såvida provianten antingen kvarblifver i fartyget eller vid ankomsten uppläggas på transitupplag och sedermera åter utföres med samma fartyg eller på annat sätt till främmande eller tullfritt ställe. — Vi öfvergå nu till redogörelse för kreditupplag.

Före förordningen af den 31 maj 1793 skulle tullavgifterna enligt regeln betalas genast vid varornas införande. Ett undantag härifrån fans blott för Köbenhavn och några andra ställen, hvarest det var tillåtet att mot ett års kredit taga varor af inalles 13 olika slag på upplag under

egarens och tullens lås, ett upplagssätt som närmast torde kunna jämföras med nuvarande transitupplag i privat packhus. Dessutom medgafs handlande i Kjöbenhavn likaledes ett års kredit på tullen för vin, brännvin och vinättika, under vilkor att säkerhet ställdes för tullens riktiga betalning. Dessa varor torde hafva öfverlemnats till egarens fria disposition, så att förhållandet med dem mera liknat det nuvarande kreditupplaget. Detta inrättades först genom ofvannämnda förordning af den 31 maj 1793. Genom den fyra år senare utkomna förordningen af den 1 februari 1797, hvilken såsom förut är sagdt, fortfarande är gällande, blef kreditupplagsinstitutionen närmare utvecklad och bestämd. Denna efter dåvarande tids åskådning synnerligen liberala förordning gjorde ett slut på det inskränkta kreditförhållandet och visade ytterligare i detta afseende sin liberala tendens genom att lemna de allra flesta varuslag, långt flera än nu är fallet, tillträde till kreditupplag.

»Det är kreditupplag», säger sistnämnda förordning, »när främmande tullpligtiga varor, med kredit för de afgifter, som eljest skulle utgå vid införseln, genast förtros egaren i egen värjo ock till egen disposition, mot att införselavgifterna sedan erläggas, derest varorna förblifva i landet, men deremot de varor, som utföras till främmande och fria orter, afskrifvas i upplaget.»

Enligt regeln är hvarje till handel berättigad borgare, som är bosatt i de städer i Danmark, hvarest främmande varor få lossas och förtullas, berättigad att taga varor på kreditupplag. Men hvad särskildt Kjöbenhavn beträffar, finnes det inskränkande stadgande, att kreditupplagsrättighet der endast medgifves de handlande, som hafva handelsrätt såsom »Grosserere» eller också äro medlemmar af de särskilda s. k. handelslangen och enligt dessas stadgar äro berättigade till att handla en gros med de varor, hvarmed de idka minuthandel. Denna inskränkning har dock numera icke synnerligt stor betydelse, enär det, som fordras för att blifva »Grosserere», icke är af beskaffenhet att utgöra något egentligt hinder för den, som önskar tillträde till kreditupplag. De afgifter, som skola erläggas af den som i Kjö-

benhavn vill vinna »Grosserer»-rättighet, lära nemligen icke mycket öfverstiga 250 kronor. Antalet »Grosserere» i Köbenhavn har också ökats ofantligt hastigt. För tjugo år sedan funnos endast omkring 360, år 1870 nära dubbelt så många, och förlidet år hade deras antal vuxit till ej mindre än omkring 1500.

En firma, som önskar kreditupplag, skall till vederbörande räkenskapsförare aflemna en officiellt bestyrkt afskrift af den anmälan om firmans innehafvare m. m., som enligt lag skall göras och, derest alla delegarne i firman icke hafva lika ansvar eller icke häfta för firmans skuld med all sin egendom, dessutom en skriftlig förklaring, att detta förhållande skall vara utan inflytande på deras skyldigheter gent emot tullen med afseende på firmans kreditupplag. Om en firma, som har kreditupplag, upphör eller förändras, skall sådant genast anmälas för tullräkenskapsföraren.

Såsom redan blifvit antydt, få icke alla slags varor uppläggas på kreditupplag, hvilket väl torde bero derpå, att åtskilliga utländska varor svårligen kunna skiljas från samma slags varor af inländskt ursprung, äfvensom i fråga om andra, särskildt s. k. »korta varor», derpå, att man icke utan en synnerligen besvärlig efterräkning, stycke för stycke, kan bedöma, huru mycket af sådana varor finnes i ett magasin. För spirituosa eger det särskilda förhållande rum, att uppläggning deraf på kreditupplag väl är medgifven, men att vid utförsel tullen därför icke får afskrifvas, när man icke utan största svårighet kan kontrollera, att den importerade varan icke blifvit före återutförseln utspädd.

För de varor, som få tagas på kreditupplag, äro i tulltaxan bredvid tullsatserna angifna vissa tillskrifnings- och frånskrifningskvanta. Varorna få icke uppläggas i mindre partier än de sålunda bestämda tillskrifningskvanta, och någon afskrifning för tull får icke ske för mindre kvantitet än de föreskrifna frånskrifningskvanta. Härifrån finnes dock ett undantag för det fall, att utförsel sker till danska Vestindien, Island, Grönland eller Färöarne, då frånskrifning medgifves med hälften af det eljest stadgade quantum, hvar-

jemte för det utvidgade kreditupplaget i Köbenhavn särskilda lägre tillskrifnings- och fränskrifningsminima för en del varor medgifvits.

Med afseende på antalet varuslag, som få läggas på kreditupplag, åtnjuter Köbenhavn en icke obetydlig fördel framför det öfriga landet. Detta gäller särskildt i fråga om manufakturvaror, af hvilka för andra platser än i Köbenhavn endast några få olika slag kunna tagas på kreditupplag, men som så godt som alla i Köbenhavn hafva tillträde dertill under vissa särskilda villkor, om hvilka några närmare uppgifter skola följa.

Utaf de 271 nummer, hvarunder varorna äro upptagna i den danska tulltariffen, upptaga manufakturvaror 24 nummer. Af öfriga varor äro omkring 50 kreditupplagsberättigade såväl i Köbenhavn som i det öfriga landet. Utrymmet tillåter oss icke att uppräknat alla dessa olika varuslag, men för att lemna *någon* upplysning om, hvilka dessa varor äro och i huru stora quantiteter uppläggning och uttagning deraf må ske, torde det ej vara ur vägen att nämna några exempel. Kakaoböner, blyhvitt och zinkhvitt, korinter, fikon, russin, torkade plommon och sviskon, alla slags oranger, kaffe, kummin, risgryn, sagogryn och tobak få tillskrifvas kreditupplag i partier om minst 300 R och fränskrifvas med minimum af 100 R . För andra varor äro tillskrifnings- och fränskrifningsminima betydligt lägre såsom t. ex. för cochenille och indigo 50 R och 10 R , för kardemumma och muskottblomma 100 R och 5 R , för tunga saker såsom jernban-skenor, stångjern, gjutna vattenledningsrör återigen högre, nämligen resp. 5,000 R och 1,000 R .

Då varor, som ankomma till dansk tullplats, angifvas till kreditupplag, har vederbörande tulltjensteman att undersöka varans myckenhet och beskaffenhet, hvarefter upplagsinnehafvaren, sedan varorna af tullen blifvit antecknade (»krediterade») på hans kreditupplags konto, får, utan att behöfva erlägga någon afgift i och för detta upplag, emottaga dem och fritt disponera öfver dem mot att han blir ansvarig för de tullavgifter, som häfta på varorna, och mot det att han underrättar vederbörande tulltjensteman, hvarest

varorna komma att uppläggas. Göres angifningen af person, som förut icke begagnat sig af kreditupplag, måste han förevisa sitt borgarembref eller på annat sätt styrka, det han är så kvalificerad att han är berättigad till kreditupplag.

Enligt regeln få varorna icke uppläggas annat än i ordentliga packhus eller magasin. Men detta hålles ej strängt på. Det är särskildt stadgadt, att vissa slags varor såsom t. ex. tjära, stenkol m. fl. få uppläggas under bar himmel, äfvensom att det efter omständigheterna må medgifvas särskildt manufakturhandlande och vinhandlande, att framvisa sina kreditupplagsbehållningar i sina butiker. I landsorten plägar det i allmänhet icke tillåtas att hafva kreditupplag utanför staden, men i Köbenhavn gifves sådan tillåtelse ganska ofta med vilkor, att upplagsinnehafvaren åtager sig betala resekostnaden för de tulltjenstemän, som hafva att granska upplaget.

Sedan varorna blifvit intagna på kreditupplaget får upplagsinnehafvaren, såsom antydt är, efter sitt godtycke disponera öfver varorna, förbruka eller försälja dem i stora eller små partier, transporterera dem till andra kreditupplag eller utföra dem.

När en upplagsinnehafvare vill återutföra en vara från sitt kreditupplag har han, såvida han vill att varan skall frånskrifvas hans kreditupplagskonto och han derigenom blifva fri från ansvaret för tullafgifterna å varan, att tillse, att den kvantitet, han utför, icke understiger det stadgade frånskrifningskvantum. Han har derefter, såvida utförseln sker med fartygslägenhet, att utskrifva angifningsinlaga till export in duplo. I denna inlaga bör varornas myckenhet och beskaffenhet angifvas och det ställe, hvarthän de skola sändas, nämnas likasom också den lägenhet, hvarmed försändningen skall ske. På primainlagan skall af insändaren tecknas en försäkran enligt följande formulär:

»Att häri omförmälda varor äro af mig levererade för att inlastas i det uppgifna fartyget, och att samma varor skola afgå till angifna stället och icke med min vetskap eller min vilja skola in-smugglas någonstades i landet, försäkrar jag som ärlig man på tro och heder och under förlust af min upplagsrätt.»

Sedan inlagan blifvit behörigen annoterad samt varorna vid granskning befunnits öfverensstämma med angifningen, sker inlastningen oförtöfvadt, och när den är verkställd, lemnas af de tulltjenstemän, som haft befattning med saken, på begge exemplaren af angifningsinlagan skriftligt intyg om angifningens riktighet och varornas afsändning i enlighet dermed. Det ena exemplaret af inlagan återställes derpå till upplagsinnehafvaren, som har att förvara detta till nästa afräkning med tullen, hvarvid upplagsinnehafvaren för att de utförda varorna skola få afskrifvas i hans kreditupplagskonto måste framlägga så väl detta exemplar af inlagan som behörig ankomst- eller lossningsattest.

Samma ordning följes äfven då kreditupplagsvaror försändas från en till en annan tullplats inom Danmark, såvida försändelsen sker sjöledes. Någon försäkran på tro och heder afgifves dock icke i detta fall. Deremot skall den upplagsinnehafvare, från hvars kreditupplag varorna utgå, förskaffa sig behörig attest derom, att varorna äro ankomna till bestämmelseorten och der antingen antecknade på mottagarens eller annan persons kreditupplagskonto eller ock förtullade. Denna attest jemte det med intyg angående afsändningen försedda exemplaret af angifningsinlagan förvisas såsom verifikation vid nästa afräkning med tullen. Kunnna dessa bevis icke företes vid första afräkningen efter försändelsen, måste de på varorna häftande tullafgifter erläggas, men om bevisen sedermera frambringas, dock icke senare än vid endera af de tvänne nästföljande afräkningarne, tillbakabetalas afgifterna med 5 % afdrag af tullkassan.

När försändelsen till inländsk ort sker med posten eller med annan lägenhet till lands, behöfs ingen granskning eller attestation af tullmyndighet på afsändningsorten. Det är då tillräckligt, att afsändaren utfärdar vanlig fraktsedel i duplo på varorna och låter fraktsedlarna utan vidare följa med varorna till bestämmelseorten, hvarest fraktsedlarna och varorna aflemnas till tullmyndigheten på platsen. Varorna blifva då genast antingen tillskrifna emottagarens kreditupplags konto eller ock förtullade, hvarefter det ena exemplaret af fraktsedeln förses med bevis härom och hålles afsändaren tillhanda för att af honom vid nästa tullafräkning biläggas hans redogörelse för varubehållningen å kreditupplaget.

Då varor från kreditupplag försändas till annan inländsk plats för vidare befordran till utlandet förhållas i det väsentligaste i öfverensstämmelse med hvad här förut är sagdt angående tillvägagåendet vid direkt utförsel från kreditupplag, dock med iakttagande deraf att varorna förses med tullförsegling eller tullplomb.

Transport af kreditupplagsvaror från ett kreditupplag till ett annat i samma stad får ej ske annat än då verklig omsättning egt rum. Sådan transport skall för hvarje gång ofördröjligen skriftligen anmälas för vederbörande tullmyndighet, som afskrifver varan från säljarens och tillskrifver den köparens kreditupplagskonto. Vid afräkningarne med tullen kan en sådan transport icke åberopas, såframt dylik anmälan icke förut behörigen verkstälts.

Inom fyra dagar efter hvarje kvartals utgång skall en hvar kreditupplagsinnehafvare till vederbörande tullmyndighet på platsen aflemna s. k. generalförklaring eller skriftlig angifvelse om:

Hvilka varor han från sitt kreditupplag utfört till främmande eller fria orter;

hvilka han har afsatt till andra upplagsinnehafvare i och utanför staden:

hvilka varor han har uttagit till afsättning och förtullning; och huru mycket han har i behåll af hvarje slag och hvarest behållningarna förefinnas.

Efter denna angivelse ntskrifver upplags-räkenskapsföraren inquisitionssedlar eller förteckningar öfver behållningarne på de särskilda kreditupplagen. Dessa förteckningar öfverlemnas till de tulltjenstemän, som hafva att verkställa granskningen af kreditupplagen. Sådan granskning sker för hvarje kvartal inom utgången af dess närmast påföljande månad. I Köbenhavn utföres detta granskningsarbete af inalles tre tullkontrollörer och nio tullassistenter, som fördela stadens kreditupplag sig emellan i tre afdelningar, så att hvarje afdelning granskas af en kontrollör och två assistenter. I vanliga fall lärer man medhinna att granska ungefärligen femton upplag inom hvarje afdelning om dagen eller tillhopa omkring fyrtiofem upplag hvarje dag. Då antalet kreditupplag i Köbenhavn uppgår till sex à sju hundra, medhinnas således hela kvartalsgranskningen på omkring femton dagar. Om tiden för granskningsförrättningen pläga granskningsmännen lemna upplagsinnehafvaren skriftlig underrättelse. Varubehållningen bör då vara så sorterad och upplagd, att hvarje varuslag för sig kan beqvämt öfverskådas och granskas. Upplagsinnehafvaren är skyldig att på allt sätt vara behjelpig vid förrättningen, så att den må kunna ske så hastigt som möjligt. Som behållning får endast antagas varor i hela uti handeln brukliga emballager och endast det af hvarje varuslag, som uppgår till minst det i tulltaxan angifna fränskrifningskvantum. Härifrån undantagas dock sådana varor, som antingen inkomma oinpackade eller som nödvändigt måste utpackas och sorteras på lagret, t. ex. manufakturvaror, eller som för att icke skadas måste störtas för att ligga utspridda, t. ex. kummin, till hvilket senaste dock särskild

tillåtelse i hvarje fall måste utverkas, vidare sådana varor, hvilkas emballager måste brytas, på det att de i mindre partier må kunna utföras, emot att återstoden af det brutna originalomslagets innehåll ompackas i mindre fullständiga emballager, hvilkas innehåll dock minst måste utgöra frånskrifningsquantum, t. ex. indigo, cochenille och andra färgerivaror och droguer, samt the, som kan uppvisas i fjerdedels, halft och helt skålpunds paketer, så framt hvarje sorts paketer ligga för sig, ändtligen äfven spirituosa och vin, som kunna påvisas så väl i originalfastagerna som omtappade på lagerfat, på mindre fastager eller på flaskor.

Derest behållningen af något varuslag icke uppgår till föreskrifvet frånskrifningsquantum, är tullen härför likasom för varor, som blifvit afsatta under kvartalet, förfallen till betalning. Om en upplagsinnehafvare, under tiden från det han vid kvartalets slut aflemnade sin angivelse och till dess granskningen företages, har minskat sin angifna behållning genom afsättning, så skall han häröfver till granskningsmännen före förrättningens början afgifva en skriftlig förklaring, hvori sedermera inga ändringar få göras. De tullafgifter, som belöpa på de under denna mellantid afsatta varor, äro ej förfallna till betalning förr än efter ingången af påföljande kvartalet, oaktadt regeln eljest är, att tullafgifterna för alla varor, som vid kvartalsgranskningarne befinnas vara afsatta från kreditupplagen och icke visas vara återutförda eller transporterade till annat upplag, skola erläggas inom åtta dagar efter granskningen. Detta kan naturligen föranleda till det missbruk, att kreditupplagshafvare för att få åtnjuta tre månaders längre kredit falskeligen uppgifva större del af afsättningen hafva egt rum under tiden mellan generalförklaringens afgifvande och granskningen, än som verkligen varit fallet. Ehuru fullt tillförlitlig kontroll härvidlag icke torde kunna åstadkommas, kunna de granskande tulltjenstemännen dock ef-

terse, huruvida den uppgifna afsättningen under den korta mellantiden står i rimligt förhållande till den ifrågavarande handelsrörelsens omfång, samt, om härvid eller eljest anledning förekommer, att misstänka oärlighet, när som helst mellan de regelbundna kvartalsgranskningarne företaga granskning af kreditupplaget utan att på förhand derom underätta dess innehafvare. Sådana granskningar måste kreditupplagsinnehafvaren, så vida han icke ställer borgen eller annan säkerhet för tullavgifternas riktiga erläggande, underkasta sig, när helst vederbörande tullmyndighet finner för godt. Varorna häfta nämligen, så länge de ligga på upplaget, »en för alla och alla för en» för derpå belöpande tullavgifter, och det är sålunda i statens intresse, att det varder tillsedt, att kreditupplagsbehållningen icke minskas, så att den ej motsvarar statens fordran för tull.

Enligt den danska Fallitloven skola fordringar i konkurs gäldas i följande ordning:

1:o. Sedan omkostnaderna för konkursboets förvaltning samt tiondetagares fordran på den i stället för naturatione utgående tiondeavgift blifvit guldne, betalas först och främst, om gäldenären varit förvaltare af offentlig kassa, denna kassas fordran hos honom.

2:o. Derefter utgår med lika förmånsrätt sins emellan fordringar för hyra under ett år, »Landgilde», *skatter*, hvartill äfven räknas tullungälder, åtskilliga jordegarens fordringar hos arrendatorn, t. ex. för bofällighet och brist i inventarierna, tjenstehjonslöner för viss tid, fabriksarbetares, gesällers och lärlingars samt daglönares fordringar för arbete under det sista året före konkursen.

3:o. Med förmånsrätt härefter utgår ersättning för sjukvård.

4:o. Efter alla dessa, men framför oprioriterad fordran, skola de fordringar betalas, som hafva panträtt i lösöre.

För fordran för tull å varor, som öfverlemnas till kreditupplagsinnehafvare, har staten sålunda en dubbel förmånsrätt: först och främst panträtt i alla på kreditupplaget befintliga varor och sedermera, enligt det härofvän under 2:o nämnda stadgandet, förmånsrätt till betalning ur samtliga gäldenä-

rens öfriga tillhörigheter. För att betrygga staten mot förluster på tullen för kreditupplagsvaror äro dessutom gifna åtskilliga stadganden. Om tullmyndigheterna finna grundad anledning till tvifvel derpå, att tullkassan har tillräcklig säkerhet för sin fordran hos en kreditupplagsinnehafvare uti dennes upplagsbehållning, så hafva de rättighet, att derest icke annan säkerhet, som af vederbörande tulltjensteman granskas och på eget ansvar godkännes, lemnas, taga upplagsbehållningen eller så mycket deraf, som de anse tillräckligt till betäckande af statens fordran, samt att låta den i beslag tagna behållningen försäljas. När en kreditupplagsinnehafvare dör eller gör konkurs, skall den, som tager boet om hand, strax derom lemna underrättelse till vederbörande tullinspektion, som ofördröjligen har att hos »Skifterätten» göra anmälan om tullkassans fordran i boet. De i boet befintliga upplagsvarorna eller så mycket deraf, som tydligen svarar mot fordringarne för obetalda tullafgifter, skall derpå, så framt ej tullafgifterna betalas eller fullgod säkerhet derför ställes, utan uppehåll försäljas på offentlig auktion, hvarefter auktionsmedlen inkasseras af tullkassören på platsen. Denne lemnar, derest öfverskott finnes, efter det statens fordran först blifvit betald, öfverskottet till dem, som hafva boet om hand, men, då statens fordran icke blifver betäckt, skall han yrka betalning för bristen med förmånsrätt enligt ofvannämnda stadgande. Derest en kreditupplagshafvare gör konkurs efter att hafva undansålt eller försnillat så mycket af sitt upplag, att återstoden icke räcker till att betäcka hans skuld till staten för tull, hvarå han fått kredit, så anses han såsom bedräglig (»svigagtig») gäldenär. Härförutom finnas åtskilliga straffbestämmelser för brott mot de gifna stadgandena.

Om en upplagsinnehafvare, under tiden medan kvartalsgranskningarne pågå, transporterar upplagsvaror från ett till ett annat

ställe i staden, straffas sådant med varornas konfiskation, och man har dessutom i praxis sökt förhindra, att upplagsinnehafvarne på sådant sätt hjälpa hvarandra på statens bekostnad, genom att, om möjligt, företaga granskning af alla upplag med samma sorts varor på samma dag. Angifver en upplagsinnehafvare vid sin kvartalsräkning större behållning, än han vid granskning finnes innehafva, så anses de för mycket angifna varorna såsom förblifna i landet, och upplagsinnehafvaren straffas med böter till de påbudna tullafgifternas å varorna halfva belopp. Uraktlåter en kreditupplagsinnehafvare att inom fyra dagar efter ett kvartals utgång inlemna sin generalangivelse, straffas han med böter af 1 Rbd. för första dagen, 3 Rbd. för den andra dagen, 5 Rbd. för den tredje o. s. v. intill dess angifvelsen inlemnas. För dröjsmål med liqid af förfallna tullafgifter utöfver åtta dagar efter det kvartalsgranskningen skett, bötas 1 procent af tullafgifterna om dagen, intill dess betalning sker eller betryggande säkerhet ställes för afgifternas betalning. Derest någon handlar emot en af honom på tro och heder afgifven försäkran genom att insmuggla eller utsmuggla varor, förbrytes icke allenast varorna eller deras värde, utan den, som gjort sig skyldig till sådant, förlorar äfven tillträde till de fördelar, som eljest lemnas på grund af dylik försäkran. För vissa fall, t. ex om kreditupplagsvaror med upplagsinnehafvarens vetskap, sedan de en gång blifvit inlastade till utförsel, åter utan anmälan hos tullen utlossas, är det stadgadt, att upplagsinnehafvaren förverkar sin upplagsrätt.

Såsom ofvan nämnts, har särskildt för Kjöbenhavn medgifvits ett s. k. »utvidgadt» kreditupplag, hvilket tillkommit på dertill gifven anledning från köpmän, särskildt manufakturhandelsföreningen i Kjöbenhavn. Enligt stadgarne för detta kreditupplag hafva dels så godt som alla manufakturvaror och dels äfven en mängd andra varor fått tillträde till kreditupplag, likasom äfven en utvidgning i de eljest gällande föreskrifterna skett, derigenom att kvantiteten af hvad som kan uppläggas på eller uttagas ifrån sådant upplag blifvit satt mycket lågt. De flesta silkevaror kunna till- och frånskrifvas med resp. 10 och 1 skålp., andra manufakturvaror med 100 och 5 skålp., flätade arbeten med 50 och 2 skålp. Utöfver bestämmelserna för det

lagstadgade allmänna kreditupplaget hafva vissa särskilda vilkor, vid redogörandet hvarför vi följa det förut återopade utdraget af Köbenhavns Overtold-inspektorats årsberättelse för 1879, blifvit fastställda för åtnjutande af den utvidgade upplagsrätten. Dessa vilkor intagas i en deklaration, som, innan en handlande efter begäran får begagna sig af det utvidgade kreditupplaget, måste af honom underskrifvas. Denna deklaration går i korthet ut på följande punkter:

Att transport mellan upplag i samma stad och försändelser mot fränskrifning till upplag utom staden icke få ske;

Att krediten icke utsträcker utöfver fyra kvartaler för hvarje tillskrifvet quantum;

Att tullen för varor, som uppgifvas vara afsatta under tiden från generalförklaringsdag och till kvartalsgranskningen, betalas genast;

Att rätten till detta kreditupplag bortfaller i händelse af bedrägligt förfarande eller annat åsidosättande af gällande föreskrifter;

Att tullmyndigheternas kontrollföreskrifter efterlefas och att vid utförseln noga iakttages: *att*, när varor utföras med packning eller omslag, försäkran på tro och heder på exportangifvelsen skall angifvas derom, att de ifrågavarande varorna äro tagna på upplag med samma packning och omslag; *att* vid utförsel af vaxduk liknande försäkran skall afgifvas angående upplägandet med tillägg af nummer och datum, under hvilka upplägningen skett; *att* varor, som utföras med ångbåt, strax när de föras ombord, läggas i ett särskildt rum under tullbevakning intill ångbåtens afgång; *att* varorna icke angifvas såsom hörande under annan rubrik i tulltaxan än de verkligen göra; *att* till hvarje rubrik hörande varor anföras i afgifvelserna med särskildt utsättande af de varor, som enligt lag äro berättigade till det allmänna kreditupplaget; och *att* kreditupplagsvaror icke sammanpackas med andra varor, och ej heller mindre quantiteter af varor, som höra till det utvidgade kreditupplaget och äro bestämda till afskrifning deri, utföras utan försvarlig emballering.

Slutligen skall i deklarationen intagas förklaring, att upplagsinnehafvaren i afseende på sin utvidgade kreditupplagsrätt underkastar sig samma straffbestämmelser som i lag äro stadgade för förseelser vid införsel, under upplags-

granskning och vid utförelse af andra kreditupplagsberättigade varor. Dessutom finnas åtskilliga andra mindre väsentliga inskränningar i fråga om begagnandet af det utvidgade kreditupplaget.

Kreditupplagsinstitutionen har, såsom det anmärkes i nyssnämnda årsberättelse, blifvit ytterligare utvidgad derigenom, att tillåtelse gifvits att *från kreditupplagen utföra manufakturvaror, som blifvit inom landet förarbetade*, om det blott varit möjligt att härvid skydda staten från förlust på tull. Med anledning af speciela ansökningar har sålunda under årens lopp lemnats medgifvanden, i enlighet med hvilka kreditupplagsinnehafvare vid utförelse erhållit fränskrifning i sina upplagsbehållningar af ofärgadt garn för utfördt färgadt garn, af ofärgade bomulls- och linnevaror, när häraf sydda kläder eller dylikt utförts, af halmflätor vid utförelse af deraf fabricerade hattar, af ylle- och silkevaror för deraf sydda kläder etc. etc. Det följer af sig sjelft, säges vidare i årsberättelsen, att tullmyndigheterna vid lemmandet af dylika medgifvanden hafva måst uppställa vissa vilkor, som dock hafva varit så få och så litet besvärande som möjligt. I allmänhet inskränka de sig till, att det fabrikat, hvarför fränskrifning i kreditupplag begäres, skall vara tillverkad i vederbörandes eget etablissement och af varor från hans kreditupplag, samt att afdrag i det färdiga fabrikatets vikt skall ske för foder, knappar, montering och dylikt, då sådant blifvit anbringadt, antingen efter ett eller efter utgången undersökning en gång för alla bestämdt procentförhållande eller ock genom förevisande af liknande foder etc. som det, hvarmed fabrikatet är försedt.

Samma årsberättelse upplyser äfven, att likasom en utvidgning af kreditupplagsrätten blifvit medgifven för andra artiklar än manufakturvaror, t. ex. för petroleum, *hvilket har förorsakat en mycket stor omsättning med sistnämnda vara*, så beviljas jemväl fränskrifning i kreditupplag

lag af andra råvaror vid deras utförsel i förarbetadt tillstånd. Sådan frånskrifning har exempelvis, mot försäkran på tro och heder om varornas tillverkning af kreditupplagsgoods, tillåtits: af kakaoböner och socker, när chokolad eller kakaomassa utförts, af tobaksblad vid utförsel af cigarrer eller annat tobaksfabrikat, af det vid insaltning af fläsk, kött eller sill använda saltet, då saltadt fläsk, kött eller sill exporterats etc. etc..

Såväl genom dessa åtgärder till kreditupplagsrättens utveckling som genom införandet af en mängd andra lättnader, hvaribland kan nämnas fullständig befrielse från erläggande af skeppsavgift för den plats, kreditupplagsvaror, som utföras, upptaga, har det, enligt ofta åberopade årsberättelse, blifvit möjligt för Kjöbenhavns köpmän att åstadkomma och vidmakthålla en mycket liflig handelsrörelse med grannländerna, specielt Sverige, som delvis blifvit ett uppland för Kjöbenhavn, under det att den stora afsättningen dit jemväl kommit mångfaldiga handtverkare i Kjöbenhavn till godo samt bidragit till att hålla främmande manufakturfabrikater, hvaraf Danmark förut öfversvämmats, så godt som borta från landet.

Såsom redan förut nämnts begagna sig för närvarande omkring 600 handlande i Kjöbenhavn af kreditupplag. Statens fordran hos dessa för tull, hvarå lemnats kredit, uppgår ständigt till betydliga belopp. Den 31 december 1879 utgjorde denna fordran 8,954,639 kronor 23 öre endast hos kreditupplagsinnehafvarne i sjelfva Kjöbenhavn, och då härtill lägges den kredit som lemnats handlande på andra platser, uppgår statens fordran naturligtvis till betydligt högre belopp. Detta oaktadt lär, enligt de fullt tillförlitliga upplysningar, som af danska tullemetsmän lemnats förf., statens förlust på denna kredit från kreditupplagets första tillkomst år 1793 och till nästlidet års slut icke uppgå till sammanlagdt mera än den jemförelsevis synnerligen obetyd-

liga summan af omkring 50,000 kronor. Att förlusterna varit så ringa beror, utom på ofvannämnda stadganden till statens säkerhet, äfven derpå, att å ena sidan ulltmyndigheterna efter hand vunnit stor erfarenhet angående rätta sättet för dessa stadgandens tillämpning, samt att samma myndigheter, till följd af den lifliga beröringen mellan dem och köpmännen, ega en vidsträckt och noggrann kännedom om dessa personer, samt å andra sidan köpmännen sätta allt för stort värde på kreditupplagsinstitutionen för att vilja riskera, att någon inskränkning deri skall göras. Kreditupplagsinnehafvarne uppfylla därför i allmänhet punktligt sina förbindelser och göra sålunda hvad på dem ankommer, för att man icke skall finna anledning att beröfva dem de en gång medgifna förmånerna. Exempel lära ej heller saknas derpå, att köpmännen lemna hvarandra hjälp inbördes för att skydda staten mot förluster på krediterad tull.

Det återstår nu att nämna något om frilager.

Frilagerinstitutionen är af långt yngre dato än de här förut omtalade upplagen. Den inrättades först genom kungörelsen af den 29 mars 1852, och de stadgar, hvilka för närvarande gälla därför, finnas i lag af den 4 december 1863 och äro närmare bestämda och ordnade genom kongl. resolution af den 23 mars 1866 och generaldirektoratets för Skatteväsenet Bekjendtgjörelse af den 28 i samma månad samt, särskildt för spirituosafrilager, genom reglemente af 1865.

Frilagrets ändamål är, enligt nämnda lag, »att tjena såsom fristad för varor, så att dessa, antingen direkt från tullfritt ställe eller från annat frilager eller från de i landet befintliga allmänna kredit- och transitouplagen, kunna införas till lagret, der uppläggas och på allt sätt behandlas som om de befunno sig utanför tullterritoriet». Anledningen till frilagerinstitutionens tillkomst torde hafva varit den,

att man insett otillräckligheten af de friheter, som förut till befrämjande af handel på utlandet varit de handlande medgifna, särskildt i fråga om sådana varor, som icke ega tillträde till kreditupplag, i främsta rummet s. k. korta varor, samt sådana som väl kunna tagas på kreditupplag, men vid utförsel hvaraf godtskrifning på kreditupplaget icke får ske, t. ex. spirituosa.

Frilager finnas upprättade i Helsingör och i Köbenhavn. I sistnämnda stad ligga samtliga frilagerlokalerna inom det staten tillhöriga inhägnade tullområdet, hvilket 1873 upptog en yta af 10 danska tunnland eller 62,575 svenska kvadratrefvar, men sedermera möjligen blifvit utvidgadt. Dessa lokaler bestå af tre särskilda afdelningar: en hufvudsakligen afsedd för spirituosa, en för varor i allmänhet, af hvilka dock korta varor utgöra den ojämförligt största delen, och en tredje särskildt för skeppsproviant. Den bygnad, som ursprungligen varit afsedd för spirituosa-frilager, består af 20 mindre lägenheter, hvaraf dock endast 6 à 7 stycken pläga användas för spirituosa. I återstoden af dessa lägenheter inrymmas andra varor, enär de för dessa afsedda lokaler icke, oaktadt tid efter annan skedd utvidgning, lemnat tillräckligt utrymme åt alla de handlande, som begärt få hyra sådana lager. Hela utrymmet, som utom de nämnda lägenheterna i spirituosafrilagret utgör cirka 3,700 kvadratalnar,* är indeladt uti 107 lägenheter, hvilka samtliga ständigt varit upptagne.

De särskildt för skeppsproviantering afsedda lägenheterna bestå af några få välbelägna, öppna handelsbodar liknande lägenheter.

De afgifter, hvilka för frilager skola betalas, inskränka sig till endast hyran, hvilken erlägges med 2 till 5 kronor

* Denna uppgift är hemtat ur den ofta citerade årsberättelsen för 1879. Enligt ett muntligt meddelande skall den till frilager upplätta ytan vid 1880 års slut uppgått till cirka 6,000 kvadratalnar.

pr quadrataln om året, allt efter lägenheternas olika godhet. I denna hyra, som skall betalas förskottsvis, innefattas packhusafgift, arbetspenningar till tullens arbetsfolk, utgifter för försegling, plombering och liknande tullbehandling. Lägenheterna uthyras enligt regeln på halfår.

Varor kunna uppläggas på frilager såväl genast vid införseln från utlandet som från annat upplag eller frilager inom landet. Varusändningar från utlandet kunna införas på frilager öppnade. Endast deras bruttovigt antecknas af tullen. Vid införsel till frilager från privat transitoupplag eller kreditupplag underkastas varorna likadan undersökning som eljest vid utförsel från nämnda upplag skall verkställas.

Om någon vill intaga inländska eller förtullade varor på sitt frilager, måste han härtill inhemta särskild tillåtelse af vederbörande tulltjensteman. Ingen svårighet möter dock för sådan tillåtelses vinnande, och till följd häraf kan frilagerinnehafvaren på sitt lager låta bearbeta och förfullständiga sina varor, t. ex. förse glasaskar med metallock etc. Ja, det tillåtes till och med att utan förtullning till staden införa t. ex. metallvaror och låta dem i staden galvaniseras, mot det att de sedan återföras till frilagret och derifrån antingen reexporteras eller förtullas, i hvilket senare fall tull dock måste erläggas efter tariffen för den förädlade varan. I sammanhang härmed anmärkes den fördel frilagerinnehafvaren åtnjuter, derigenom att han kan på frilagret företaga sådana förändringar med varorna och deras emballering, att han kan inklarera dem för en lägre afgift än den, som varit att erlægga, derest varorna intagits från det allmänna transitoupplaget och då nödvändigtvis i det skick, hvori de inkommit från utlandet.

Staten har intet ansvar för de varor, som ligga på frilager. Derå få icke införas sådana varor, som i anseende till frilagerlägenheternas beskaffenhet och omfång eller på grund af elfarlighet eller skadligt inflytande på när-

liggande varor icke utan våda för lägenheterna eller andra der upplagda varor kunna der hysas och behandlas. Uppstår tvifvel om, huruvida ett kolly, som anmäles till intagning å frilager, innehåller dylika varor, måste importören antingen afgifva försäkring på tro och heder, att innehållet icke är af sådan beskaffenhet, eller ock låta kollyt öppnas.

Från frilager till främmande eller tullfritt ställe få varor utföras inpackade utan undersökning af packornas innehåll, likasom varor äfven kunna från frilager öfverföras till andra upplag, under iakttagande af hvad i allmänhet är föreskrifvet för varors tagande på sådana upplag.

Innan varor från frilager införas till förbrukning inom landet, måste de tullbehandlas.

Om någon missbrukar frilagret eller tillträdet dertill till oloflig införsel af varor, är han förfallen till de i lag därför stadgade straff och har dessutom förbrutit sin rätt till frilager samt måste genast låta förtulla eller återutföra samtliga i den af honom förhyrda lägenheten befintliga varor.

Hvilka stora fördelar frilagerinstitutionen medför, torde af det sagda framgå. Frilagerinnehafvaren kan, såsom det anmärkes i den ofta åberopade årsberättelsen, så att säga drifva minuthandel från sitt frilager, i det han af sin dervarande behållning kan småningom till förtullning uttaga huru litet quantum som helst af hvad han för ögonblicket behöfver. Är han derjemte innehafvare af ett kreditupplag, kan han, om ock icke utan besvär, sätta sig öfver föreskrifterna om tillskrifningsminima, derigenom att han, såsom ofta sker, för att uppnå ett sådant minimum, låter det felande föras från kreditupplaget och öfver frilagret tillsammans med den ensamt för sig obetydliga quantiteten frilager-gods tillbaka igen till kreditupplaget.

Till upplysning angående frilagerrörelsens omfång fin-

nes vid den citerade årsberättelsen fogadt ett schema för de fem finansåren 1875—1880, utvisande bland annat, att antalet af ingående och utgående expeditioner, som under sagda tid varit i jemn tillväxt, varit: det första af de nämnda fem åren 35,373 och det sista 38,001.

I nära ett sekel hafva våra närmaste grannar danskar och norrmän — ty jemväl för Norge gäller 1797 års tullförordning — varit i åtnjutande af de mycket stora fördelar, som kreditupplagsinstitutionen, hvaraf i Sverige icke finnes spår,* medför, och under en ganska lång följd af år har jemväl funnits ett danskt frilager, som är af långt större betydelse än det svenska s. k. frilagret, hvilket ungefär motsvaras af den bättre inrättade danska frilagerafdelningen för skeppsproviantering. Man skulle till följd häraf vilja tro, att våra svenska förhållanden lade ett eller annat oöfverstigligt hinder i vägen för införandet härstädes af motsvarande inrättningar. Så är dock icke, så vidt förf. kan inse, förhållandet. På grund häraf vågar förf. uttala den förhoppning, att det icke skall dröja länge innan en välbehöfelig reform i svenska tullstadgan vidtages, en reform, som skall göra det möjligt för den svenska handeln med utländska varor att begagna den marknad, som numera, sedan kommunikationsmedlen förbättrats, naturligen erbjuder sig i Finland, Norge och Jutland.

---

* Det s. k. kreditupplag, hvilket förr funnits i Sverige, men som upphört år 1861, var väsentligen olik det danska kreditupplaget. Det första villkoret för åtnjutande af det betalningsanstånd, som den svenska kreditupplagsinstitutionen medgaf, var nämligen, att varorna skulle uppläggas under *tullkammarens* jemte *egarens* läs.

Den religiösa partiställningen i Danmark.

AF

KARL GJELLERUP.

(Öfversatt från förf:s originalmanuskript.)

När man vill erhålla en öfverblick af den religiösa partiställningen i en tid sådan som vår, då den delvis försiggångna föreningen af politiska och religiösa synpunkter gör grupperna så sammansatta, och då sjelfva de religiösa åsigtarna hafva så talrika och fina nyanseringar, som kanske aldrig förut i historien, så medför det en väsentlig svårighet att finna en indelningsprincip. Det hela företer taflan af ett slag, der man kommit i handgemäng, så att vänner och fiender äro blandade om hvarandra. Hvad Danmark beträffar synes väl denna uppgift blifva lättare derigenom att striden under de senaste åren blifvit så skarp och klyftan så vid, att hos oss kanske i en ovanlig grad saknas öfvergångs- och mellanpartier. Och likväl behöfver man blott göra försöket för att se, huru svårt det är att finna en indelning som bestämdt skiljer getterna från fåren.

Det är nämligen två punkter på de i vidsträcktaste mening religiösa åsigtarnas skala, som fresta till att göra indelningsnittet, det ena mycket högt uppe, det andra mycket lågt nere. Genom det sistnämnda skulle man blott få motsatsen mellan dem, som under hvarje form bygga sin lifsåskådning på tron på någonting öfvernaturligt, och dem som alldeles förkasta en sådan grundval och hålla sig till en rent naturlig utveckling, i det de ständigt blott fråga efter de kroppsliga och själiska orsakerna, så att de i ordets strängaste mening bygga på det humana. Den motsatta indelningspunkten är den som utmärker motsatsen mellan de strängt auktoritetshyllande ortodoxa å ena sidan och å den andra alla som öfver hufvud afvika från den konfessionela dogmatiken. För denna indelning låter sig anföras att så snart man sjelf afviker från auktoriteten, så snart man låter förnuft och kritik vara domare öfver trosföremål, så är det afgörande steget gjordt, så

har man tagit sig den friheten att fara vilse, som Augustinus kallade den värsta död och som påfven kallar delirium (i bullan af 1832); hvar och en som gör detta, är i principen fritänkare; hur långt han derefter kommer att gå, det beror dels på hans tankelifs klarhet och kraft: dess förmåga att se ett särskildt antagandes vidt gående konsekvenser och dess dristighet att följa dessa konsekvenser, dels på hans känslolif i dess djupaste, ärfeligt bestämda naturgrund, temperamentet och drifterna, som i sista instans kanske är det afgörande för den lifsåskådning hvari man äntligen finner sitt lugn.

Men icke heller den första af dessa indelningar saknar sitt stora berättigande. Ty när man ser på realiteten, på lifsåskådningen, så låter det sig icke nekas, att den gifver det radikala kännetecknet; ser du tillvaron i fågelperspektiv från en guddomlig ståndpunkt eller ser du den horisontelt från en mensklig? — detta är det sista stora spørsmålet, som praktiskt ofta är vida viktigare än det andra: hur långt går du i förkastandet af de dogmatiska lärosatserna; från den ortodoxe till rationalisten är det en utvecklingsskala, från rationalisten till humanisten (såsom jag här begagnar ordet) ett språng. Under våra förhållanden får detta betraktelsesätt så mycket större vikt, som det just är det egendomliga med dem, att vi nästan helt och hållet sakna ett verkligt rationalistiskt parti som öppet hissar flagg, så att den stora massan af människor, hvilka mer eller mindre dunkelt eller mer eller mindre segt äro i sina hjertan rationalister, praktiskt gå in uti det ortodoxt-kyrkliga partiet (af hvilket de, om man kunde se rätta förhållandet, kanske icke utgöra någon liten minoritet) — de tiga och samtycka.

Centern (men i annan mening yttersta högern) i vårt religiösa lif bildar det högkyrkliga partiet, hvilket stoltserar med hela det officiellas glans och välbefinnande såsom innehafvare af rikets insignier och prebenden; liksom symboliskt reser sig midt i staden, i »Hafnia latina», universitetet med biskopsgården till höger och domprostgården till venster, med hufvudkyrkan midtför och hufvudskolan snedt emot; der saknas blott ministeriet samt några redaktionsbyråer, för att göra tafan fullt färdig; — här är högkvarteret, pretoriet i legionernas läger; härifrån utgår lösen och hemtas standaren. Biskop Martensen är som bekant den ende af våra teologer, hvilken vunnit något namn utanför Danmark, och med en viss rätt, ty ehuru han icke har mycket be-

grepp om vetenskap (jag borde icke hafva sagt »huru», ty för honom såsom teolog är det en fördel), är han visserligen icke lärd men dock beläst och eger någon anderikhet samt en ganska flytande, bred framställningsform, hvars utmynnande i predikostil gör hans böcker så mycket mera tillgängliga för den stora allmänheten. Oaktadt han naturligtvis åtnjuter stort anseende, kunna de unga teologerna likväl få den glädjen att höra professorn i dogmatik, dr P. Madsen, kritisera och desavouera hans åsigt uti nästan alla hufvudpunkter i dogmatiken samt icke otydligt beteckna honom såsom heterodox. Martensen har nämligen varit med om sitt tidevarfs stora rörelser och har i sin ungdom tagit sig ett dugtigt hegelskt rus, hvilket insatt ganska tydliga maskor i hans berömda dogmatik, men dr Madsen har aldrig tagit sig något rus; torr, grundlig, med jylländarens sega flit, har han tillkämpat sig en mängd lärdomsstoff, utan att på någon punkt i minsta mån spränga den mest primitiva formen för sin dogmatiska uppfattning: Luthers lilla katekes; — han och icke halfhegelianaren Martensen är tidens man, som segerrikt lyfter gammal-lutheranismens fana från den teologiska katedern. Han är tidens man, men framtidens man är domprosten Gude: ingen som haft den lyckan att se denne man i hans presterliga siden-skud med sammetskantning och ordnar, med denna ousägligt hala värdighet och milda högdragenhet utbredda öfver det nobla prelatansigtet, med de afmätta stegen och sirliga handrörelserna — ingen, som haft denna njutning, har kunnat tvifla på, att han stod stod inför Danmarks primas in spe. Också han är vetenskapsman. I sin disputation, »Den hellige Nadvere», som Martensen en gång kallade »en Fenix till disputation» — träffande nog, eftersom den lika dristigt som denne fågel gäcker naturlagarne — trädde han inom skranket för den ortodoxa lutherska nattvardsläran och sökte att rädda den genom att putsa upp den gamla mystiska drömmen om »en öfverjordisk physis» och en »himmelsk kroppslighet», och medan han med rörande naivetet »öförfäktar detta begrepps realitet», talar han med lika rörande naivetet om »rationalistisk fanatism» och tror sig kunna affärda Rückerts berömda kritik af nattvardsläran med den dåliga qvickheten att den i grunden är ytlig men grundlig i sin ytlighet. Och om nu någon skulle tvifla på, att detta är vetenskap, så kunna de slå upp i ett af de sista häftena af den af hr Gude utgifna »Tidsskrift for udenlandsk Literatur» och läsa följande

gyldene ord (i en inledning af utgifvaren till ett utdrag ur en tysk teologisk skrift, som förmodligen gifver en vetenskaplig »vederläggning» af den Darwin-Spencerska utvecklingsteorien): »Man skall erkänna teologiens öfverlägsna ställning icke blott fordom, utan äfven nu, såsom vetenskapernas drottning.» Huru hafva icke alla våra små teologers hjertan klappat, när de läste denna sats! Äfven jag är en smula fackman; äfven mitt hjerta började klappa. Det var i synnerhet då jag läste denna sats, som det gick upp för mig att domprosten Gude är framtidens man. Icke sant! detta är dristigt. Hvad man nätt och jemnt kan läsa sig till mellan de biskopliga raderna, hvad professorn ännu icke vågar uttala, det utropar domprosten med en prisvärd öppen hjertighet. Masken är fallen; man ser medeltidens spöke sticka sin döds skull fram.

Eller skulle jag hafva gått för långt genom att tala om medeltiden? Det är icke mitt eget påfund. Jag glömmar aldrig, huru jag under mitt första studentår på de filosofiska föreläsningarna hörde professor Rasmus Nielsen utslunga de fruktansvärda orden: »Att säga, att vi ännu hafva en teologi, och att säga att vi äro midt i medeltiden, är ett och det samma.» Ja, i sanning, det var fruktansvärda ord. Jag var då ännu en ung, oskyldig teolog, och jag ville likväl så gruffligt ogerna vara midt i medeltiden. Och ännu i sin senaste skrift (»Almindelig Videnskabslære» 1880) säger Rasmus Nielsen: »Hvar är då den högsta, styrande vetenskapen? — Det skulle väl dock aldrig vara teologien? Ja, antag att teologien med sin outransakliga anderikedom, uppväckt ur medeltida slummer och dogmatiskt pånyttfödd till nytt lif i spekulatiöns dop, satte sig på kungastolen och började sjunga homeriskt: »ouk agathon» etc. Det skulle vara en upplifvande syn. — Samtliga vetenskaper skulle säkerligen buga sig djupt för den benådade, dock, väl att märka, på det oundgängliga vilkor att den, i stället för att sjunga, i handling bevisade att den bland alla vetenskaper verkligen är — den allra mest vetenskapliga». — Vår högkyrkliga teologi håller sig ännu till sången; den har en intagande röst.

Man ser att Sören Kierkegaard är icke alldeles spårlöst försvunnen; han har i alla fall funnit sin »Enkelte». Men huru går det hos det stora flertalet? Ack ja! »Öieblikket»* motsvarade

* Sören Kierkegaards på sin tid ofantligt ryktbara flygskrift mot statskyrkan.
Reds anm.

blott alltför mycket sitt namn: det är försvunnet, och många prester som på den tiden trodde att statskyrkan skulle störta tillsammans och glädde sig till hälften deröfver, de sitta nu i de högre embeten, till hvilka de avancerat, och glädja sig oblandadt deröfver att den blef stående. Är han då glömd? Ingalunda! Han hålles tvärtom högt i ära. Det danska hjertat är troget som guld och af naturen rymligt: det kan så förträffligt omfatta Sören Kierkegaard och biskop Martensen såsom två porträtt i en guldmedaljong. Och det är äfven ganska nödvändigt. Ty Martensen, som Kierkegaard på sin tid kunde beteckna såsom en gatpojke, hvilken kastade en sopfjerding öfver en förbigående och så vek om hörnet, blåsande i fingrarne, — han har ju sedermera vuxit upp och blifvit stor — mycket stor, och så har han den fördelen att han är lefvande. Men Kierkegaard är också en mycket stor — hädangången. När man alltså talar om att uppställa hans staty, och prisar bröderna Reitzels högsinta tänkesätt, i det de utgifva hans efterlemnade skrifter (utan att man därför just sjelf köper dem) och dessutom angriper Georg Brandes för helgerån, när han använder en modern psykologisk forsknings mättstock på det stora helgonet, så har man afbetalt sin skuld till honom, och så kan han blifva lugnt liggande i sin graf, hvilket är bäst för kyrkans ro. — Men om han nu likväl icke blefve lugnt liggande? Det är Fichte som har sagt, att om Jesus af Nazareth komme åter och säge, att alla hade glömt honom, men att man lefde i hans anda, så skulle han högeligen glädja sig. I sanning, om denne Jesu lärjunge hade samma upphöjda tänkesätt och komme åter, så skulle han knappast glädja sig, men gå ned igen i sin graf och vända sig i den.

Ett långt större inflytande på vårt religiösa lif hade ett annat reformationsförsök här hemma, nämligen grundtvigianismen, ehuru den har framgått ur långt mindre genialitet och tankekraft. Genom sitt egentliga teologiska element, Grundtvigs förmenta upptäckt af döpelseordet såsom direkt öfverlemnadt från Jesus och hvad dertill hörer, visar det sig åtminstone lika så blottadt på vetenskaplig karakter som vårt högkyrkliga parti. Men dess andra element, det nationelt-folkliga, har skänkt det dess stora spridning och betydelse för det danska andliga lifvet. Under det i den stora franska revolutionen den politiska frihetsprincipen slöt sig innerligt tillsammans med det fria vetenskapliga tänkandet, för att aldrig mera skiljas derifrån, slöt den

sig hos tyskarne under frihetstiden tillsammans med den ortodoxa kristendomen, som den plötsligen bragte till frodigt lif efter rationalismens långa dvala; men den förlorade snart grundligen sitt demokratiska element och behöll blott det nationella kvar. Med denna befrielsestrid kunna vi parallelisera slaget på reddan, hvilket som bekant hade ett väckande inflytande på Grundtvig. Men till ära för grundtvigianismen må det sägas, att den beständigt har tagit vara på sin demokratiska karakter; det är detta och ensamt detta, som denna religiösa rörelse har att tacka för att den icke, såsom den tyska, blifvit identisk med reaktion och obskurantism. I sjelfva verket kan den splittring, som nu tydligen visar sig inom grundtvigianernas läger, förklaras af förhållandet mellan de två elementen: det nationella och det demokratiska. En stark nationel rörelse är ju i följd af sin karakter ensidigt begränsad och slår lätt öfver i obskurantism; men detta gäller särskildt hos oss, därför att vi aldrig ha gått i spetsen för utvecklingen, utan måste utveckla oss sjelfva genom impulser utifrån, från de stora kulturfolken; det är icke med blonda, oskyldiga, danska fysionomier, utan med franska, tyska och engelska drag, de stora moderna idéerna komma och klappa på hos oss; hvad under då, att många beskedliga folkhögskolemenniskor bli ängsliga för dessa främmande, förkättra dem som odanska, korsa sig och hellre, när de likväl känna behof af en smula hedendom, hemta uppbyggelse ur barnsliga tolkningar af nordiska myter, som visserligen också på sin tid, likt kristendomen, kommo utifrån, men som hafva en så gammal infödingsrätt.

Deremot höjer den rätta demokratiska andan sin röst för individens frihet att verka efter sin förmåga och sin öfvertygelse, i det den alstrar en kraftig och sund tro derpå, att ett godt resultat kan uppstå blott der hvarest alla krafter få lof att verka utan hinder, för så vidt de ej ingripa i andras frihet.

Allt efter som det ena eller det andra af dessa element har öfvervigtet, måste också vidt skilda resultat uppkomma. Och sålunda se vi å ena sidan en del af grundtvigianerna icke öfverbjudas af de mest högkyrkliga i fanatisk och obskurantistisk afsky för hela vår unga fritänkarerörelse, under det å andra sidan många af grundtvigianismens mest framstående män sluta sig tillsammans med olika tänkande till vänskapligt samarbete i gemensamma frihetssträfvanden och vid många tillfällen yttra sin glädje öfver att kunna arbeta tillsammans med dessa män af

en alldeles motsatt lifsåskådning, såsom har skett genom alliansen mellan den politiska och den literära venstern. Detta visade sig i synnerhet vid den fest, som venstern i februari månad gjorde för Hostrup, då han å nyo, i ett nytt spår, hade upptagit sin dramatiska författarverksamhet, och som väckte en viss uppmärksamhet hos högern, eftersom man deri såg en slutlig stadfästelse på den mycket omtalade alliansen. Hostrup uttalade sig här vackert och öppet så väl om sin meningsskiljaktighet från den literära venstern som om sin glädje att kunna vänskapligt enas med densamma i gemensamma humana sympatier, och lade här till den önskan, att striden mellan partierna härstädes måtte föras mindre bittert och med personligt undseende, liksom han också sedermera på en särskild afgörande punkt visade sitt frisinne genom att instämma i Bergs yttrande, att han (Hostrup) säkert med glädje skulle se dr Georg Brandes på hans svärfars (Hauchs) lärostol. Att han för sitt deltagande i och sitt uppträdande under denna fest måste utstå angrepp och hån från nästan alla högerbladen, och att ändtligen hans gamle vän, vår sjelfskapade Zionsväktare, hr Ploug, högtidligen slet sönder länken mellan de nationalliberala och honom — det kunde blott tjena till att ytterligare visa hvilken oerhörd skillnad det var mellan honom och dem, mellan den väl ackrediterade grundtvigianismen och det äkta högkyrkliga partiet. Tydligt är det en rikare och vidsträcktare utbredning af denna grundtvigianism man må hoppas på, så vida det skall kunna bli tal om att finna en modus vivendi mellan de positivt religiösa och fritänkarne. Grundtvigianerna äro ju också det enda religiösa parti, som i sjelfva den religiösa innerlighetens namn höjer sin röst för församlingens frihet, åtskiljandet af stat och kyrka, borgerlig vigsel, borgerlig ed, konfirmationsfrihet (särskildt upphäfvandet af en bestämd åldersgräns) o. s. v., idel frihetsfordringar som sammanfalla med fritänkarnes och som de hafva ärft från sin mästare.

Då man ofta har kallat grundtvigianismen »den glada kristendomen», så träder »den inre missionen» i motsats till densamma såsom den mörka kristendomen, med en afgjordt pietistisk prägel, men också med folklig tendens. I ett stundom drastiskt forceradt, folkligt kapucinerspråk och väsen uppträda dess koryféer som väldiga botpredikanter, hvilka älska att måla den onde på väggen och låta sin tvifvelaktiga vältalighet stråla mot hel-

vetets mörka bakgrund. Pastor Frimodt, en af deras mest ansedda män, var bekant för den öppenhjertighet, hvarmed han ofta för de efterlevande uttalade sin förmodan om att salig den och den befann sig i helvetet; han egde en utomordentlig makt öfver sina åhörare och det var alltid för honom lätt att åstadkomma medel till kyrkliga och välgörande ändamål. Vid hans begrafning höll pastor Vilhelm Beck ett tal, som var ett märkligt stycke inre-missions-vältalighet, hvari ordet »Jesus» förekom ett par gånger i hvarje sats och hvars smaklösa tema var att det ordades mycket om hvem, som skulle bli Frimodts efterträdare, men Jesus skulle vara Frimodts efterträdare; Frimodt tillkom det (liksom Johannes döparen) att aftaga i våra hjertan och Jesus att tilltaga. I teoretiskt hänseende skiljer sig den inre missionen obetydligt från det högkyrkliga partiet, men genom hela sin praktiska riktning griper den tydligen, i synnerhet på de många metodistartade mötena, djupare ned i folket, hvars starka nerver tycka om en kraftig stimulus.* Alldeles i motsats till grundtvigianismen, kommer den inre missionens spridning af levande kristendom ständigt att vara liktydig med spridningen af en ljusskygg, kulturfiendtlig fanatism, som öfver allt måste göra striden härstädes skarpare. Ju mera levande helvetet manas fram för det religiösa medvetandet, ju mera oförsonligt måste de, som först och främst äro dömda till helvetet, gripa till vapen för sin existens.

Jag har nämnt professor Rasmus Nielsen såsom utgången från Sören Kierkegaard; efter att hafva emanciperat sig från honom, kom han i intim förbindelse med grundtvigianerna, men den enda verkan deraf, som kan spåras i hans uppträdande, är den för hans filosofi visserligen icke gynnsamma utvattningen i populära föredrag, hvilken bidragit till att föröka det sväfvande och tvetydiga i hans ställning inför de religiösa frågorna, närdt af hans sprittande, kameleontaktiga vältalighet, hvari ofta »infiner sig ett ord, just der begreppet fattas». Han är ännu trogen sitt gamla problem om tro och vetande med sitt bekanta lösningsförsök: dessa principers »absolut olikartade beskaffenhet»; i en festskrift vid vårt universitets fyrahundraårsfest (1879) behandlar han det; han berör det i sin »Almindelig Videnskabs-

* Som man finner, är Danmark nog lyckligt att ega en motsvarighet till vår berömda »evangeliska» fosterlandsstiftelse med dess kolportörsväsen och drastiska predikokonst.

Red:s anm.

lære» (1880) och enligt hvad man berättar är det ock ämnet för en afhandling, han som rector magnificus skrifver till universitetsprogrammet på konungens födelsedag.

Oaktadt han ännu håller fast vid »ett genom undret bestämdt gudsförhållande» såsom »religionens oafvisliga fordran» och förfäktar »ett frihetslif, som blott religionen kan gifva», synes han dock alltjemnt blifva radikalare i sin ställning mot det positivt dogmatiska, och hela sidor igenom skulle man kunna tro sig läsa en fritänkare. Han häfdar vetenskapens rätt att döma om sättet hvarpå det öfvernaturliga framträder i den naturliga världen, men icke att döma om det öfvernaturligas giltighet; vetenskapen vänder sig med oundviklig kritik mot det öfvernaturliga i gamla testamentet, och med det öfvernaturligas yttre realitet i nya testamentet går det alldeles på samma sätt (se Videnskabslære sid. 273 o. f.) Han förbiser dock, att det just är på den »udvortes realitet» det beror för de kyrkligt troende: här är Rhodus. Härmed öfverensstämmer helt och hållet, när hans gamla mystiska begrepp »Åndsvirkelighed» allt mer och mer synes närma sig hvad man kallar »myt». Det skulle ligga utanför min uppgift, att här närmare inlåta mig på denna »Uensartethed's»-lära; den är blott en individs filosofem — dess värre, ty det är uppenbart att, för så vidt den hade vunnit erkännande, kunde den hafva varit en fruktbarande utgångspunkt för ett öfvergångsparti, ett slags spekulativ rationalism, såsom en lära som i hög grad påminner om teorien om den dubbla sanningen, den filosofiska och den teologiska, i skolastikens upplösningstid. Om den hade bildat en skola, så skulle denna skola hafva kunnat omfatta en hel skala af olika blandningar af det religiösa och det vetenskapliga elementet, ända ifrån en innerlig, om än jmförelsevis föga dogmatisk religiositet utan stark avslutning, men också alldeles utan misstro till den fria vetenskapen — och intill en radikal vetenskaplig tankegång med ett minimum af positiv religion, och denna skala skulle således hafva kunnat utgöra en förbindelse mellan de två motsatta lägren. Men, som sagdt, professor Nielsen står temligen ensam i denna uppfattning.

En annan fältherre utan här är cand. theol. A. C. Larsen; han representerar ett intressant fenomen, nämligen den egentliga rationalismen, som vi icke hafva. I slutet af århundradet och i början af detta hade den gamla tyska rationalismen i sin yt-

ligaste form uppnått en betydlig utbredning i Danmark, för att derpå hastigt sjunka ned, då det religiösa lifvet åter reste sig i sin styrka genom Grundtvigs och Kierkegaards uppträdande, och då Martensen elektriserade teologien fram genom den hegelska högerens spekulativa dogmatik. Blott hos H. N. Clausen var det ännu en helt tunn rationalistisk åder kvar, som försagd framqvälde i hans vacklande skrifttolkning; den härstammade dock icke från den gamla rationalismen, utan från Schleiermacher, som jemte Hegel var fader till de högst olikartade sönerna: den moderna tyska ortodoxien och den moderna tyska rationalismen, som snart öfvergick till öppet fritänkeri. Men då den Hegel-Schleiermacherska venstern, med Strauss, Baur och Feuerbach såsom höfdingar, började sin radikala kritik, då satt ortodoxien hos oss redan för fast i sadeln för att låta sig rubbas, och sjelfva Clausen var den som ifrigast försökte att bemöta otroskritiken — kanske därför att han var den ende som kunde förstå dess vetenskapliga betydelse. Blott en teolog, Magnus Eirikson, arbetade vid den tiden från en sjelfständig utgångspunkt i samma riktning som Strauss och Tübingerskolan (under åren 1863—1873), men hans skrifter fingo endast ringa spridning och inflytande. Samma öde har sedermera hr A. C. Larsen haft, som i synnerhet under pseudonymen Theodorus har utsänt en följd småskrifter, hvori han med omisskännelig värme och med en viss talang kämpar för en rationalistisk kristendom utan mirakeltro och dogmatik, med det nya testamentet, men väl att märka det af Strauss och Tübingerskolan genomkritiserade nya testamentet såsom grundval; genom denna fasta historiska grundval skiljer den sig från den gamla rationalismen, men sammanfaller med den genom de mest framträdande positiva trossatserna: den personliga odödligheten och ett väsentligen deistiskt gudsbegrepp — under det å andra sidan förhållandet till Jesus träder starkare fram, liksom här också kan sägas vara en innerligare uppfattning och tillegnande af den kristliga lifsåskådningens grundtankar (man tänke t. ex. på den gamla rationalismens naivt optimistiska betraktelse af menniskonaturen — »denna lögn om arfsynden»).

Sjelfva den teologiska vensterns historia har emellertid visat, att det för vetenskapligt anlagda naturer är ytterst svårt att stanna på denna punkt. Strauss och Feuerbach genomkritiserade obevekligt odödlighetstron; den förre slutade med ett

spinozistiskt gudsbegrepp, den andre, ständigt jagad af en sjudande längtan efter konkret klarhet, såg småningom i allt religiöst blott den menckliga önsknings hallucination och fördes till materialismens gräns; hvad ändtligen Baur beträffar, så är der beständigt en dimma från den hegelska religionsfilosofien, hvilken i hög grad tvetydiggör både hans odödlighets- och gudsbegrepp, som i alla fall säkert icke mycket liknade de vanliga kristnas.

Annorlunda ställer sig saken emellertid, när talet är om menniskor, hvilka naturen icke danat till tänkare; tanken har hos dem hvarken kraft eller mod att rikta ett sönderbrytande angrepp på den fasta väfnad af associationer af tankar och känslor, hvilka ända från barnåren spunnit sig kring dessa idéer och kring sjelfva det kristna namnet, medan likväl många — ja, i det mera bildade samhällslagret de flesta — hafva anknytningspunkter för rationalismen. Alla hafva punkter, der de tvifla, de flesta punkter, der de förkasta. Här synes det alltså att nyrationalismen borde få en rik skörd; man skulle tro, att den här borde komma ett allmänt behof till mötes. Under en normal utveckling måste samma utvecklingsfaser, som individen genomgår, finnas i samhället. Nu är förhållandet i vårt samhälle det, att der finnes ortodoxi och fritänkeri, men ingen rationalism. Men i individen är förhållandet det, att ingen utvecklar sig från ortodoxi till fritänkeri, utan att vid en viss tidpunkt vara rationalist. — Hvad är orsaken till denna brist på parallelism?

Orsaken kan icke vara någon annan än slöhet och maklighet, och derfor har jag dröjt utförligt vid ett parti, som lyser med sin frånvaro, emedan just dess tystnad ropar emot vårt religiösa lif. Men oaktadt hr Larsen sålunda är hänvisad till att hålla föredrag för sig sjelf och korrespondera med sig sjelf, har han dock icke uppgifvit hoppet: »Jag äflas icke att vinna anhängare; jag har kraft att stå allena. Allt emellanåt qväder jag min visa. Låt nu menniskor blott håna eller tiga; på höstens slask och vinterns barskhet följer vårens friska rikedom. Äfven om jag icke skulle upplefva det, är jag viss på att det kommer en dag, då skogen genljuder af fågelqvitter, en dag, då 'det eviga evangelium' i sin friborna skepnad får en plats hos Danmarks folk och kyrka» (»Död og Udödelighed», slutet).

Katolicismen har under den senare tiden genom en verksam propaganda fått en viss utbredning, i synnerhet i de ad-

liga kretsarne. I början af 1870-talet framkallade detta en kontrovers mellan de två kyrkoafdelningarnes ordförande: biskop Martensen såg sig föranlåten att träda upp och gjorde det med sin ytliga och tarfliga skrift »Katholicisme och Protestantisme» (1874). Derpå svarade den apostoliske prefekten för Danmark H. Grüder med en bok, »Det protestantiske og det katholske Troesprincip» (1875), hvori han med mycken lärdom blottade Martensens om okunnighet vitnande postulater i andra hand samt med en vädresserad klerks hela färdighet sönderhög och spetsade de logiska fel som alltid vimla i en skrift af Martensen. Dessutom lät han tunga hugg falla på sjelfva den protestantiska läran, särskildt rättfärdiggörelsen af tron allena, hvilken Strauss kallade dess Akilleshäl. Här ser man i sanning »hök öfver hög»,* och det ser ut, som en ödets ironi, då Martensen och protestantismen beskyllas för »naken naturalism». — Det är skäl att gifva akt på, att ehuru Martensen ser att »tron och förnekelsen vältra sig fram i allt bredare strömmar», så tyckes han dock, som hr Grüder med rätta anmärker, mera frukta för »den stora, papistiska rörelse, som går genom världen». Sedermera har nämligen förhållandet helt och hållet förändrat sig. Då den franske jesuiten pater Felix nyligen gästade Köbenhavn, strömmade hela den bildade religiösa publiken till det katolska kapellet och den lokal, der han höll sina predikningar och med komiska sofismer bekämpade fritänkeriet; högerbladen voro andäktiga och till och med studentföreningen måste njuta den kostliga romerska honung, som strömmade från hans läppar; nu hade man tydligen glömt farhågan för »den stora, papistiska rörelsen» af ångest för att drunkna i otrons strömmar, och grep med glädje den utsträckta jesuitiska handen. Man var rörd; pater Felix var ju martyr för de ogudaktiga franska republikanerna — sålunda tänkte man 1881, men 1874 fröjdade sig Martensen åt Tysklands kulturkamp och »den genom protestantismen bestämda statens» förföljelse af de katolska biskoparne.

Hvad ändtligen judarne angår, så intaga de såsom religiöst parti icke någon framstående ställning, så mycket mera som många af de judiska familjerna hafva emanciperat sig från Jehova (oaktadt nästan ingen formelt har skilt sig från församlingen) och hylla fritänkare-åsigter, liksom också icke få af de

* »Der er Hög over Hane» eller »Hög over Hög» är ett ordstäf, antydande att hvar och en har sin öfverman. *Red:s anm.*

judar, som uppträda inom literaturen, tillhöra den literära venstern. Äfven i sjelfva den synagogan besökande menigheten har en rationaliserande riktning gjort sig gällande: dess herde dr Wolff tillhör sjelf denna riktning, hvilket tydligen visade sig i hans lika så lärda och utmärkta som humana verk »Talmud-fjender» (1878), hvori han med saktmodig fasthet, på ett för motparterna blygselignifvande sätt bemötte de skamliga angrepp, hvarmed ett klöfverblad af bornerade högkyrkliga (hrr Blädel, Kock och Martensen) hade sökt att fanatisera de kristne mot detta föga utmanande samfund.

Vi ha nu betraktat hufvudgrupperna af de positivt religiösa som spela någon roll i det danska andliga lifvet (enstaka andra sekter, såsom irvingianism och mormonism existera väl, men utan yttre lifstecken) — återstå fritänkarne, denna grupp som jemförelsevis är till antalet mycket ringa, men som icke dess mindre under det sista årtiondet (särskildt efter dr Georg Brandes' uppträdande) har hos oss blifvit en stormakt, i det literaturen småningom nästan uteslutande tillfallit den literära venstern.

Genom den ställning de intaga gent emot kristendomen åtskilja sig fritänkarne bestämdt från rationalisterna, såsom de revolutionära skilja sig från de reformyrkande — rationalisterna vilja icke skilja sig från kristendomen och kyrkan, men rensa dem icke blott från menliga tillsatser efter den apostoliska tiden (på samma sätt som reformatorerna), utan också från allt det, som härstammar från sjelfva stiftelsetidens föreställningskrets och som är i strid med det menliga förnuftet, sådant som detta senare har utvecklats sig: det som Kant träffande kallade det statutariska, den provisionela ställningen, hvars lott det är att falla bort, när bygnaden är rest, — men då de känna sig i fullkomlig öfverensstämmelse med sjelfva den kristna lifsåskådningen, förfäktade de sin fullkomliga rätt till att heta kristna, ja, än mera, de betrakta sig som de rätta kristna, hvilka icke suga på skalet, utan hafva knäckt det och njuta kärnan. Fritänkarne deremot känna, att de stå på en helt annan ståndpunkt, och med all aktning för kristendomen såsom en andlig makt, hvilken har varit af utomordentlig betydelse i den historiska utvecklingen, kunna de icke i densamma erkänna någon absolut sanning, som de skulle böja sig för; i det de se framåt och icke tillbaka, vilja de icke bära namnet af en stor man, som är död för två tusen år sedan, och kalla sig ofta med för-

kärlek hedningar. Derför voro t. ex. Goethe och Schiller fritänkare, medan Lessing, huru det nu än må förhålla sig med hans spinozism, väsentligen uppträdde och kämpade för rationalismen.

Sålunda är då fritänkeriet en mycket vid bestämning, som kan rymma mycket olikartade åsigter, och en blick på fritänkeriets historia visar också, att detta har varit fallet. Man hör därför äfven ofta de kristna stoltsera deröfver, att medan de i det hela förete anblicken af en fast sluten falang, så är fritänkeriet ett rike, som söndrar sig mot sig sjelf, med likaså många åsigter som der finnas individer, ja, som der äro vexlande nycker och drifter, därför att intet annat sammanhållande band fins, än den gemensamma förnekelsen af den uppenbara sanningen. De hedersmännen borde dock hafva vetat från sitt nya testamente, att djefvulens rike icke kan söndra sig mot sig sjelf, följaktligen skall väl efter deras uppfattning icke heller fritänkeriet kunna göra det. Den förhastade slutsatsen beror på en fullständig brist på historisk blick. Saken är, att i de stora dragen visar sig hvarje tids fritänkeri prägladt af periodens herskande filosofiska grundåskådning. I slutet af förra århundradet var det franska fritänkeriet väsentligen voltairism med dess deistiska gudsbegrepp; vid århundradets gräns hade det i Tyskland till standar den kantska förnuftskritikens morallag med dess kategoriska imperativ, under det man i England höjde en motsatt etisk fana: den empiriska utilitarianismen, och åter något senare var fälttecknet i Tyskland den venster-hegelska panlogismen. Hvilken är nu alltså den herskande nya vetenskapliga grundåskådningen, ty det synes sålunda vara den, i hvilken vi må söka den gemensamma positiva grundvalen?

Ingen bildad kan länge blifva svaret skyldig: det är utvecklingsteorien, denna storartade vetenskapliga hypotes, som skaffar enhet i tillvaron, i det den betraktar alla lifsformer såsom en sammanhängande följd, hvars utveckling beror på den högre grad af lifskraft, som beständigt måste följa med organismens närmare lämpande efter omgifningarne, och tillägger att blott de mest lifskraftiga former hålla den uppe under kampen för tillvaron, i det ärftligheten beständigt bevarar resultaten af den ena generationens arbete för den nästföljande, så att ett verkligt framsteg nödvändiggöres, och som icke rycker menniskolifvet ut ifrån den öfriga naturen, utan betraktar det som en led i en oändlig helhet och i dess lagar ser specialiseringar af

de samma som råda i universum. Icke som skulle denna lifs-
 åskådning vara absolut ny; tvärtom, ifall man fordrar ålder, så
 kunna få berömma sig af en längre stamtafa. Så snart det ve-
 tenskapliga tänkandet blef födt och vaknade till sitt första stam-
 mande lif på Joniens och Storgreklands leende kuster, så häg-
 rade också, som bekant är, denna gigantiska syn för dess gry-
 ende medvetande (Anaximander och Empedokles) och sedermera
 har den alltjemnt då och då visat lifstecken, till dess den i slu-
 tet af förra århundradet nästan samtidigt i olika konkreta for-
 mer uppvexte hos flertalet af tidens förnämsta hufvuden (La-
 place, Goethe, Kant och i synnerhet Lamarck), för att ändt-
 ligen hos Darwin och Spencer och deras lärjungar framträda
 med ett empiriskt material och ett konsekvent genomtänkande,
 som den aldrig förr kunnat förfoga öfver. Det är för denna
 teori — denna vetenskapliga, hela tillvaron omfattande hypotes
 — som i Tyskland den hegelska spekulationen och dess motsats
 den schopenhauerska har måst stryka flagg, och äfven i Frank-
 rike ställa sig de nyare filosofiska krafterna gynnsamt emot den.
 Danmark var för densamma en terra incognita, till dess i bör-
 jan af 1870-talet vår kinesiska mur föll och allahanda moderna
 idéer, i synnerhet genom Georg Brandes' uppträdande, satte
 sinnena i rörelse, så att det som förr blott hviskats i enstaka
 mäns studerkammare började ropas från taken. Således var det
 lätt förklarligt, att läran om den naturliga utvecklingen med
 denna nya blick på tillvaron, i hvilken det, som Darwin säger,
 är »grandeur», måste mäktigt tilltala alla de män, som icke voro
 tillfredsställda med den bestående religionen, och gifva prögel åt
 deras tankegång. Det saknas icke heller vittnesbörd om att det
 förhåller sig sålunda.

J. P. Jacobsen, »Marie Grubbes» och »Niels Lyhnes» för-
 fattare, var den förste som införde Darwin i vår literatur, i
 det han gaf oss en utmärkt öfversättning af hans förnämsta
 verk och i originalartiklar i »Nyt dansk Månedsskrift» utveck-
 lade de darwinska grundtankarne. Oaktadt Georg Brandes mera
 uppträdt som Mills och Taines än som Darwins och Spencers
 lärjunge, kan dock ingen, som har kännedom om hans skrifter,
 hysa tvifvel om att han står på denna ståndpunkt, som också
 populariserades genom flere artiklar i den af honom och bro-
 dern, Edvard Brandes, utgifna tidskriften »Det nittende År-
 hundrede», hvilken intill 1877 var det nya partiets fästning.

Dr Höföding skref sin »humane Ethik» (sedermera öfversatt på tyska) väsentligen från utvecklingsteoriens synpunkt, om han än icke helt och hållet instämmer med de engelska mästarne, utan också är påverkad af tysk filosofi, och samma ståndpunkt intager han i sina (ännu icke utgifna) föreläsningar i psykologi. I följ, då dr Ploug hade riktat ett våldsamt angrepp mot den literära venstern och den lifsåskådning, som hans egen bristande sakkunskap och fanatism tillskref densamma, hvilket gaf anledning till en bekant fejd, skref dr Pingel, efter det äfven han offensivt deltagit i striden, tre artiklar »om det literaire Venstres Standpunkt», såsom en positiv afslutning på fejden (Morgenbladet i mars 1880, sedermera utgifna som broschyr). Äfven han hänvisar här till utvecklingsteorien med dess monistiska verldsbetraktelse, ett panteistiskt, naturen täckande gudsbegrepp och den naturalistiska sympatimoralen. — Allt detta utgör otvetydiga vitnesbörd, hvad för en lifsåskådning det är, som de danske fritänkarne förfäktat mot den herskande, som de bekämpa; och om det än är naturligt, att det fins många fritänkare, hvilkas ställning medför att de icke sjelfva ha kunnat sätta sig in i dessa stora frågor och tillräckligt undersökt grunden, så kan man likväl med temlig säkerhet antaga, att de äro af samma anda, att dessa idéer, som ligga i luften, präglad deras tankegång, och att de se upp till denna läras tolkar, såsom till sina naturliga ordförande.

Detta är, så vidt jag kan se, i de stora hufvuddragen den nuvarande partiställningen i Danmark. När man blickar tillbaka på det sista partiet, kan det icke nekas att fritänkeriets ställning nu är en helt annan än då det först uppträdde: genom sin ihärdiga existenskamp har det vunnit en betydande terräng och genom sin andliga kraft tilltvungit sig gehör hos den stora, mera trögtänkta publiken. Det har funnit allians hos ett frisinnadt parti af de religiösa, för hvilka den olika lifsåskådningen icke är något hinder att sympatisera med dess praktiska sträfvanden. Slutligen, en begynnelse har redan blifvit gjord till att detta parti kan vinna platser i folkrepresentationen, och det har sålunda utsigt att småningom, från att vara ett fredlöst och afskydt band, kunna kämpa sig fram till att blifva en minoritet, som måste respekteras och hvars intressen måste beaktas.

”Politiska Kandestöbere” i ny upplaga.

Af

GUSTAF GULLBERG.

Herrar hufvudstadspolitici kunna aldrig mäta sig med landsortens politiska kannstöpare.

De kunna aldrig så odeladt egna sig åt studiet af de politiska förvecklingarne, ty de ha så mycket annat att tänka på.

Derför finnas alltid i landsorten och enkannerligen i de minsta städerna de största politikussarne.

De äro specialister, och det är endast undantagsvis som en disputation om Boman & C:is målade kungar, knektar och drottningar kan draga deras uppmärksamhet från hvad de verkliga kungarne ha för sig.

De äro specialister, sade jag, därför att de vanligtvis hvar och en följa ett särskildt lands förhållanden med ett särskildt intresse.

Så t. ex. har den der länge afskedade majoren tagit norrbaggarne för sin privata räkning, redaktören der borta i hörnet har tagit franska republiken och nihilisterna om hand, och lilla grekiske vice konsuln har tagit Grekland och Turkiet på entreprenad.

De bilda alltid ett kotteri på källaren, och vi andra, som sitta här och hvar i sofforna vid vårt lilla glas, lyssna andäktigt till de vishetens och den högre politikens profetior som gå ur deras mun.

Synnerligast är det lilla konsuln — »Alagrecquen» som han kallas — som är den hvassaste. Hans lilla klotrunda ansigte skiner af entusiasm när han talar om Grekland, och han öfvar sig dagligen i sabelfäktning. Han svärmar äfven för Byron och tar hvarje dag lektioner i simning på en soffa med Hazellii hemgymnastik i näfven. Detta i händelse någon äreförgäten muselgubbe skulle få lust att kasta honom i Hellesponten. Han har nämligen för en häpnande verld förklarat, att han tänker ställa sin $2\frac{1}{4}$ aln höga person till den grekiske konungens disposition så fort striden börjar och kämpar och nordmannakraft tarivas.

Till dess nöjer han sig med att låta sitt strategiska snille lysa för oss. Han för arméer af dominobrickor, lägger pontoner öfver floder af dålig kognakstoddy, som bildas på det haltande bordet i källarsalen, och utför de mest briljanta operationer mot fienden.

Hemtar han någon gång andan, så fattar långa majoren tag i norrbaggarne. — Då är det roligt att vara med.

Han står ännu kvar i armén och väntar hvarje dag att bli inkallad för att gå öfver gränsen.

Då ska 'f-n ta' »sverdruparne», Jaabæk och hela ligan. Långa majoren skall gå i spetsen, storma stortingsbyggnaden, kasta ut alla rabulisterna och sätta handklofvar på dem. Jakobsen, Welde och Berner skola tvärt fusiljeras och det absoluta vetots rätt proklameras. Konungens apanage skall fördubblas, och vågar den »ohängde» Björnson sticka näsan hem igen, så vrider långa majoren den rundt omkring på honom.

Man kan se huru »svärdsordens band på hans rock rodnar af vrede när han talar om Björnson, men källarmästaren ler, ty vid sådana tillfällen går alltid toddyn åt för att skölja ned förtreten.

Men så kommer redaktören emellan.

Han hör alltid lugnt på och sköter kantine till turen kommer till honom, och det är alltid sist, för han är ju endast en murfvel.

Det är han som svärmar för Frankrike och nihilisterna. Han är sjelf ett stycke nihilist, ty han tror på intet sedan han i 11 år förgäfves sökt att »ta kandidaten». Och det var naturligtvis bara kabalers skull och hans snilles att han misslyckades. Ty snille hade han allt för mycket för akademien och därför blef han nihilist och publicist.

Det är emellertid bara på afstånd han är frisinnad och på källaren. I våra inre förhållanden och i sin tidning är han moderat-liberal.

Men han har alltid lust att gnabbas med de tvänne andra, och det är denna olyckliga lust som grumlar friden och samlifvet mellan dessa våra tre förnämsta politiska ljus.

Ty långa majoren älskar hvarken franska republiken eller nihilisterna och Alagrecquen icke heller.

Men på sista tiden har vår redaktör gifvit Gambetta och republiken på båten, ty sedan han en gång klippt en ståtlig artikel om deras herrlighet ur Dagens Nyheter blef han icke på

tre dagar bjuden på toddy af Alagrecquen och majoren, och sedan dess klipper han endast de konservativas verop öfver dem.

Men på nihilisterna håller han. Det hjälper hvarken böner eller toddar. Nihilisterna, de äro hans folk. Ryssland måste ha en konstitution och tyrannerna qväsas.

Det var egentligen härom striden knöt sig härom qvällen.

Lilla konsuln var något trött efter simöfningarne och deltog icke i diskussionen, men så var redaktören desto piggare. Han hade nyss för ett-tusende och första gången gifvit långa majoren rätt i att Björnson borde »nackas», Handelstidningen indragas, Posse landsförvisas och bönderna lefvande begrafvas, och han tyckte därför att *han* en gång borde få medhåll.

Han kände visst någonting i luften, att något stort var i görningen, alldeles som nihilisterna i England, ty han talade bara om bomber och minor, tyranner och sjelfherskare.

Alagrecquen hade slumrat in efter dagens mödor och drömde nu om Sebastopol, och långa majoren teg och hörde på.

Det kunde icke komma någon dispyt i gång, men det var också något tidigt än på dagen och åhörarne hade ännu icke anländt.

Redaktören tystnade af sig sjelf, lilla konsuln slogs ännu hörbart vid Sebastopol och samtalet afstannade.

Då gick en engel genom rummet i en sättarpojkes gestalt — eller rättare rusade, ty med hastigheten af en bomb slog han ned i salen och stack ett telegram i redaktörens hand.

Han bröt det.

De andra sågo nyfikna på honom, men upp sprang redaktören. Hans röda näsas röda näsborrar vidgades och blefvo än rödare. Med ett triumferande leende och en gest, värdig en tragedihjelte skakade han telegramet.

»Vänta!» var hans enda ord, hvarefter han rusade på dörren.

Långa majoren och lilla konsuln tittade på hvarandra, togo en klunk och tittade igen.

Hvad kunde stå på?

Skulle det bli allvar mot Norge? Majoren började mumla något om en outhärdlig reumatism.

Hade Grekland slagit till? Konsuln bleknade, hans tupé slaknade. Märkvärdigt hvad hans bröstlidande tagit till på sistone.

De tittade på hvarandra och drucko ut. Så reste de på sig.

»Aj, aj, aj,» väsnades majoren och bad Alagrecquen ge sig lite massage på högra armen. »Jag får visst intaga sängen.»

Konsuln hostade förskräckligt. »Tror du att Nissens bröstchokolad hjälper? — Jag har säkert förkyllt mig under den fördömda simningen.»

»Aj, aj, aj!»

»Åh, hurr, hm!»

Och så skildes de åt, de tappre!

En märkvärdig förstämning hvilade öfver den lilla staden. Det var som funnes det åska i luften, fastän det var 20 grader kallt.

Långa majoren mötte som hastigast landshöfdingen, öfver hvars högaristokratiska ansigte en bekymrets slöja hade lägrat sig.

Majoren stack in i en port. Det syntes tydligt att vederbörandes tålmod brustit. Det gälde norrmännen. Han beslöt att lägga sig med kalla omslag och skicka efter husläkaren.

Öfverallt på hemvägen såg han posterande grupper kring på knutarne anslagna plakat. Hans nyfikenhet var stor, men han vågade icke närma sig.

Der kom borgmästaren. Äfven han såg nedslagen ut. Fiskalen gick och led som om ingen fyllbult pliktfälts på fjorton dar, och stadens ende, kobente polisbetjent hade tårar i ögonen.

Jo, jo! Det måste vara oro i landet!

Men hvad nu? Der kommer Alagrecquen rullande fram med farten af en Belpaires ångvagn.

Kan han springa så fort med sin hosta? Han får lungсот på kuppen!

Han viftar med ett tryckt plakat!

»God dag igen! Puh! — Har du hört? — — Ah, den motionen gjorde godt för mitt bröst; jag känner mig som en annan människa — —»

Majoren ryckte plakatet ur hans hand och stirrade derpå. En suck undslapp honom. Smärtans? Lättnadens?

Alagrecquen reste sig på täspetsarne och tog honom under armen. »Hm, jag känner mig riktigt kry. Kom så gå vi till källaren och ta ett parti domino.»

»Ja, det göra vi», sade majoren, »den der massagen var allt bra, den; nu kan jag kröka på armen igen.»

De skyndade till källaren, morska, modiga.

Grekland pratade ännu, utan att slå till. Sverige hade ännu

inte förlorat tålamodet emot norrbaggarne — *det var ryske cza-
ren som var mördad!*

Men se redaktören skulle få sina fiskar varma, som narrat
lungsot på den ene och reumatism i den andres senfulla armar.

Och se, der satt syndaren, stolt, öfvermodig, med sitt extra-
blad för brillorna.

Han hade visserligen icke vågat gifva ut det tryckt med
röda typer, men så innehöll det heller inga beklaganden. — I
morgon skulle han skrifva en rafflande artikel.

Nihilisterna hade segrat, hans folk hade segrat. Han kände
på sig att han skulle kunna ta kandidaten.

Men det kom malört i triumfens fyllda bägare. In trädde
majoren och konsuln, sträfva, strama.

De öfriga gästerna sutto tysta och förstämde, studerande
den förfärliga nyhetens minsta detaljer.

Konsuln och majoren slogo sig icke ned vid redaktörens
bord. Den nihilisten!

Men till slut bröts tystnaden och ett allmänt politiserande
började. Till och med de som i våra trenne politikussars när-
varo aldrig vågat klyfva näbb i sådana saker, gormade som värst.

Men det tog också hus der det är hetast.

Öfver allas röster höjde sig majorens brumbas, konsulns
diskant och redaktörens kognaksbaryton.

De förenades i stridens hetta gent emot dem, som vågade
tala politik i deras närvaro.

Snart voro de segrare på platsen, men nu fick redaktören
sitta emellan.

Han väsnades, svängde med armarne och sköljde strupen,
men öfverflyglades af de båda andre, som voro lika hetsiga. Han
steg upp på en stol och loftalade Russakoff, men drogs genast
ned igen.

När klockan var 12 och källaren skulle stängas var redak-
tören betydligt hes, konsuln hade slagit sönder tretton likörglas
(efter hvarje sats, satte han glaset i bordet med sådan kraft att
foten gick af) och majoren ramponerat en korgstol.

Men det värsta af allt — de båda hade svurit hat mot re-
daktören och hotat angifva honom hos fiskalen för smädliga ytt-
randen om kejsar Alexander.

Det var härpå han funderade när han något ruskig styrde
sina steg hemåt.

Han såg i perspektiv munlås och gluggceller. Det var inga angenäma utsigter.

Han gick hem för att lägga sista handen vid sin tidning, som skulle utkomma dagen derpå. Goda råd voro dyra. Han slungade ut ett tvåspaltigt anatema mot den usla nihilistligan.

Den vackra artikeln började med dessa ur hjertat gående, gripande ord:

»Ett skri af smärta, harm och förbittring tränger sig i denna stund fram ur hela den bildade verdens bröst. Brottets män och kvinnor fira sina saturnialier, under det verdens samvete skälver af ångslan och bäfvan öfver den tilltagande syndfullheten. Ty en synd, en gräslig, förbannelsevärd synd är det att bära hand vid Herrans smorda, endast därför att den utkorade är monark», etc. etc. i samma rörande stil.

Sedan lade han sig att sofva med godt samvete, men drömde ändå om justitieombudsmannen.

På morgonen knackade det på dörren. Han rusade upp — men det var bara källarvärdens dräng med en räkning på:

»An. En sönderslagen stol ..... kr. 4.50.
» Tretton likörglas à 50 öre ..... » 6.50.

Summa kr. 11.—

Qvitteras med tacksamhet.»

Han visste nogsammt att det ej var han som slagit sönder kalaset — men han ville icke stöta sig med folk och så betalade han.

När klockan var 10 kom tidningen ut och lösnummer gingo dugtigt åt, och klockan 11 frukosterade redaktören i all vänskaplighet med långa majoren, Alagrecquen och — fiskalen.

Andra häftets innehåll:

	Sid.
»Parlamentariska» kontroverser och hugskott från 1881 års riksdag.	
Aftandlade af MARCELLUS	1
Anders Fryxells barndomshem och deraf beroende drag i hans karakter.	
Af utgifvaren	76
En påyrkad reform i svenska tullstadgan. Redogörelse för tullupplag i Danmark af ERNST BRING	83
Den religiösa partiställningen i Danmark. Af KARL GJELLERUP	109
»Politiska Kandestöbere» i ny upplaga. Af GUSTAF GULLBERG	125

